

Ehli Beyt Öğretisi 2

2 Aylık Düşünce ve Kültür Dergisi

2. Sayı

Ocak-Şubat 2001

İçindekiler:

Takdim	3
Başarının Sırrı	5
<i>Başarının Esasları</i>	5
<i>En İyi Hayat Yolunu Teşhis Etmek</i>	5
<i>Kur'an-ı Kerim Açısından Başarının Sırrı</i>	6
<i>Çaba, Başarının İlk Şartı</i>	6
<i>Eğitici Bir Hikâye</i>	7
<i>Gevşeklik, Tembellik Hedefe Yetişmenin Afeti</i>	8
<i>Tembelliğin Göstergesi</i>	9
<i>Tembelliğin Dermanı</i>	9
Nehc'ul-Belaga'nın Senetleri Hakkında	10
Kur'an-ı Kerim	15
ve Mut'a Nikahı	15
<i>Musa Carullah'ın Muta Nikahı hakkındaki</i> <i>Temelsiz Sözleri ve Cevabı</i>	16
Hz. Ali ve İlahi Felsefe	19
<i>Ali ve Teorik İlahi Felsefe</i>	19
<i>Alevi Düşüncesinde Nedensellik İlkesi</i>	19

<i>Allah-u Teala'nın Failiyet Niteliği</i>	20
<i>Hz. Ali'ye Göre Tanrıbilim</i>	21
<i>Ali (a.s) ve İlahi Tevhid</i>	21
<i>Ali ve Pratik İlahi Felsefe</i>	22
<i>Mülhitlerin Şüphesini Reddetmek</i>	22
<i>Hatırlatma</i>	23
İlk Kur'an Tefsiri Olarak Hz. Ali (A.S)'ın Mushafı	23
<i>Kitabın Yazılması, Yahut Kur'an'ın Toplatılması</i> ..	27
<i>Ali (a.s)'ın Mushafı ve Ali (a.s)'ın Sahifesi</i>	27
<i>Kur'an'ın "Mushaf" Olarak Adlandırılması</i>	28
<i>Hz. Ali (A.S)'ın Mushafının Özellikleri</i>	29
<i>Hz. Ali (a.s)'ın Mushafında Surelerin Tertibi</i>	30
<i>Kur'an'ın Toplatılma Zamanı</i>	30
<i>Zaman Akışı İçinde Ali (a.s)'ın Mushafı</i>	34
<i>Hz. Ali (a.s)'ın Mushaf'ı ve Tahrif Efsanesi</i>	36
<i>Son Söz</i>	36
Hz. Ali'ye Göre İmam ve Halkın Karşılıklı Hak ve Vazifeleri	38
Nasır Mekarim Şirazi	38
Son Yolculuk (2. Bölüm)	42
Hz. Ali'nin En Zor İmtihanları	47
(2. Bölüm)	47
Hz. Ali İçin Ne Dediler?	51
Hz. Ali (a.s) İçin Bir Ömür	58
Yusuf'un Güzelliği	64
Hz. Ali (A.S) ve Arap Pehlivanı	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
İman ve Cesaret	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

Takdim

İnsan kendi davranış ve tutumuyla kendi şahsiyetini meydana getirdiği için, tüm davranış ve tutumlarının ilk muhatabı başkası değil kendisidir. Kur'an-ı Kerim buyuruyor ki

“Eğer iyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz; kötülük ederseniz yine kendinize kötülük etmiş olursunuz.” (İsra: 7)

Yani insanın iyilik ve kötülüğünden karşı taraftan daha çok insanın kendisi etkilenir. Bu etki geçici değil, insanın gelecekteki tüm davranış, tutum ve eğilimlerine yön veren kalıcı bir etkidir. Bu yüzden insanın küçük hataları daha büyük hatalara zemin hazırlar; iyi davranışları da yücelişi için, ona yeni ufuklar açar. Bu açıdan işlerimizi değerlendirecek olursak insanın kendi tutum ve davranışları hakkındaki yorum ve değerlendirmesi de değişir; örneğin iyilik yaptığı kimseden teşekkür beklemez hatta ona bir teşekkür borçlu olduğunu anlar; çünkü gerçekte bu iyiliği kendisine yapmıştır ve bu işe de o adam vesile olmuştur.

İmam Muhammed Bakır (a.s) insanın tutum ve davranışlarının iman ve eğilimlerini merkezi olan benliğinde -İslami tabirle kalbinde- etkili olduğunu şöyle açıklamıştır.

İmam Muhammed Bakır (a.s) buyuruyor ki,

“Her kulun kalbinde mutlaka bir beyaz nokta vardır. Günah işlediğinde onda siyah bir nokta oluşur; eğer tövbe ederse o siyahlık kaybolup gider; ama günaha devam ederse, o zaman o siyahlık artar ve beyazı tamamen kaplar. Beyazlığı tamamen kapladığında artık o insan, asla hayır yoluna dönmez. İşte Yüce Allah bu hususta buyurmuştur ki: “Hayır onların sandığı gibi değil; oysa onların işledikleri kalplerini kirletmiştir.” (Mizanu'l-Hikme 6628).

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

“İnsan günah işler ve bu yüzden gece namazı kılmaktan mahrum olur. Kötü işin o işi yapanda etkisi, bıçağın et üzerindeki tesirinden daha çabuktur.”

Kendi davranış ve amelleriyle kendi şahsiyetini oluşturduğunun farkında olan bir kimse, en küçük davranışının başkasından önce kendisi ruh ve karakterini etkilediği için sürekli kendini gözetmeye ve hesaba çekmeye özen gösterir. Özellikle Ehli Beyt mektebine bağlı olan bir kimse kendisini sürekli hesaba çeker; davranışlarının kendisindeki etkisinin ne yönde olduğunu düşünür. Bu konuyla ilgili olarak İmam Musa Kazim (a.s) şöyle buyurmuştur: *“Her gün kendisini hesaba çekmeyen bizden (Ehl-i Beyt'in şiası) olamaz. Eğer iyi amel yaptığını görürse Allah'tan onu arttırmasını diler; eğer kötü bir iş yapmış ise Allah'tan af diler ve tövbe eder.”* (Gureru'l-Hikem Hadis: 4954)

Burada dikkat edilmesi gereken nokta insanın kendisini hesaba çekerken hangi ölçülerle kendi davranış ve tutumlarını değerlendirmesidir. Çünkü insanın -ne kadar imanlı olursa olsun - kendisi hakkındaki değerlendirmesi yanlış olabilir. Belki de bu yüzden de adaletli ve takvalı bir insanın bile kendi lehine olan şahitliği dinde geçerli sayılmamıştır.

Peygamber ve Ehl-i Beyt insanın kendisi değerlendirirken başvurması gereken ölçüleri açıklamışlardır. Biz bu ölçülerden ikisine işaret edeceğiz

1. İnsanın başkalarına karşı davranışında kendisine nasıl davranılmasını istediğini bir ölçü olarak kabul etmesi gerekir. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *“Kendinle başkaları arasında kendini ölçü kıl; kendine sevdiğini başkalarına da sev; kendin için hoşlanmadığından başkaları için de hoşlanma! Sana zulüm edilmesini istemediğin gibi sen de başkalarına zulüm etme. Sana iyilik etmesini istediğin gibi sen de başkalarına iyilik et. Başkaları yaptığında hoş karşılamadığın bir işi kendin için de hoş karşılama...”* (Biharu'l-Envar c.77, s203)”

2. İnsan bir işle karşılaştığında, o işin insanın kemal ve olgunluğu doğrultusunda olup olmadığını anlaması için o işin şahsi istek ve meyilleriyle uyum içinde olup olmadığına bakmalıdır. Eğer o iş insanın kendi istek ve meyilleri doğrultusunda ise o işten uzak durmaya

çalışmalıdır. Çünkü genelde insanın kendi meyil ve istekleri hayvani istek ve meyillere dayanan, maddi gazap veya şehvetler doğrultusunda şekillenir. Yüce insani erdemler ise insanın bu istekleri çiğneyerek yaptığı davranış ve tutumlarıdır. Bu konunun genel bir kural olarak anlaşılması için Hz. Ali'den nakledilen şu hadis üzerinde iyice düşünmek gerekir: Peygamber şöyle buyurdu: “Cennet insanın hoşuna gitmeyen şeylerle kuşatılmıştır. Ve Cehennem şehvetlerle kuşatılmıştır Bilin ki Allah’a itaat olan her iş mutlaka nefsin hoşuna gitmeyecek bir şekilde insanın karşısına gelir. Allah’a karşı gelmek olan iş de insanın istek ve şehvetine uygun olarak karşısına çıkar. Allah, kendi şehvet ve tutkusundan çıkan ve nefsinin arzularından ayrılan kimseye rahmet etsim” (*Nehcu'l-Belağa, Hutbe: 176*).

Ehli Beyt Öğretisi

Başarının Sırrı

Ayetullah Reyşehri

Başarının sırrını ve mutluluk anahtarını elde edebilen bir kimse hayatta kazançlı ve muzaffer olur. Bu yüzden herkes ister hayatın doruğuna doğru yükselme aşamasında olan gençler gençler isterse hayatın zirvesinden iniş döneminde olan yaşlılar mutluluk ve başarının sırrını aramaktadırlar.

İnsanların tarih boyunca yaşantılarına baktığımızda, bazı kimselerin, başarılı ve mutlu olduğunu bazılarının ise, yenilgiye uğramış, başarısız olduklarını görürüz. Bu konu üzerinde düşündüğümüzde ister istemez şu soruyla karşılaşırız: Acaba hayatta başarılı olmanın ya da yenilgiye uğramanın sırrı nedir?

Hayatta başarılı olmanın ve başarısızlığın bir sır ve nişanesinin olmadığına inanmak doğru mu?

Acaba mutluluk ve mutsuzluğun sırrının şans ve baht olduğu söylenebilir mi?

İster istemez insanın zihninde beliren bu sorulara hiç tereddüt etmeden, olumsuz cevap vermeyiz. Çünkü her başarı ve yenilginin kendine özgü bir nedeni vardır. Bu, istisna kabul etmeyen bir gerçektir.

Şans, mutluluk ya da mutsuzluğa neden olabilecek bir şey değildir.

İmam Ali (Allah'ın selamı üzerine olsun) bir hutbesinde şöyle buyurmuştur:

*“İnsanın, nefsi kuvvetli
(güçlü iradeye sahip)
olduğunda, reyine, aciz
olduğu zaman ise, şansa
yönelir.”* [\[1\]](#)

Ruhi yönden güçlü insanlar, hayatta mutlu olmak için kendi düşüncelerine dayanır; mutluluk ve başarının sırrını keşfetmek, mutluluk ve başarı anahtarına sahip olmak için çaba harcarlar. Ama zayıf iradeli kimseler ise, gerekli düşünce gücüne sahip olmadıklarından; hayal aleminde kader, kısmet ve şanslı mutluluk ya da mutsuzluğun nedeni zannederek hayatta başarılı olmanın sırrı ve sebebi hakkında düşünmek zahmetine katlanmazlar.

Başarının Esasları

Her işte insanın başarılı olması, genel olarak şu üç esasa dayanır:

Birinci esas: Bilinç ve uyanıklık,

İkinci esas: Araç ve imkân,

Üçüncü esas: Çaba ve gayret

Bu üç esastan birinin olmaması halinde başarı olanaksız hale dönüşür.

Eğer gençlik, en iyi hayat yolunu teşhis edemez veya gerekli araçlar ve imkâna sahip olmazsa ya da gayret göstermezse kesinlikle yaşamında başarılı olamaz. Bu yüzden hayat yolunun başlangıcında bulunan akıllı bir gencin en önemli, en acil görevi en iyi yolu tanıması, ilerlemesi için gerekli araçları -imkânları- sağlaması, hareket ve çaba sarf etmek için kararlı olmasıdır.

En İyi Hayat Yolunu Teşhis Etmek

Başarının sırrını elde etmede atılacak ilk adım, en iyi hayat yolunu teşhis etmektir. Gençlik başarı ve mutluluk için gerekli olan yolu tanımadıkça, o yolda ilerlemek için gerekli araçları temin edemez ve bu uğurdaki bütün çabaları boşa gider. Hatta onu, ulaşmak istediği hedefinden

uzaklaştırır. Demek ki başarının elde edilmesinde karşılaşılan ilk sorun, bu yolu tanımının nasıl gerçekleştirilebileceğidir.

Hayatın inişli-çıkışlı yolunun başlangıcında olan bir genç ne şekilde en iyi yolu keşfedebilir? Diyelim ki bu yolu keşfetti, peki gerekli imkânı, araçları nereden elde etsin?

Acaba genç, tek başına bu önemli işin üstesinden gelebilir mi? Yoksa mutlaka birilerinin yardımını mı olmalı? Birileriyle danışmalı mı? Eğer başkalarıyla danışmak, birilerinden yardım almak zorunlu ise; kimdir ona sorunlarında ve ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olabilecek kimse?

Gerçek şudur ki, merhamet sahibi yüce yaratıcıdan başka hiçbir kimse en iyi hayat yolunu tanımada, bulmada insana yardım edemez. Gençlik ne kendi başına en iyi hayat yolunu bulabilir, ne de çeşitli görüş ve düşüncelere sahip başkalarının düşünsel yardımları tek başına yeterli olabilir. O halde hayatın esrarını çözümleyecek, ona yardımcı olacak tekşey onun yaratucusu olan Allah'tır..

Merhamet sahibi yüce Allah bu esrarı Kur'an-ı Kerim'de çözmüş ve insan başarısının sırrını açıklamıştır.

Kur'an-ı Kerim Açısından Başarının Sırrı

Hayatta başarının “bilinç, imkânlar, çaba” olarak üç önemli esas üzere dayandığını, gençliğin, bu üç esası bir araya getirdiği takdirde başarılı bir hayata sahip olabileceğini söylemiştik. Ama hayat yolunda yeni adım atan bir genç için en iyi hayatı seçme yönünde gerekli bilinci elde etmek ve gerekli olan imkânları sağlamak kolay bir iş değildir.

Değerli gençlerin dikkat etmeleri gereken önemli nokta şudur: Yüce Allah, kâmil insanın hayatta başarısını iki şartla garanti altına almıştır. Bu iki şartın gerçekleşmesi halinde, Yüce Allah hayatta başarılı yolunu insana sunar ve o yolda ilerlemek için gerekli ihtiyaçları onun emrine verir ve bununla da kalmayarak, aynı zamanda hedefine ulaşınca kadar ona yardım eder.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

“Bizim için cihat edenleri, yollarımıza hidayet ederiz...”^[2]

Çaba, Başarının İlk Şartı

Kur'an-ı Kerim yukarıdaki ayet ışığında başarının sırrını açıklarken ilk olarak çabadan bahsetmektedir. Bu şart, “Cihat ediniz” kelimesinden anlaşılmaktadır. “Cahidu”, “cihad” kökünden türemiştir. Cihadın, kelime anlamı bütün güçle çalışmak, çabalamaktır.^[3] “Mücahit”, bütün güç ve gayretiyle hedefe yetişmek için işe atılandır. Bu yüzden düşman ile mücadele eden kimseye “mücahit” denilmektedir. Çünkü o, başarı ve zafer elde etmek için bütün gücüyle düşmana karşı çaba harcamaktadır.

Kur'an-ı Kerim, insanlara, özellikle de Müslüman gençliğe rehberlik yaparak işte başarının sırrının çaba olduğunu ve hayatta çabasız başarı elde etmenin mümkün olmadığını anlatmaktadır.

“İnsan için çalıştığından başka şey yoktur.”^[4]

İslam Peygamberi (Allah'ın selamı ona ve pak Âl'ine olsun) hayatta çok çaba gösteren, çalışan insanları, evin dışında durup sürekli kapı çalan insana benzetmiş ve bunun mutlaka sonuç vereceğini açıklamıştır.

“Kapının kulpunu döven içeri girer.”^[5]

Peygamber dedi, çalsan bir kapı

Sonuçta bir baş uzanır dışarı

Bu konuda İmam Ali (Allah'ın selamı üzerine olsun) şöyle buyurmaktadır:

“Kapının kulpunu ısrarla vuran, içeriye yol bulur.”^[6]
“Bir şeyin peşine düşen (isteyen) kimse, istediğinin hepsini veya bir bölümünü elde eder.”^[7]
“Her kim, bir iş için bütün gücüyle uğraş verse istediği gerçeğe kavuşur.”^[8]
“Çaba, bulmak ile birlikte.”^[9]
“Çabasını bir işte harcayan, (o) muradına kavuşur.”^[10]
“Büyük olan kimseler, çaba harcamadan (o büyüklüğe) yetişmediler.”^[11]
“İste, bulursun.”^[12]
“Her kim uğraş verirse, şüphesiz saadet bulur.”^[13]

Eğitici Bir Hikâye

Geçen yıl değerli üstat merhum “Allame Muhammed Taki Caferi” ile görüşmem olmuştu. O değerli rabbanî alimin kütüphanesinde gerçekleşen bu görüşme sırasında kitap raflarının üzerinde çalışıp çabalama ve başarı hakkında çok derin içeriğe sahip şu şiir dikkatimi çekti:

**Ta resed detstet be hud, şu karger
Çun futi ze kar hahiy zed be ser
Elinin yetiştiği kadar çalışan olmalısın
Çünkü işten düştüğünde başına vuracaksın**

Üstad Muhammed Taki Caferi’nin dopdolu yaşamında eğitici ve tatlı hatırası olan bu şiirin hikâyesini nakledeken, emaneti korumak amacı ile onu, üstadın yazısından naklediyorum:

“Maddiyattan çok uzak, büyük hekim ve arif üstat rahmetli Şeyh Murtaza Talagani’nin (Allah’ın rahmeti üzerine olsun) bilgilerinden -Necf-i Eşref İlim Havzası’nda- Allah’ın izniyle bir buçuk yıl yararlandım. Ebedi yolculuğuna iki gün kalmıştı; her zamanki gibi onun huzurundaydım. Selam verip oturduğumda “Ne için geldin efendi?” diye buyurdular. Ben de “Ders buyurmanız için geldim” dedim. Bunun üzerine Şeyh: “Kalk canım efendim, git; ders bitti” buyurdular.

O gün Muharrem ayından iki gün önceydi; ben, kendi kendime, üstat Muharrem ayına girdiğimizi sandı herhalde, diye düşündüm. Çünkü Necf İlim Havzası’nın dersleri, şehitlerin efendisi İmam Hüseyin’e (Allah’ın selamı üzerine olsun) saygı ve matemi için on dört gün tatil olurdu.

Üstada: “Muharrem ayına henüz iki gün var, dersler devam etmekte” dedim. Üstadın halinde en ufak bir halsizlik, hastalık belirtisi yoktu. Ömrünün sonuna kadar ders verdiği -Rahmetli Ayetullah Uzma Seyyid Muhammed Kâzım Yezdi- medresesi talebelerinin hepsi, şeyhi tamamen sağlıklı olarak biliyorlardı. Şeyh şöyle cevap verdi: “Canım efendim, sana diyorum ki; ders bitti, ben de yolcuyum.

“Talagan merkebi gitti, palanı kaldı; ruh gitti, ceset kaldı!”

Bu sözü söyler söylemez hemen ardından “La ilahe illallah” dedi. Bu hal içerisinde gözlerinden yaşlar süzölmeye başladı. Ben bu durum karşısında şeyhin ebedi yolculuğun başlangıcından haber verdiğini anladım. Oysa onda hiçbir hastalık belirtisi görülüyor ve aynı zamanda sohbet ediş tarzı, bedeni hareketleri, bakışları tabii hal dışında bir görünüm sergilemiyordu.

Üstada: “O halde bir şey (nasihat) buyurun da öyle gideyim” dedim.

Şöyle buyurdular: “Canım efendim, anladınsa işit o halde:

**Ta resed detstet be hud şu karger
Çun futi ze kar hahiy zed be ser
Elinin yetiştiği kadar çalışan olmalısın
Çünkü işten düştüğünde başına vuracaksın**

Bir defa daha “La ilahe illallah” kelimesini söyledi ve gözlerinden süzülen yaşlar, yanaklarını ve sakalını ıslattı...

O günden iki gün sonra Muharrem ayının biriydi. Bizler rahmetli Sadr İsfahani Medresesi’nde şehitlerin efendisi İmam Hüseyin’in (Allah’ın selamı ona olsun) şehadet merasimi için düzenlenen matem toplantısında hazır bulunmaktaydık; Necef’in en zahit vaizlerinden rahmetli Şeyh Muhammed Ali Horasani içeri girdi, sandalyeye oturdu. Daha sonra Allah’a hamt ve sena, Muhammed ve Âl-i Muhammed’e (Allah’ın selamı onların üzerine olsun) selamdan sonra “İnna lillah ve inna ileyhi raciun” (Bizler Allah’tanız ve Allah’a dönücüleriz) ayetini okuyarak: “Şeyh Murtaza Talagani'nin dünyadan göçtü haberini verdi!”^[14]

Başarıda çalışıp çabalamanın rolü öyle ki, hatta yüce Allah’tan başarıyı istemek ve dua eğer çabasız olursa, sadece mahsulsüz değil aynı zamanda İmam Ali Rıza’nın (Allah’ın selamı üzerine olsun) buyurduğu gibi, kendini rezil etmektir!

“Her kim Allah’tan başarı ister ama çaba göstermezse, kendisini maskara etmiştir.”^[15]

Böyle bir kimse, tohum ekmeden dua ederek iyi mahsul bekleyene benzer. Böyle bir durumda dua etmek, müstehap olmadığı gibi komiklidir.

Gevşeklik, Tembellik Hedefe Yetişmenin Afeti

Gevşeklik ve tembellik; hedefe yetişmenin, zaferin afeti, başarısızlığın en esaslı köklerindenidir. Bu çok değerli hikmeti, İslam önderleri şöyle buyurmuşlardır:

İmam Ali (Allah’ın selamı ona olsun) buyuruyor:

“Tembellik zaferin afetidir.”^[16]

“Tembelliğe tutulan kimse, arzusuna yetişemez.”^[17]

“Kolaycılık ve tembellik mutluluğa ulaşmaya pek uzaktır.”^[18]

İmam Muhammed Bâkır (Allah’ın selamı üzerine olsun) şöyle buyuruyor:

“Tembellik ve acizlikten çekinin, bunun ikisi, kötü şeylerin anahtarıdır.”^[19]

İslam önderleri tembelliği, insanın dünya yaşamı ve ahireti için çok zararlı, çok tehlikeli olarak kabul etmektedirler. Aynı zamanda da gevşeklik ve tembelliğin dünyevi ve maddi işlerde beğenilir şeyler olmadığını ısrarla belirtmişlerdir. Yaşamlarının maddi temini yolunda gevşeklik gösteren kimseler, manevi yaşamı ve uhrevi dünyasının temininde daha çok acizdirler.

İmam Muhammed Bâkır (Allah’ın selamı ona olsun) bu konuda şöyle buyuruyor:

“Gevşeklik din ve dünya için ziyan vericidir.”^[20]

İmam Musa Kâzım (Allah’ın selamı ona olsun):

“Babam çocuklarından birine nasihat ederken şöyle buyurdu: “Tembellik ve acizlikten çekinin. Bunun ikisi, sizin dünya ve ahiretinizden yararlanmanıza mani olur.”^[21] buyurmuştur.

İmam Bâkır (Allah’ın selamı ona olsun) şöyle buyurmuştur:

“Dünya işlerinde gevşek olan kimseyi sevmem. Dünya ile ilgili işlerinde gevşeklik gösteren kimse, ahiret işleriyle ilgili işlerde daha da gevşektir.”^[22]

İmam Ali (Allah’ın selamı ona olsun), hayatta maddi yoksulluk ve başarısızlığın tembellik ve acizlik sonucu meydana geldiğini bildirmiştir.

“(Var olan) şeyler birleştiğinde tembellik ile acizlikte birleşti. Neticede ise, fakirlik meydana geldi.”^[23]

İnsanın maddi ve manevi yaşamı için afet olan tembellik öyle bir haddedir ki, İslam Peygamberi (Allah’ın selamı ona ve Âl’ine olsun) her gün sabah namazından sonra bu afetten Allah’a sığınarak şöyle yakarmıştır:

“Rabbim! Gamdan, gussadan, acizlikten, tembellikten sana sığınıyorum!”^[24]

Tembelliğin Göstergesi

Bu açıklamalardan sonra her kim yaşamında başarılı olmak isterse, ilk önce, yaşamında tembelliğin nedenlerini bulmalı, sonra da başarısızlık ve mağlubiyetin nedeni olan bu afeti tedavi etmelidir. Bu durumda bir soru ile karşılaşmaktayız: Tembelliğin nedeni nedir ve aciz, başarısız insanları nasıl tanıyabiliriz?

Bu sorunun cevabını İmam Ali (Allah'ın selamı üzerine olsun) şöyle buyurmakta:

“İşi ertelemek, tembelliğin göstergesidir.”^[25]

Ayrı bir deyişle; işte düzensizlik tembelliğin göstergesidir. Görevini belirli zamanında yerine getirmeyip erteleyen, vazifesini geciktiren kimse tembellik hastalığına tutulmuştur. Bu hastalık ilerlemeden bir an önce tedavi edilmeli, yaşamda başarısız olmanın önü alınmalıdır.

O halde, tembellik hastalığının dermanı nedir?

Tembelliğin Dermanı

Tembellik ve gevşeklikle mücadelenin ilacı, azim ve iradedir. İnsan bu ilaçla çabanın afetini etkisiz hale getirir; yaşamda başarılı olmanın ilk temel direğini sağlam bir şekilde kurar. İmam Ali (Allah'ın selamı ona olsun) tembellikle savaşta etkili ilaç olan azim hakkında şöyle buyurmaktadır:

“Tembellik karşısında azim ile yürüyün.”^[26]

İnsan her ölçüde, hedefine yetişme yolunda daha kararlı, iradeli, azimli olursa, çaba, direnci de kat-kat artmış olur; İmam Sadık'ın (Allah'ın selamı üzerine olsun) buyurduğu gibi azim ve irade kudreti, cismi gücünün acizliğini telafi eder.

“Niyetin güçlü olduğunda beden aciz olmaz.”^[27]

İmam Ali (Allah'ın selamı üzerine olsun) insan rızkının, niyet ve kararlılık ölçüsü esasına bağlı olduğunu vurgulamış ve şöyle buyurmuştur:

“İnsan rızkı, niyeti ölçüsündedir.”^[28]

İnsanın kararlılığı, kuvvetini artırır ve bu da onun çaba ve direncinin artmasına sebep olur. Aynı ölçüde maddi-manevi yaşamında da, rızkı ve başarısı artmış olur.

Burada şu soru ile karşılaşmak mümkündür. İnsan irade ve niyetini nasıl güçlendirebilir ve nasıl isabetli kararlar alabilir?

Bu soruya gerçekten genişçe cevap vermek gerekir ama bu makalede kısa ve yararlı olacağını umduğumuz bir cevap ile yetineceğiz.

İrade gevşekliğinin zararları ve çalışıp çabalamanın yapıcı bereketlerini düşünüp göz önünde bulundurmamak, tembel kimselerle kaynaşmaktan çekinmek ve iradeli, çalışkan insanlarla oturup kalkmak, hepsinden önemlisi iradenin güçlenmesi için araştırma yapmak ve dua, insanda çalışıp çabalama duyarlılığını güçlü kılar. İlk adım için ise dakik, ciddi bir program ve programın gerçekleşmesinde düzenli olmayı gençlere tavsiye ediyoruz.

Eğer gençlik, gece ve gündüzü için İmam Ali (Allah'ın selamı üzerine olsun) buyurduğu üzere düzgün bir program hazırlar ve aynı zamanda da çaba sarf eder, her programı kendi vaktinde gerçekleştirirse, yaşamdaki başarısının ilk temeli kendisini gösterecektir. “Günlük işlerinizi günü gününe gerçekleştirin. Çünkü her günün kendine özgü işleri olacaktır.”^[29]

Nehc'ul-Belaġa'nın Senetleri Hakkında

Üstat Hasan Hasanzade Amuli

Bizleri hanedanların en iyisi olan Peygamber (s. a. a)'in hanedanına hidayet eden Allah'a hamt olsun. Bu hanedanın ilki Peygamber (s. a. a) sonuncusu ise vahiy haznedarı ve gaybın kilidi Hücçet İbn-i Hasan, Al-i Muhammed'in Kaim'i Hz. Mehdi (a.s)'dır.

Rezzak olan Allah, bizlere doğru ve her türlü hatadan uzak olarak konuşan kimsenin (Hz. Ali'nin) söz deryasına dalmayı nasip etti. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Biz sözün emirleriyiz, sözün kökleri bizde yerleşmiş, dalları bizden sarkmıştır.*" Hz. Ali (a.s)'ın birer inci olan sözlerini beş cilt halinde düzenleyip bir araya topladık ve adını da "*Tekmilet-ü Minhaci'l Beraa fi- Şerh-i Nehc'il Belaġa*" koyduk. Şimdiye kadar bir defadan fazla basılmıştır. Bu kitapta önemli olan husus da Nehc'ul Belaġa'nın içeriğini ve kaynaklarını rivai kitaplardan ve Seyyid Razi'nin Nehc'ul Belaġa kitabından çok önceleri yazılmış eserlerden çıkarılmış olmasıdır. Bu kaynakların başlıca önemli olanları şunlardır:

1- (Şeyh'ut Taife Tusi'nin iki görüşünden biri esasınca) H. 328 yılında Neccaşi'nin dediği esasınca da 329 yılında vefat eden Hücçet'ul İslam Kuleyni; *Kitab-i Cami-i Kafi*.

2- H. 285 yılında vefat eden Ebi Osman Ömer b. Bahrul Cahiz'in *el-Beyan ve't-Tebyin* adlı eseri.

3- Müberret diye meşhur olan ve H. 285 yılında vefat eden Ebi Abbas Muhammed b. Yezid'in *el-Kamil* adlı eseri.

4- Muhaddis Kumi'nin, el-Künye ve'l Elkab kitabında yazdığı esasınca h. 246 yılında (başka bir görüşü göre de H. 292 yılında) vefat eden Ahmed bin Ebi Yakub el-Katip'in, *Tarih-i Yakubi* diye meşhur olan kitabı.

5- H. 310 yılında vefat eden Cafer Muhammed bin Cerir et-Taberi el-Amuli'nin *Tarih-i Taberi* diye meşhur olan *Tarih'ul Umem ve'l-Mulük* adlı eseri.

6- Şeyh-i Ekdem Ebu'l-Fazl Nasr bin Mezahin el Munekkeri et-Temyini el-Kufi'nin *Kitab-u Siffin* adlı eseri. Şeyh-i Ekdem kadim ravilerdendir, hatta Tabiin'den sayılmıştır. İmam (Bakır'ul Ulum) Muhammed b. Ali b. Hüseyin (a.s)'ın çağdaşdır ve hatta ondan rivayet eden şahsiyetlerden biri sayılmıştır. Ravendi'nin Haraic adlı kitabında yer aldığı esasınca İmam Ali b. Musa Rıza (a.s) zamanında yaşamıştır. H. 212 yılında da vefat etmiştir.

7- H. 413 yılında vefat eden Şeyh Mufid'in kitapları, özellikle de kitaplarında H. 297 yılında vefat eden meşhur tarihçi Muhammed b. Ömer b. Vakid Vakidi'ye isnad ederek naklettikleri.

8- H. 346 yılında vefat eden Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dinveri'nin *Tarih'ul-Hulefa* diye meşhur olan el-İmame ve's-Siyase adlı kitabı

9- H. 346 yılında vefat eden Ebi'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali el-Mesudi'nin yazdığı *Muruc'uz-Zeheb* ve *Meadin'il-Cevher fi't-Tarih* adlı eseri.

10- H. 381 yılında vefat eden ve Şeyh Seduk diye meşhur olan Ebi Cafer Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Babeveyh Kummi'nin kitapları

11- H. 283 yılında vefat eden Ebi İshak İbrahim b. Muhammed b. Said es-Sakafi el-Kufi Isfahani'nin *el-Garat* adlı kitabı.

Bundan başka Nehc'ul Belaġa'yı telif eden ve 406 yılında vefat eden Seyyid Razi'den çok önceleri yaşamış olan bir çok bilginlerin güvenilir kitaplarını saymak mümkündür. Bunların sayısı ise iki yüzü bulmaktadır.

Bu düşmanların yukarıda saydığımız kaynakları inşaallah Nehc'ul Belaġa'nın senetlerini naklettiğimizde zikredeceğimiz sadece örnek kaynaklardır. Bizi bu işe sevkeden en önemli etken, geçmiş ve çağdaş bazı düşmanların, bu konudaki boş kınamaları ve yergileridir. İttifak ederek Nehc'ul Belaġa'nın Hz. Ali (a.s)'ın sözü olmadığını, Seyyid Razi veya kardeşi Murtaza'nın uydurup, Hz. Ali'ye isnat edildiğini iddia ediyorlar.

Şehit Kadı Nurullah, Mecalis'ul Müminin kitabında Nehc'ul Belaġa'nın müellifi Seyyid Razi'nin kardeşi olan Alemul Hüda Şerif Murtaza'nın Biyografisini yazarken *Tarih-i Yafii'nin* şöyle dediğini naklediyor: "İnsanlar Nehc'ul Belaġa kitabının Ali bin Ebi Talib (a.s)'ın eseri olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Nehc'ul Belaġa'yı Seyyid Murtaza'nın mı yoksa kardeşi Seyyid Razi'nin mi topladığı

hususunda farklı görüşler beyan etmişlerdir. Hatta Nehc'ul Belağa'nın Ali b. Ebi Talib'in sözleri olmadığını, onlardan birinin uydurup, Hz. Ali (a.s)'a isnat ettiği söylenmiştir."

Bizce Yafii bu eleştiriyi İbn-i Hallakan'ın Vefiyat'il A'yan kitabından almış ve aynısını tarihinde nakletmiştir. Dolayısıyla Kazi Nurullah'ın da dediği gibi, o bunu söyleyen tek kişidir. Yafii 768 yılında ölmüş, İbn-i Hallakan ise 681 yılında ölmüştür. İbn-i Hallakan insanların Nehc'ul Belağa'nın Hz. Ali (a.s)'a ait olduğu hususunda ihtilaf ettiğini beyan ettikten sonra şöyle demiştir: Nehc'ul Belağa Hz. Ali'nin sözleri değildir, onu toplayan ve Hz. Ali'ye isnat eden kimse uydurmuştur.

Dolayısıyla Yafii ile İbn-i Hallakan arasındaki fark şudur: Yafii'ye göre Nehc'ul Belağa'yı uyduran Alem'ul Huda veya kardeşi Razi'dir. Ama Kadı İbn-i Hallakan'ın Vefiyat'il Ayan kitabında beyan ettiğine göre başka biri de olabilir.

Ayrıca, bu şüphe Yafii'nin dediği gibi tüm insanların ihtilaf ettiği husus değildir. Sadece rivai kitapları ve eski eserleri incelememiş olan küstah ve inatçı bir kişiye aittir.

Alim, bilgin ve araştırmacı bir insan sözleri, Allah'ın sözünün altında, insanların sözünün üstünde olan bir insanın sözlerini sıradan bir insanın sözleriyle asla eşit tutamaz, öyle ki bu iki sözü mukayese edecek olursak siyahı beyaz ile mukayese etmiş oluruz. İnsanlar ne kadar güçlü beyan gücüne sahip olsalar bile Hz. Ali (a.s)'ın hutbelerinden birini -hem lafız hem de muhteva açısından- söylemekten acizdirler. Hatta parmaklar ile gösterilen ve meclislerde övgü ile anılan ünlü hatipler bile hepsi onun öğrencileri sayılmakta ve hepsi de ondan istifade etmişlerdir. Yazıları, mektupları, hutbeleri ve hikmetli sözleri karşısında akıllar hayrete düşmüştür. Özellikle onun kelimelerinden başka hiçbir kelamın marifetinin yüceliklerine ulaşamadığı Allah'ın tevhidi ile ilgili sözleri karşısında tüm fikir ehli boyun eymiştir. **"Allah muhlis kullardan başkalarının vasıflandırmasından münezzehtir."**^[30]

İbn-i Hallakan Vefiyat'il-A'yan kitabında Abdulhamid hakkında şöyle demektedir: "Ebu Galib Abdulhamid b. Yahya b Said el-Katip adlı kimse belagat sahibi meşhur birisidir. Bu şahıs Beni Ümeyye meliklerinin sonuncusu olan Mervan b. Hakem'in katibiydi. Belagat ilminde adeta bir Darb-ı Mesel haline gelmiş ve şöyle demiştir: "Mektup ve telif sanatı Abdulhamid ile başlamış ve İbnulamid ile bitmiştir." O yazma, edep ve ilim hususunda herkesin imamıydı. Yazarlar ondan istifade ediyor, herkes onun yolunu takip ediyor ve eserlerine uyuyordu. Yazı yazma yolunu kolaylaştıran odur. Yazdığı mektup ve yazılar bin sayfayı geçmektedir. Uzun mektuplar yazan ve kitabın fasıllarında övgüler kullanan ilk kimse odur. İnsanlar bunu ondan sonra kullanmaya başlamışlardır."

İşte bu Abdulhamid Nehc'ül-Belağa hakkında şöyle demiştir: "Ön saçları dökülmüşün (Hz. Ali'yi kastetmektedir.) yetmiş hutbesini ezberleyince zihnim açıldıkça açıldı."

Bununla birlikte İbn-i Hallakan Menamiyye Hutbesinin sahibi olan İbn-i Nubate hakkında Vefiyat'il-A'yan kitabında şöyle demektedir: "Ebu Yahya Abdurrahim b. Muhammed b. İsmail b. Nubate meşhur hutbelerin sahibidir. Edebiyat ilminde gerçekten İmam sayılmaktadır. Saadet ve mutlulukla ilgili hutbeleri onun derin ilmini ve zevkini göstermektedir."

İbn-i Hallakan da bu Menamiyye Hutbesinin yazarı İbn-i Nubate hakkında şöyle demektedir: İbn-i Nubate Edebiyat ilimlerinde imam idi. Çok ve meşhur kimsenin söyleyemediği hutbelerin ona ait olduğu icma konusudur. İbn-i Hallakan'ın nakline göre İbn-i Nubate Hz. Ali (a.s)'ın hutbeleri hakkında şöyle söylemiştir: "Ben onun hutbelerden infak edildiğinde dahi sadece genişliği ve çokluğu artan hazineler ezberledim. Yine Ali b. Ebi Talib'in öğütlerinden yüz bölüm ezberledim." İbn-i Nubate H. 394 yılında ölmüştür ve Seyyid Razi'nin üstatlarından biridir.

Aynı zamanda Cahiz diye meşhur olan Ebu Osman Amr b. Bahr b. Mehub el-Kenani el-Leysi el-Basri de meşhur bir alimdir. Bir çok dalda eserleri vardır. İbn-i Hallakan Vefiyat'il-A'yan kitabında ondan söz etmiştir. Bu makalede de daha önceden adından söz edilmişti. Eserlerinden biri el-Beyan ve't-Tibyan kitabıdır. Bu kitap edebiyat kitaplarının en önemlisi sayılan dört kitaptan biridir. Diğer üç kitap ise şunlardır: el-Kali'nin el-Emali kitabı, İbn-i Kuteybe Dinveri'nin Edeb'ul-Katip kitabı ve Müberred'in el-Kamil kitabı... Cahiz adıyla meşhur olan el-Beyan ve't-Tibyan adlı kitabının yazarı şöyle demiştir: "Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Her insanın değeri iyice yapabildiği işidir." Hz Ali (a.s)'ın hiç bir sözünü dikkate almadan, sadece bu kısa sözünü dikkate almamız bizim için yeterlidir. İnsanı hedefe ulaştırmada yeterlilikten de üstün bir makamdadır. Azı seni çokluğundan müstağni kılan manası lafzının zahirinde olan en güzel sözdür. Allah-u Teala ona azametini giydirmiş, sahibinin takvası ve iyi niyeti sebebiyle hikmet nuruna boğmuştur.

Cahiz'in eserlerinden biride Hz. Ali (a.s)'ın yüz sözünü bir araya getirdiği risalesidir. Muhammed Reşid Vetvat bu risaleyi Farsça'ya çevirmiş ve "Ali bin Ebi Talib (a.s)'ın sözleri; talep edenlerin

matlubu" diye adlandırmıştır. Evet bu Cahiz Hz. Ali (a.s)'ın sözleri hakkında ne kadar güzel söylemiştir: "Bu sözlerden her bir kelime Arapların en güzel sözlerinden binine değer."

Hicri 346 yılında ölen Ebul Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali el-Mes'udi de Seyyid Razi'nin doğumundan yaklaşık 13 yıl önce vefat etmiştir. Zira Seyyid Razi 359 yılında doğmuştur. İşte bu Mes'udi Muruc'uz-Zehab adlı kitabında şöyle demektedir: "İnsanlar Hz. Ali (a.s)'ın 480 küsur hutbesini ezberlemiştir. Hz. Ali bu hutbeleri dur durak demeden irad etmiş, insanlar da söyleyerek ve amel ederek birbirlerine aktarmışlardır.

İlginç olanı da şu ki Seyyid Razi Mes'udi'ye yakın bir zamanda yaşadığı halde Nehc'ül-Belağa'da, Muruc'uz-Zehab yazarının yarısı kadar, hatta daha az bir miktarda hutbe toplayabilmiştir. Benimle Nehc'ül-Belağa'nın müstedrekinden topladıklarım onun dediği sayıya denk düşmektedir. İnşallah Nehc'ül-Belağa'da olanların kaynağını zikrettikten sonra onların da kaynağına işaret edeceğim ve hepsini zikredeceğim.

Ama bazı muhalifler Seyyid Razi'ye iftira ederek Nehc'ül-Belağa'nın üçüncü hutbesi olan ve Sünnî Şii fırkaların bir çok yolla rivayet ettikleri şıkşıkıye hutbesini onun uydurduğunu, Ali (a.s)'a isnad ettiğini ve Nehc'ül-Belağa'nın hutbeleri arasına kattığını söylüyorlar. Musaddık b. Şebib ile şeyhi İbn-i Haşşab arasında bu konuda geçenler meşhurdur. İbn-i Ebi'l-Hadid ve Behrani de bunu nakl etmişlerdir. İbn-i Ebi'l-Hadid bunu şerhinin sonunda Behrani ise evvelinde nakl etmiştir. İbn-i Cumhur el-İhsai de el-Mücellî adlı kitabında zikr etmiştir. Daha önce dediğimiz gibi bu hutbe Şii ve Sünnî raviler tarafından bir çok yolla nakl edilmiştir. Bu hususta Bihar'ul Envar, 8. cilde müracaat edebilirsiniz.

Kadı İbn-i Hallakan'ın Vefiyat'ul A'yan'da Yafii'nin ise Tarih kitabında sözünü ettiği insanların Nehc'ul Belağa'yı Seyyid Murteza veya Seyyid Razi'den hangisine ait olduğu hakkında ihtilaf etmişlerdir sözü Seyyid Razi'nin Nehc'ul Belağa'nın ön sözünde söyledikleri şu sözler ışığında çürütülmekte, batıl olmaktadır: "Ben gençlik yıllarımda İmamlar (a.s)'ın özellikleri hususunda onların sözlerinin güzelliğini ve cevherini içeren bir kitap yazmaya başladım."

Bununla birlikte 21. hutbeyi naklettikten sonra ise şöyle demektedir: "Biz el-Hesais kitabında gerçekten bu hutbenin yüce değerine işaret etmekteyiz."

Hesais'ul Eimme kitabının ise Seyyid Razi'nin olduğu hususunda hiç bir şüphe yoktur. Bu hususta yine Bihar'ul Envar kitabına müracaat edebilirsiniz. Seyyid Razi'nin Hesais'ul Eimme kitabının bir nüshası da Rampur el-Rizaiyye kütüphanesinde mevcuttur. Kitabet tarihi ise Hicri 6. asıra uzanmaktadır. Şia ve Sünnî güvenilir muhaddisler ve büyük tarihçiler Nehc'ul Belağa'nın Ali (a.s)'ın sözleri olduğu ve Seyyid Razi'nin bunları sadece bir araya getirdiği hususunda icma etmişlerdir. Bu hususta ilmi olmayanların ortaya attıkları şüphelere itina edilemez.

Ayrıca icazet ve isticazet şeyhlerinin senet silsilesi de Nehc'ul Belağa'da, Seyyid Razi'ye ulaşması hiç bir şek ve şüpheye izin vermeyen bir tevatür derecesine ulaşmıştır. Biz bu makamda Seyyid Razi'nin nüshasıyla mukabele edilen antik ve değerli nüsha ile yetiniyoruz. Bu bir çok faydalı bilgileri de barındıran nüsha inat ehli kimseler için kesin bir delildir. Bu nüshanın bir çok özellikleri vardır, bu nüsha Kum'da Seyyid Mehdi Hüseyini Laciverdi'nin şahsi kütüphanesinde bulunmaktadır. Seyyid Mehdi Hüseyini bu konuda cömert davranarak bu nüshadan istifade etmemizi sağladı ve uzun bir süre emanet vererek bizlere gerçekten ikramda bulundu. Bu nüshanın nefisliğini ve kudsiyetini görünce Allah'ın yardımıyla bizdeki H. 421 yılında yazılan eski bir nüsha ile karşılaştırmaya karar verdik. Harf harf inceledik ve birinci nüshada bulunan faydalı hususları bu nüshaya da ekledik. Böylece Allah'ın yardımıyla çok güvenilir bir nüsha ortaya çıktı. Bu nüshanın mukabelesi ilim şehri Kum'da 4 Zilhicce 1385 yılı, Pazartesi gecesi sona erdi. Bu nüshanın en önemli faydaları şunlardır: "

1- Seyyid Razi Nehc'ul-Belaga'da en son olarak Hz. Ali'nin şu sözünü nakletmektedir: "Mümin kul kardeşini kızdırınca ondan ayrılmış olur." Seyyid Razi ardından da şöyle demektedir: "Bu Hz. Ali'nin sözlerinden toplayabildiğim seçkin sözlerin en sonuncusudur. Allah'a, beni bu konuda başarılı kılmasından dolayı hamd-u sena ederim."

Biz başta her babın sonunda kitaba beyaz sayfalar eklemek ve böylece yeni bir söz gördüğümüzde orada yer vermek istedik. Bu konuda sadece Allah'tan yardım diler ve ona dayanırız. O bize yeter ve o en iyi velidir ve bu iş Recep 400 tarihinde sona erdi. Allah'ın selamı, Muhammed (s.a.a)'e ve Ehl-i Beytine olsun."

Nehc'ül-Belağa'nın bazı nüshaları bu nurani ve faydalı bilgilerden mahrumdur. Bu yüzden Nehc'ül-Belağa'yı toplama hususundaki Seyyid Razi'nin bu sözlerini bir çok nüshada olduğu gibi bizde bu nüshaya ekledik.

2- Seyyid Mehdi Hüseyini Laciverdi'nin nüshası şu sözler ile bitmektedir: Bu nüshayı Rebiulevvel 587 yılında değerli üstadım Muhammed b. Ebi Nasr'a okudum. Daha sonra Allame Seyyid Ziyauddin Alem'ul-Hüda'ya okunan nüshayla mukayese ettim. Onda bulduğum ince nokteleri bu nüshaya da nakl ettim. En güzel şekilde tashih ettim. Gözümünden kaçan veya gözlerimi derk etmekten aciz kaldığı hususların tümünü düzelttim. Hamd Allah'a mahsustur ve o bana yeter. O ne iyi bir hesaplayıcıdır."

3-Yine şu ibare yer almıştır: Seyyid Razi'nin nüshasıyla mukabele işi sona erdi. Bu yüzden Allah'a hamd ederiz. Peygamber (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'ine salat ve selam gönderiniz.

Burada Seyyid'den maksat İmam Seyyid Ziyauddin Alem'ul-Hüda'dır. Seyyid geçmişte iyilik ve saygıyla anılmış, gelecekte de böyle anılacaktır.

Ayrıca bu nüshada Ebi Nasr Ali b. Ebi Sad Tabib'in bir şiiri de vardır O şöyle diyor: Aciz, Allah'ın affını ümit eden ve günahlarının büyüklüğünden korkan bendeniz Ebi Nasr Ali b. Ebi Sad Tabib şöyle diyor:

"Nehc'ul Belağa kitabı fesahat ve belagat ehlinin çeşmesidir.

Belagat ehlinin ve bilginlerin sığınağıdır.

Takva sahiplerinin problemlerini halledicidir.

Nehc'ul Belaga'nın metoduna uyanlar

İlerleyerek yüksek makamlara ererler.

İlahi ilimden nurlar aşık ve tecelli etmiş

Güneş ışınları gibi düzenli yansımakta.

Ondan nübüvvet kokusu alınmakta

İlerleme araçlarını o hazırlar, temin eder

Güzel ve iyi hikmetler bahçesidir.

Yakınlaşıp uzaklaşma bir nur gibidir.

Nehc'ül-Belağa Allah'ın halifesi ilim nurudur.

O ölüleri ve canlıları koruyandır.

Büyük bir ağaç gibi dal ve kolları

Bakışıyla kesinlik, ciddiyet, şeksiz hasıl olur.

Allah'ın seçkin nurudur. ilmin çeşmesidir.

Bu nur Mekke'den seçilmiştir.

O ilim ve hakikatin çocuğudur ki dalları

büyüklerle gölge etmiştir.

O en iyi Peygamberin halifesidir.

Bütün düşmanlar istemese de

Allah Peygambere ve ona selam gönderir.

Ta ki karanlıklar aydınlıklar ile yok olur gider.

Selam olsun onların evladı Seyyid Muhammed Razi'ye

Fesahat ehli arasında ciddi ve ihlaslı idi."

Bu nüshada İmam İzzuddin Seyyid Murtaza b. Seyyid İmam Allame Ziyauddin Alem'ul-Huda'nın şiiri de yer almıştır:

"Nehc'ül-Belağa kitabı belagat ehli için aşıkardır.

Sözleri büyükler için meşhurdur.

İlmi çok fazileti en üstündür.

Allah'ın gizli sırları onda aşıkardır.

Yumuşak bir dille insanları uyarmıştır.

Tüm insanlar yanlışlıklarını gidermek için ona sarılır

Nehc'ül-Belağa bir kuyu gibi çok suya sahiptir.

Ama biten kuyu sularına benzemez.

Hiçbir övücü onun yüce zirvesine ulaşamaz."

Şüphesiz Seyyid Razi Nehc'ül-Belağa'da su arayan ve avuç avuç içen kimse gibi en güzel sözleri bir araya getirmiştir. Nehc'ül-Belağa bir çok İslam ülkesinde büyük bir ilgi ile karşılanmış, gönüllere taht kurmuştur. Bu naklettiğimiz önemli faydalardan bazılarıydı.

Kendi nüshamızı da Seyyid Razi'nin nüshasıyla ciddi ve dikkatli bir şekilde karşılaştırdık. Asıl nüshadaki kırmızı ve siyah yazılmış yerleri de olduğu gibi aktardık. Hamd Allah'a mahsustur. Hamd olsun o Allah'a ki ilham verici nimetlerin sahibidir.

Bil ki yazarlardan bir çoğu hatta sahabe ve tabiiler bile Hz. Ali (a.s)'ın hutbelerine, sözlerine itina etmişler ve büyük önem vermişlerdir. Değerli üstadım Mevla Ebul Hasan Şarani, Nehc'ul Belağa şerhimize bir önsöz olarak yazdığı Arapça makalesinde onlardan bazısının adını saymıştır. Ayrıca Ali bin Abdulazim Tebrizi Hiyabani de (Vekay'ul Eyyam fi-Ehval-i Şehr-i Siyam) adlı kitabında bunlardan bir grubunun adını saymıştır. Ayrıca biz de "İnsan-i Kamil ez didgah-i Nehc'ul Belağa" adlı Farsça makalemizde bunlardan bazısını tanıtmaya çalıştık. Nehc'ul Belağa'yı şerh ederken dostlardan bazıları benden bu kitapta yer alan sözlerin kaynaklarını da bulmamı istediler. Ben de elimden geldiğince onların bu istediklerini yapmaya çalıştım. Ama bazı insanların ilahi hakikatleri ve insan-i kamilin azametini derk edemediğini gördüm. Bu cahiller sözde Hz. Ali zamanında insanların düşünce ufuklarının bu derece kemale ermediğini bahane ederek bu değerli kitabı inkar etmektedirler. O cahiller Kur'an'da yer alan yüce konular hakkında ne diyorlar? Allah kime nur vermemiş ise onun için bir nur düşünülemez, İnsan-ı Kamil zahiri beşerin ötesinde bir varlıktır. Nehc'ul Belağa'da yer alan sözler Hz. Ali (a.s)'ın diğer sözlerine oranla denizde bir damla mesabesinde. Seyyid Razi ise sahip olduğu fesahat, belağat, hitabe ve zevk esasınca bu sözlerden sadece çok edebi olanlarını seçmiş ve Nehc'ul Belağa olarak adlandırmıştı.

Şüphesiz Hz. Ali (a.s)'ın sözleri fesahat ve belağat ehli için bir ışıktır. Konuşmacıların dili bu tür sözleri beyandan ve hutbelerin benzerini irad etmekten büyüklerin kalemleri böylesine yazılar yazmaktan acizdir. Bilginler Hz. Ali (a.s)'ın nasihat ve hikmetleri karşısında hayretler içinde kalmışlardır.

Nasıl böyle olmasın ki!? Hz. Ali (a.s)'ın sözleri ilahi nurlardan nasiplenmiş ve Peygamber (s.a.a)'ın nuraniyeti ile aydınlanmıştır.

Dolayısıyla Hz. Ali (a.s)'ın Nehc-ul Belağası, Kur'an'ın devamı niteliğinde ve Kur'an'ın hemen akabinden gelen bir eserdir. Eski ve yeni bir çok alimler bu inci gibi sözleri anlamak için derinliklerine dalmışlar ve mümkün mertebe bu değerli eseri açıklamaya çalışmışlardır. Her birisi kendi metoduyla şerh ve tefsir etmeye çalışmıştır. Şüphesiz herkes kabiliyetleri miktarınca neticeye ulaşmıştır. "De ki: **"Herkes kendi metoduna (mizaç ve meşrebine) göre iş yapar."** Hz. Ali (a.s)'ın sözleri, hutbeleri, mektupları, duaları ve verdiği hükümleri karşısında Nehc'ul Belağa dediğimiz gibi sadece onun küçük bir bölümünü oluşturmaktadır ve bunların hepsi de insanlara ulaşmıştır. Oysa Ümeyyeoğulları tüm çabalarıyla Hz. Ali (a.s)'ın eserlerini yok etmeye çalışmışlardır. Ancak Allah-u Teala bizlere şunu vadedmiştir: "Onlar Allah'ın nurunu söndürmek isterler Ancak Allah kafirler istemese de kendi nurunu tamamlayacaktır."

Hunsari'nin Revzat adlı kitabında Kitab'ul Uruz'un yazarı ve Sibeveyh'in üstadı olan Halil bin Ahmed el-Basri'nin hal tercümesi bölümünde şöyle diyor: "Ona (yani Halil'e) Ali bin Ebi Talib'in faziletleri soruldu, o ise şöyle cevap verdi: "Dostların korkudan, düşmanların ise kinden dolayı iyiliklerini gizlediği insan hakkında ne diyeyim? Buna rağmen Hz. Ali (a.s)'ın faziletleri doğuyu ve batıyı kaplamıştır."

Fahr-u Razi ise Mefatih'ul Gayb kitabında Besmele'nin açık olarak söylenmesi hakkında şöyle demektedir: "Herkes Ali (a.s)'ın besmeleyi yüksek sesle okuduğu hususuna ittifak etmişlerdir. O bu konuda aşırı hassasiyet göstermiştir. Hükümet Beni Ümeyye'nin eline geçince de Hz. Ali (a.s)'ın etkisini yok etmek için besmelenin yüksek sesle okunmasına dahi engel olmaya çalıştılar. Oysa akli deliller de bizi ve Hz. Ali (a.s)'ı teyit etmektedir. Her kim Hz. Ali (a.s)'ı önder edinirse şüphesiz dininde ve kendisi için sağlam bir ipe sarılmıştır."

Akıllı olan hiç bir insan Nehc'ul Belağa'yı Seyyid Razi'nin yazdığını ve Hz. Ali'ye isnat ettiğini düşünemez. Bu düşünce oldukça nakıs ve hafif bir düşüncedir ve örümcek ağından daha da gevşek bir düzeydedir.

Kur'an-ı Kerim ve Mut'a Nikahı

Kur'an-ı Kerim ışığında bu konuyu incelemek için ilk önce bu konuyla ilgili ayet-i kerimeye'e dikkat etmek gerekir. Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

“Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı. Maliki bulunduğunuz cariyeler müstesna, bunlar, Allah'ın üzerine farz kıldığı hükümlerdir. Bunlardan başkasını, zinadan kaçınıp, iffetli olarak, mallarınızla istemeniz size helal kılındı. Onlardan faydalandığınıza (mut'a ettiğinize) mukabil, kararlaştırılmış olan mehirlerini verin; kararlaştırılmadan başka, karşılıklı hoşnut olduğunuz hususta size bir sorumluluk yoktur. Allah bilendir, hikmet sahibidir.”^[31]

Bu ayet birkaç açıdan mut'a nikahını beyan etmektedir:

1-Bu ayetin daimi nikaha delalet ettiğini söylemek delilsiz tekrar etmeyi gerektirir. Çünkü önceki ayetlerde kadınlarla ilgili bir çok hak ve hükümler belli bir düzenle beyan edilmiştir. Daimi nikahın hükümleri 3. Ayette, mehirle ilgili hükümler 4,19 ve 20. ayetlerde, cariyelerle evlenmek ise 25. ayette beyan edilmiştir. O halde geriye bir tek mut'a nikahının hükümlerini beyan etmek kalmıştır ki bu da hiç şüphesiz asr-ı saadette (Peygamber (s.a.a)'in döneminde yaygın olan ve Kur'ân'ın da görmezlikten gelemeyeceği bir konudur.

2-İbn-i Abbas, Ubey bin Ka'ab Abdullah bin Mes'ud ve Said bin Cubeyr'den rivayet edildiği üzere onlar bu ayeti şöyle okuyorlardı:

“Fema İstemtentum Bihi Minhunne İla Ecelin Musemma” (Onlardan belli bir süre için faydalandığınıza mukabil, kararlaştırılmış olan mehirlerini verin.)^[32]

“Bu büyük müfessirlerin sözlerinde yer alan “İla ecelin musemma” (belli bir süre için) ibaresi tefsir edici bir ek olarak düşünülebilir ama sonuçta bu ayetin geçici evlilik yani mut'a ile ilgili olduğunu açıkça ifade etmektedir.

3-İbn-i Abbas, Ubey bin Ka'ab, Caabir bin Abdullah, Habib bin Ebi Sabit ve Said bin Cubeyr gibi sahabe ve Tabiin'den bir grup bu ayetin muta hakkında nazil olduğunu açıkça beyan etmişlerdir. ^[33]

Bu büyük sahabeleri ve Kur'an müfessirlerini yalancılıkla suçlamak mümkün değildir.

4-Ahmet b. Hanbel^[34], Ebu Cafer Taberi^[35], Ebu Bekir Cassas^[36] Ebu Bekir Beyhaki^[37], Kurtubi^[38] ve Fahr-u Razi^[39] gibi bir grup müfessir ve muhaddisler de bu ayetin muta nikahı hakkında nazil olduğunu açıkça beyan etmişlerdir.

O halde bu ayetin tefsiri şöyle olmalıdır: “Allah haram olan nikah dışındaki nikahı meşru kılmıştır ve bu vesileyle mallarınızla iffetlerinizi korumanız, zina ve gayri meşru ilişkilerden uzak durmanız, sağlanmıştır. O halde muta nikahı yaptığınızda (geçici) eşinizin ücretini ödeyiniz.”

Ama Ehl-i Sünnet kaynaklarında bu ayetin nesh edildiği iddia edilmiştir. Bu ayetin nesh edildiği zaman hakkında ise farklı görüşler beyan edilmiştir:

1-Hayber savaşı yılında helal kılınmış ama yeniden yasaklanmıştır.

2-Sadece Umret'ul Kaza'da helal kılınmıştır.

3-Helal idi ama, Amm'ul Feth'de haram kılındı.

4-Amm-u Evtas ta helal idi ve yeniden haram kılındı.

Kurtubi ise tefsirinde şöyle diyor: Hadislerden de anlaşıldığı üzere bu nikahın helal veya haram kılınması yedi aşamada gerçekleşmiştir.^[40]

Bu uyumsuz ve farklı görüşler ayetin nesh edildiğine güveni ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca Kur'an ayetlerinin *haber-i vahitle* nesh edilmesi caiz değildir.

Ayrıca ashabin bir kaçından nakledilen çeşitli rivayetler muta nikahının ikinci halife vasıtasıyla yasaklandığını beyan etmektedir.

İmran bin Hasim şöyle rivayet etmektedir:

“Allah-u Teala muta hükmünü nazil edip onu başka bir ayetle nesh etmemiştir. Allah’ın Peygamberi de bizlere mutayı emredip ardından sakındırmamıştır. Daha sonra adamın biri kendi başına bir şeyler söyledi.^[41]

Cabir bin Abdullah ise şöyle rivayet etmektedir:

“Biz Resulullah, Ebu Bekir ve Ömer’in hilafetinin yarı dönemine kadar mut’a yapıyorduk. Sonra Ömer insanları bu işten sakındırdı.^[42]

İbn-i Ebi Nazre ise şöyle diyor:

“İbn-i Abbas mut’ayı emrediyor, İbn-i Zubeyr ise mutayı nehy ediyordu. Bu konuyu Cabir’e naklettiklerinde o şöyle dedi: “Hakikati benden isteyiniz, biz Resulullah zamanında muta yapıyorduk ama Ömer başa geçince şöyle dedi: “Allah-u Teala Resulüne istediğini istediği şekilde helal kıldı. Ama şimdi sizler artık hac ve umrenizi tam yapın, kadınların nikahını daimi kılın, bana bir kadınla geçici olarak evlenen birini getirirlerse onu recm ederim.^[43]

İkinci halife de muta nikahının nesh edildiğini iddia etmemiştir. Muta nikahının haram olduğunu kendine isnat etmiştir. Nitekim farklı kaynaklarda *müstefiz* olarak nakledilen rivayete göre şöyle demiştir:

“Resulullah zamanında iki muta vardı, ben her ikisini de yasakladım ve onları yapanları cezalandıracağım.”^[44]

Yukarıdaki delil ve şahitlere dikkat edilecek olursa, muta hükmünün nesh edildiği iddiasını kabul etmek mümkün değildir. Aksine zikredildiği gibi muta nikahının haram kılınması ikinci halifenin bir içtihadıydı. Zaten bu yüzden Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

“Eğer Ömer mutayı nehy etmemiş olsaydı, kötüler dışında hiç kimse zina etmezdi.”^[45]

Musa Carullah’ın Muta Nikahı hakkındaki Temelsiz Sözleri ve Cevabı

Musa Carullah, muta nikahı hakkında şöyle diyor: “Muta nikahı cahiliye nikahlarının kalıntısıdır. Şer-i bir hüküm değildir. İslam şeriatında helal değildir. Nesh edilmesi şer-i bir hükmün nesh edilmesi demek değildir. Cahili bir emrin neshe edilmesidir. Muta nikahının haram olduğu hususunda icma vardır. Muta nikahı hususunda Kur’an ayetleri nazil olmamıştır. Şii kitapları dışında hiç kimse “Onlardan faydalandığınıza mukabil, kararlaştırılmış olan mehirlerini verin.”^[46] ayetinin muta hakkında nazil olduğunu iddia etmemiştir. Bunu cahil ve akılsızlar dışında hiç kimse iddia etmemiştir. Şii kitapları bu görüşü İmam Bakır ve İmam Sadık’a isnat etmektedirler. İki ihtimalden en güzeli bu senedin uydurma olduğudur.”^[47]

Musa Carullah’ın bu sözleri yalan ve iftira dolu sözlerinden sadece bir bölümüdür. Aşırı bir cehalet ve bağınazlığın ifadesi olan bu sözler, ilmi bir eleştiriye tutulmaya bile değmez. Bu sözler aşırı bir cehalet ve bağınazlığın ifadesidir. Bu sözün birkaç yanlış noktasına kısaca işaret edeceğiz.

-Mut’a nikahı cahili nikahların bir kalıntısıdır; Şer-i hükümlerin değil.

-Mut’a hiçbir zaman İslam’da helal olmamıştır ve nesh edilmesi de cahili bir işin nesh edilmesidir.

-Mut’a nikahının haram olduğu hususunda icma söz konusudur.

-Muta hakkında hiçbir ayet nazil olmamıştır. “Onlardan faydalandığınıza mukabil, kararlaştırılmış olan mehirlerini verin.” ayetinin muta hakkında nazil olduğu sadece Şii kitaplarında iddia edilmiştir.

Bu temelsiz iddialara cevap olarak yapacağımız kısa açıklamanın faydalı olacağını umuyoruz.

1- Mut’a nikahı İslam’ın getirdiği hükümlerden biridir. İslam’da, muta nikahı için özel bir takım şartlar ve sınırlar belirlenmiştir: Mehir, müddet, icab ve kabul, müddet sona erdikten sonra ayrılık, ayrıldıktan sonra müddete riayet etmek erkek ile kadın arasında verasetin olmayışı vb.

İslami açıdan belli bir çerçevesi ve belli hüküm ve sınırları olan bu hükmü cahili bir iş saymak mümkün müdür?

2-Muta nikahının en azından belli bir dönem helal olduğu meselesi Resulullah döneminde Ehl-i Sünnet'in hadis, fıkıh ve sîret alimlerinin de asla muhalefet etmediği bir hükümdür.

3-Nisa suresi 24. ayetin muta nikahı hakkında indiğini söyleyen Ehl-i Sünnet kaynaklarından bazıları şunlardır:

Sahih-i Buhari,
Sahih-i Müslim,
Müsned-i Ahmed bin Hanbel, 4/436,
Tefsir-i Taberi 3/267,
Ahkam'ul Kur'an'il Cassas, 2/178,
Sünen-i Beyhaki, 7/205,
Tefsir-i Kurtubi- 5/130, Tefsir-i Razi, 3/267,
Tefsir-i İbn-i Kesir, 1/474,
Şerh-i Müslim-i Nebevi 9/181,

Tefsir-i Suyuti, 2/140 ve benzeri kaynaklar... Bu yazarların hepsi de hadis fıkıh ve tefsir dalında ün yapmış büyük alimlerdir. Bütün bunlara rağmen muta hakkında hiçbir Kur'an ayetinin nazil olmadığını, muta ile ilgili rivayetlerin ise sadece Şii kitaplarında yer aldığı nasıl söylenebilir?

4-Sihah ve Müsned kitaplarında yer alan yirmiden fazla hadis de bizlere İslam'da mutanın meşru olduğunu, Peygamber, Ebu Bekir, ve Ömer'in hilafetinin ilk yıllarında da bu hükümle amel edildiğini, dolayısıyla ardından bu hükmü ikinci halifenin haram kıldığını beyan etmektedir. Bu hadisleri aşağıdaki kaynaklarda bulmak mümkündür:

Sahih-i Buhari, Bab'ut-Tamattu', (*Temetu Bölümü*)
Sahih-i Müslim, Bab-u nikah'il-mut'a, (*Muta Nikahı Bölümü*)
Müsned-i Ahmet, 4/435-4 ve 3/356,
Muvatta-i Malik 2/30,
Sünen-i Beyhaki, 7/206,
Tefsir-i Taberi, 5/9,
Nihaye-i İbn-i Kesir, 2/249,
Tefsir-i Kurtubi, 5/130,
Tefsir-i Razi, 3/267,
Feth'ul- Bari, 6/141,
ed-Durr'ul-Mansur, 2/140,
El Cami',ul-Kebir-i Suyuti, 8/293,
Müsennef-i Abdurrazzak, 7/500,
Zad'ul Mead-i İbn-i Kayyim, 1/205,
Bidayet'ul Müctehid-i İbn-i Rüşd, 2/63,
ve Şerh-i Tecrid-i Kuşçu, 474...

5-Muta nikahının helal olduğuna inanan başlıca sahabeler ise şunlardır:

Ali bin Ebi Talib (a.s),
İmran bin Hasin,
Abdullah bin Mes'ud,
Muaviye bin Ebi Süfyan,
Zübeyr bin Avvam,
Ubey bin Ka'b,
Abdullah bin Abbas,
Cabir bin Abdullah,
Ebu Said-i Hudri,
Abdullah bin Ömer...

Mutanın helal olduğuna inanan başlıca tabiiler ise şunlardır:

Tavus-i Yeman-i,
Said bin Cubeyr,
Sediyy,
Ata-i Yemani...

6-Fahr-u Razi ise şöyle diyor: Fakihler muta hükmünün nesh edildiği hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Fakihlerin büyük bir bölümü muta hükmünün nesh edildiğine inanmış, bir grubu ise helal kabul etmişlerdir.”^[48]

Üstat Muhammed Ebu Zehra el-Ukabe adlı değerli eserinde “Darie şüphesi” ve “der’ul had” (hadlerin kalktığı şüpheli durumlar) bahsinde şöyle demektedir:

“Fakihlere göre helal veya haram olduğu alimlerce ihtilafı olan hususlar şüpheli hususlardır ve o hususlarda asla had uygulanamaz.”

Ardından da el Muğni de İbn-i Kuddame-i Hanbeli’den naklen mutanın hükmünün de alimler nezdinde ihtilafı olduğunu beyan etmektedir.^[49]

Bu sözün anlamı da şudur ki muta nikahı yapan ve muta nikahı ile cinsel ilişkide bulunan kimseye zinanın şer-i cezası verilemez. Zira bu nikahın hükmü ihtilafıdır. Bu hüküm Ehl-i Sünnet için de geçerlidir. Alimlerinin muta nikahının helal olduğuna dair ittifak ettiği Şiiilere göre de aynı hüküm söz konusudur. Bütün bu açıklamalar neticesinde mutanın fakihlerin icmasıyla haram olduğunu iddia eden Musa Carullah’ın en azından ilminin eksikliğini ve ilmi kapasitesinin azlığını açıkça görmekteyiz.

Bununla beraber Şia’nın haşa zinayı helal kıldığını iddia eden yalancılara iftiraları da böylece iptal edilmiş olmaktadır. Özgür düşünceli, doğru ve ihlaslı bir sabaha erişmek ve yalan, iftira, cahilane sözler ve zalimce iddialar yerine ilmi tartışmalar, uzmanca konuşmalar ve körü körüne bağnazlıktan uzak bir müzakere ortamını yakalamak ümidiyle.

Hız. Ali ve İlahi Felsefe

Abdullah Cevad-i Amuli

Felsefe, “var” olan bir şeyi tanımak ve onu “yok”tan ayırt etmektir. Akli evrenbilimine felsefe demektirler. Biz “Ali ve ilahi Felsefe” konusunda iki boyutu ele almaya çalışacağız: Teorik ilahi felsefe ve pratik ilahi felsefe.

Ali ve Teorik İlahi Felsefe

Eğer felsefeyi “nesnel/özdek alem karşısında insanın ussal alem oluşu” diye tefsir edecek olursak Ali (a.s)’da ilahi bir filozoftur. Çünkü hem alemin yaratılışı hakkında söz söylemiş ve hem de alemin sonunu gözden geçirip açıklamaya çalışmıştır. Bu konuda o kadar derince söz etmektedir ki felsefe aleminde hiç kimse böylesine sözler edememiştir. Ali (a.s)’ı yaratılış, ahiret ve alemin varlık ve yokluğu hakkındaki ilahi ve derin ilmi oldukça geniş ve kapsamlıdır. O, gözlerde tam manasıyla basiret sahibi bir filozof olarak tecelli etmektedir. Bizzat Hz. Ali (a.s)’ın kendisi varlık aleminin yaratılışı hakkındaki ilmi hususunda şöyle buyurmaktadır: “Ben görmediğim Rabbe ibadet etmem.” Yani ben sadece Allah’ı tanımakla kalmadım, ben Rabbimi can gözümle görüyorum ve ben asla görmediğim Rabbe ibadet etmedim.

Yine alemin gerçeği ve kainatın sonu hakkında da şöyle buyurmaktadır: “Perdeler kalksa bile yakınımda herhangi bir artış olmaz.” İnsanlar ise gaflet uykusundadırlar. Ölümleri gelince uyanırlar. Eğer tabiat aleminin varlıksal perdeleri kenara itilecek olursa yine de Ali (a.s)’ı varlığın hakikati ve yaratılış felsefesinin künhü hususunda yakınında herhangi bir artış olmamaktadır. Zira onun için zaten hiçbir perde ve engel söz konusu değildir.

Vahiy, nübüvvet ve risalet hakkında da bu ilahi filozofun ilmi mümkün olan en üst düzeydedir. Nitekim, bizzat kendisi şöyle buyurmuştur: “Ben vahyin kokusunu alıyor ve nübüvvet nurunu görüyorum.”

O halde müminlerin emiri tanrıbilim, ahiretbilim ve vahiybilimde müşahede makamına erişmiş bir hekim ve bir filozoftur. Bizzat Hz. Ali’nin kendisi bu üç şuhudu şöyle tabir etmiştir: “Beni kaybetmeden önce sorun; şüphesiz ki ben, göğün yollarını yeryüzünün yollarından daha iyi bilirim.” Dolayısıyla İslami felsefeyi, gayb alemini şahadet aleminden daha iyi tanıyan böylesi hikmet sahibinden almak gerekir.

Alevi Düşüncesinde Nedensellik İlkesi

İslami felsefenin temel ilkelerinden biri de nedensellik kanunudur ve hakikatte bu nedensellik kanunu beşeri tüm düşüncelerin ve kanunların temeli konumundadır. Nehc’ul Belaga’da Seyyid Razi’nin (Allah ondan razı olsun) içeriğinin yüceliğini itiraf ettiği ve “bu hutbenin içeriği diğer hutbelerde yoktur” dediği bir hutbe vardır. En derin, ilahi felsefe konularıyla dolu olan bu hutbe Allah’a hamd ile başlamada ve şöyle devam etmektedir:

“Bizzat tanınan her şey sonradan yaratılmıştır ve başkasıyla kaim olan her şey maluldür/sonuçtur.” Yani bizzat tanınması mümkün olan, filozofun husuli/kesbi ilmiyle ve arifin şuhudi ilmiyle tanınan her şey artık yaratıcı olamaz, aksine o bir yaratıktır. İlimle ulaşılabilen her şey (ister burhan ve isterse de irfan yoluyla fark etmez) her şey bir yaratıktır; yaratıcı değil. Zira bizzat fikir, mütefekkir ve tefekkürü yaratan ve büyük Arif Şebüsteri’nin ince tabiriyle “cana düşünceyi öğreten” Allah, artık her hangi bir filozofun ilminin erişeceği bir ilah değildir. Eğer arifin şuhudu varsa şahid ve şuhudu da bizzat O yaratmıştır. Şahidi yaratan asla ona meşhut olmaz. “bizzat bilinen her şey yaratıktır.” Bu yüzden Allah’ı ilimle değil, ayetleriyle tanımak gerekir. “Allah sizleri nefsinden sakındırır.” Yine “başkasıyla kaim olan her şey maluldür/sonuçtur.” Yani bir nedeni vardır. Bu şey ister maddede var olan bir suret,

ister “konu”da olan bir ilinek ve isterse de bedenle varolan bir nefis olsun hiç fark etmez. Kendinden başkasına dayanan her şeyin mutlaka bir nedeni vardır. Bu şey, maddi, bağımlı ve maddeye bulaşmış bir varlık ise hem hazırlayıcı ve hem de faili/yapan bir nedene sahiptir. Ama eğer bu şey soyut bir şey ise yani maddeye aidiyeti yok ise ve sadece faili bir ilke dayanıyorsa yani, hululi kıyımı değil de suduri kıyımı var ise, o da hakeza maluldür, yani, nedeni vardır. “başkası ile kaim olan her şey maluldür; bir nedeni vardır.”

Yukarıda Nehc’ul Belağa’dan naklettiğimiz bu nedensellik ilkesi varlık alemini bir neden-sonuç ilişkiler yumağı olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla hem baht ve şansa inananların tesadüfünü nefyetmekte, hem bazı batılı bilginlerin kabul ettiği tedai/çağrışım şüphesini reddetmekte ve hem de Eş’arilerin “adet cari oldu” inancını iptal etmektedir. Zira nedensellik bu üç ekolden hiç biriyle uyuşmamaktadır. Dolayısıyla varlığı, zatının aynısı olmayan her varlık, bir nedene muhtaçtır. Başkasına ne hululi ve ne de suduri bir aidiyeti olmayan, salt varlık olan varlık ise bütün sonuçların nedenidir. “Allah-u Teala “kül”dür, (tümel bir gerçektir.) ve her şey O’nun sonuçlarıdır.”

Hz. Ali bu tümel nedensellik ilkesini başka bir hutbede de beyan etmekte ve nedensellik nizamını inkâr eden mühlitlerin hiçbir delilinin olmadığını ve sözlerinin hiçbir dayanağının bulunmadığını göstermektedir.

Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: “Alemler mukadder/tebdir edeni inkar edenler ve varlık aleminin müdebbirini/idare edenini reddedenler ne de kötüdürler. Onlar; insanın hiçbir ekincinin ekmediği bir ekin olduğunu mu sanıyorlar?” hakeza; “Acaba, akıl sahipleri için mimarsız bir bina ve canısız bir cinayet düşünülebilir mi?”

Hz. Ali’nin bu sözleri tümel nedensellik kanunu temsil etmektedir.

Usul-i Kafi, Kitab’ul Hüccet’te bu anlamın beyanında İmam Sadık (a.s)’dan şöyle bir rivayet nakledilmiştir: “Allah tüm her şeyi bir sebeple cari kılmıştır. Her sebebe bir açıklama, her açıklamaya bir ilim ve her ilme bir kapı karar kılmıştır. O kapıyı tanıyan Allah’ı tanımış ve o kapıyı inkar eden de Allah’ı inkar etmiştir ve bizler o kapıyız.”

O halde; varlık ve yaratılış alemleri bu ilahi filozofa göre nedensellik esasına dayalı bir alemdir ve bu alemde Allah bir neden; diğer varlıklar ise birer sonuçtur.

Ama Allah bu alemleri nasıl yarattı? Allah’ın yaratışı, maddeleri harekete geçirmek midir? Yoksa madde ve hareketi yaratış mıdır?

Allah-u Teala’nın Failiyet Niteliği

Buraya kadar da anlaşıldığı üzere Ali (a.s)’ın ilahi felsefesinde bu evren nedensellik ilişkisine dayalı bir evrendir ve Allah kendinden başka her şeyin nedenidir. Acaba Ali (a.s)’ın söz konusu ettiği bu nedensellik, diyalektik esasına dayalı bir nedensellik midir? Yoksa; ilahi felsefenin yüce zirvesinde sözü edilen nedensellik midir?

Allah-u Teala’nın faaliyet türü nasıldır? Allah’ın işi “hareket” ile birlikte midir? Yoksa hareket yüce makamından uzak mıdır? Hz Ali (a.s) bu sorulara büyük bir dikkat ve derinlikle cevap vermektedir ki; “Ne zatı hareket eder ve ne de zatının aynısı olan zat-i sıfatları harekette bulunur.”

Nehc’ul Belağa’da genelde bir çok hutbelerde ve özellikle de söz konusu olan 186. Hutbede Hz. Ali şöyle buyurmaktadır: “Allah faildir; hareket olmaksızın.” Yani Allah ne fikri hareket ve ne de bedensel hareketle nitelendirilemeyecek bir faillige sahip bir faildir. Allah’ın failiyeti ne nefsi hareket ile iç içe olan mütefekkir insana benzer ve ne de işlemesi için organ ve araçların hareketiyle araç ve aletlere muhtaç olan diğer maddi varlıkların failiyetine benzer. “Allah faildir; hareket ve aletten yararlanma anlamında değil.”

Hazret hutbenin devamında şöyle buyurmuştur: “Allah da sükun ve hareket cari olmaz” (228. Hutbenin devamı) Allah Teala “Hareket kanununa” mahkum değildir. Allah’ın ne hareketi ve ne de sükunu vardır. Zira bu her ikisinin mahzeni de maddedir. Allah; maddeyi yaratan, “sabit” bir varlıktır; ne sakin ve ne de hareketli; “kendisinin cari kıldığı kendisine

cari olur mu? Kendisinin başlattığı kendisine döner mi? Allah'ın yarattığı kanun, kendisine hükmedebilir mi?

Hz. Ali'ye Göre Tanrıbilim

Ali (a.s)'ın felsefesi salt ilahi bir felsefedir. Dolayısıyla diyalektik ve diğer maddi görüşler bu değerli ve ilahi şahsiyetin düşünce ufuklarına yükselemez.

O, Allah hakkında, öyle bir "zat" ispat etmektedir ki aynı ispatla bütün zati sıfatları da beyan etmektedir. Hz. Ali şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın künhüne ermek mümkün değildir. Zira mütefekkir, fikir ve tefekkür hep onun mukaddes zatının nurundan vücuda gelmiş şeylerdir. Allah'ın feyzi hepsine vücut vermiştir. Ancak buna rağmen açıkça şöyle denilebilir ki: "O'nun bir benzeri yoktur."

Yaratıcı ile yaratığın irtibat şekli ve yaratıcıyı yaratıkları vasıtasıyla tanıma niteliği hakkında ise şöyle buyurmaktadır: "Allah her şeydedir; karışmaksızın." Yani o her şeyin içindedir, onlara karışmaksızın. Dolayısıyla kendini Allah'tan hariç gören ve sonra da Allah'ın zati hakkında tefekkür eden mütefekkir biri bulunabilir mi? Hz. Ali (a.s) her mütefekkir tefekkürüyle, kıyasının iki önermesiyle, fikri sonucu ve delil teşkil eden burhanıyla tümünden Allah-u Teala'nın vücudi hakimiyeti altında görmektedir.

O halde hiçbir akıl Allah'ın künhüne eremez ama, bütün bunlara rağmen kolayca şunu da idrak edebilir, "O'nun bir benzeri yoktur." Evet bunu kolayca anlamak mümkündür. Bir filozofun düşünce yüceliği ve bir arifin şuhut derinliği ile, bu gerçeği anlamak olasıdır. Bu sınırı geçecek olursa hiçbir mütefekkirin düşüncesi Allah-u Teala'nın hakikatini derk edemez. "himmetlerin yüceliği O'nu derk edemez ve akıllar O'nun vücut denizine dalamaz." (Nehc'ul Belağa 1.hutbe) Filozof kimse; fikriyle ne kadar uçarsa uçsun onu tanıma zirvesine asla ulaşamaz. Arif kimse de şuhut denizinde ne kadar yüzerse yüzün zatının derinliklerine asla varamaz.

Ali (a.s) ve İlahi Tevhid

Nehc'ul Belağa'nın ilk hutbesinde de okuduğunuz gibi Allah'ın ezeliyet ve sınırsızlığıyla çelişen bir şey asla Allah'ı nitelendiremez.

"Dinin evveli, O'nu tanımak, O'nu tanımanın kemali; O'nu tasdik etmek, O'nu tasdik etmenin kemali; O'nu birlemek, O'nu birlemenin kemali; O'na ihlaslı olmak ve O'na ihlaslı olmanın kemali ise O'ndan sıfatları nefyetmektir."

Bu ilahi filozofun, yaptığı derin açıklamalar sayesinde sonraları Farabi ve Şeyh İşrak gibi öğrenciler bundan "salt şeyde ikilik olmaz" kaidelerini anlamakta, Sadr'ul Muteellihin (Molla Sadra) gibi öğrencisi ise "yalın hakikat" gerçeğini idrak etmekte ve Allame Tabatabai gibi bir öğrenci ise (Allah hepsinden razı olsun) zati mutlakiyet hakikatini anlamaktadır.

Bu dalgalanan deniz, bakın nasıl da delil getirmekte ve şöyle demektedir: "O'na ihlaslı olmanın kemali, O'ndan sıfatları nefyetmektir." Allah'tan hangi sıfatları nefyetmek gerekir? Elbette mevsuftan (nitelendirilenden) ayrı olduğuna şahadet eden sıfatları... "O mevsuf da aynı zamanda sıfatlardan ayrı olduğuna şahadet etmektedir." Yani, Allah'tan selb edilmesi gereken sıfatlar zaid/arız olan sıfatlardır. Yani; hem zaid olanın ziyadeti, zaid olunandan ayrı olduğuna şahittir. Ve hem de zaid olunan, zaid olan şeyden ayrı olduğuna tanıktır: "Zira her sıfat mevsuftan ayrı olduğuna şahittir ve her mevsufta sıfattan ayrı olduğuna tanıktır."

Hz. Ali (a.s) bu sözünün ardından ondan sıfatları nefyetmenin nasıl olur da ona tevhitte ihlasın kemali olduğunu beyan ederek şöyle buyurmaktadır: "Allah-u Teala'yı vasf eden, O'nu eşit bilmiş, O'nu eşit bilen, O'nu ikilemiş, O'nu ikileyen; O'nu tecziye etmiş/cüzlere ayırmış, onu tecziye eden, ise O'nu tanımamıştır. O'nu tanımayan, O'na işaret eder, O'na işaret eden, O'nu sınırlamış olur, O'nu sınırlayan ise O'nu saymış olur..."

O halde özetle söyleyecek olursak Allah'ı zaid olan sıfatlarla nitelendirenler, yani; O'nu, kendinden başkasıyla eşit bilenler, gerçekte O'nu sınırlandırmış olurlar. Sınırlandırılan bu varlık ise artık Allah olamaz. Allah salt varlıktır, salt varlığın ise bir kenarı ve kıyısı yoktur. Salt kemal olan şey aynı zamanda salt ilimdir. Yine salt hayattır da... hem kemalleri sınırsızdır ve hem de kemallerle nitelendirilmesi ayniyet esasıncadır; “zata zaid olma” şeklinde değil.

Ali ve Pratik İlahi Felsefe

Buraya kadar söylediklerimiz Hz. Ali (a.s.)'ın teorik ilahi felsefe hakkında beyan ettiklerinin bir özeti idi. Pratik ilahi felsefe ise Ali (a.s.)'ın mukaddes hayatı ve siretidir. Bu konuda da bizzat şöyle buyurmuştur: “Allah'ın benden büyük ayeti yoktur.”

Ali (a.s.)'ın gerçek makamı, “bu yırtık ayakkabım; sizlere yönetici olmaktan, benim için daha değerlidir.” demesi değildir. Fakirin biri yardım dileyince Hz. Ali temsilcisine şöyle buyurdu: “Bu fakire bin tane ver,” temsilcisi şöyle arz etti, “bin miskal altın mı yoksa bin miskal gümüş mü, vereyim?” Hz. Ali (a.s.) şöyle buyurdu: “Her ikisi de bana göre taştır” hem altın, Ali (a.s.)'a göre taştır ve hem de gümüş. Birisi sarı taştır, diğeri ise beyaz ama, bunlar Ali (a.s.)'ın gerçek makamı değildir. Bu sonsuz denizin azametinin bir parçasıdır. Hz. Ali (a.s.)'ın çok küçük öğrencileri de bu manevi makamlara erişmişlerdir. Ali (a.s.) bir yerde; “Yol uzunluğundan ve azığın azlığından, uzun yolculuktan ve varılacak yerin azametinden Allah'a sığınırım.” (Nehc'ul Belağa 77. Hikmet) diye buyurmuşsa şüphesiz ki makamı bundan daha yücedir. Sahi, yolu Ali (a.s.) için uzak olan bu yolculuk nedir? Bu yolculuk Allah'a gitmek midir? O Resulullah'ın yoldaşdır. O halde bu yolculuk nedir?

Allah'a doğru seyretmeyi bizlere oğlu Ali bin Hüseyin (a.s.) öğretti ve bu yolu kat edenler için hiç de uzak bir yol olmadığını bizlere gösterdi. “şüphesiz sana gelen kimse için bu yol yakındır. Şüphesiz sen, kullarımdan örtülü/gizli değilsin; kulların ameli seni onlardan gizlemiştir.”

Allah'a doğru seyretmek salıklar/yolcular için sadece iki adımdır.

“Salikin yolu sadece iki adımdır.

Her ne kadar bir çok tehlikesi olsa da
Birisi “hüviyet”in “ha”sından geçmek,
İkincisi varlık sahrasını kat etmektir.”

Ali (a.s.) için ne Allah'a doğru gitmek uzaktır ve ne de gizli olan Allah'ın mesajını insanlara ulaştırmak zordur. Ali (a.s.) için ne Allah'tan geliş ve ne de Allah'a dönüş zordur. Zira bu yolculuk, Allah'a doğru yapılan bir yolculuktur ve Ali (a.s.) bu yolculuğun sonsuz deryasına dalmıştır.

Ama sen ey Nehc'ul Belağa'nın muhatabı, sen kendini tevil et, hayatı değil. Hz. Ali (a.s.)'ın beyanı gerçekte Nehc'ul Belağa'nın muhatapları için bir talim ve terbiye gibidir: “Ey insan uyan! Azığın az, yolun ise uzundur.”

Bir adımı kendine, diğeri ise dostun sokağına at.

“Azığın azlığından, yolun uzunluğundan ve (Allah'tan Allah'a) seferin uzaklığından Allah'a sığınırım.

Ali (a.s.) hakkın habercisidir. Hakkı hak gözüyle görmüştür. O, ilahi göklerde hakla seyretmek/sefer etmek ister. Yoksa dost vadisine ayak basan, haber getiren ve sürekli dostla olan kimse için bu yol zor değildir. Ali (a.s.) Allah'a ne cehennem korkusundan ve ne de cennet şevkinden ibadet etmiş değildir. O Allah'ı ibadete layık gördüğü için ibadet etmiştir. “seni ibadete ehil buldum da sana ibadet ettim.”

Mülhitlerin Şüphesini Reddetmek

Merhum Kuleyni değerli eseri Kafi'de şöyle nakletmektedir: “Ali (a.s.) Muaviye ile savaşa giderken bir hutbe buyurdu. Bu hutbesinde kulları Allah yolunda cihada davet etti. Ali, (a.s.)

hutbenin başlangıcında şöyle demektedir: “O, tek ve samed olan Allah’tır Allah varolan bir şeyden yaratmamış ve olmayan bir şeyden de vücuda getirmemiştir.” (Bu hutbe oldukça uzun bir hutbedir biz sadece bu hutbenin nüktelerinden birini zikrediyoruz.)

Bu hutbede Hz. Ali; derin bir şekilde, mülhitlerin şüphesini reddetmektedir. Öyle ki merhum Kuleyni bu hadisi naklettikten sonra şöyle demiştir: “Bu hutbe Hz. Ali (a.s)’ın meşhur hutbelerindedir ve bu hutbe düşündüğü ve anladığı taktirde tevhid ilmini talep eden herkes için yeterlidir. Peygamber dışında tüm insan ve cinlerin dili bir araya toplansa, hiç birisi tevhidi böylesine beyan edemez.” Yani; içlerinde vahiy ehli ve Peygamberin olmadığı bütün insanlar ve cinler bir araya gelseler ilahi felsefeyi böylesine beyan edemezler.

Mülhitlerin şüphesi ise onların söylediği şu sözdür:

“Allah alemi ya bir “şey”den ya da “şey olmayandan” yaratmıştır. “şey olmayan” kelimesinin sonuna “den” eki getirilemez. Zira; “bir şey” değildir. O halde Allah alemi “şey”den yaratmıştır. O halde madde ezeldir.”

Hz. Ali (a.s) ise bu sözü red ederek şöyle buyuruyor: “Ne Allah “şey”dendir, ve ne de Allah’ın işi, “bir şey”den...Allah “şey”dir; “bir şey”den değildir. Ve Allah yaratmıştır; bir şeyden değil. “Bir şey olmaksızın” yaratandır.

Daha sonraları merhum Muhakkik Damat (Kabasat kitabının yazarı); Merhum Kuleyni’nin sözünü Şerh-i Usul-i Kafi’de şöyle dile getirmektedir: “Bir şeyden” sözü “bir şeyden olmaksızın” sözü ile çelişmemektedir. Dolayısıyla biri olmazsa diğeri olmalıdır denilemez. Hz. Ali de şöyle buyurmuştur: “Allah evreni “bir şeyden” yaratmamıştır ki maddenin ezeliyeti gereksin. Ve aynı zamanda: “şey olmayan”dan da yaratmamıştır ki o “şey olmayan” madde sayılsın. Zira; akli kaide esasınca da her şeyin çelişği, çeliştiği şeyi yok eder. “şeyden”in çelişği ise “bir şeyden değil” sözüdür; “şey olmayandan” değil.

Hatırlatma

Sözün sonunda şu noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum. Müminlerin Emiri Ali (a.s) Kur’an-ı Kerim hakkında şöyle buyurmaktadır: “Allah-u Teala kullarına; kitabında tecelli etmiştir, lakin; onlar, görmüyorlar.”

Söylemek gerekir ki bizzat Hz. Ali de kitabında insanlar için tecelli etmiştir. “Ey insanlar! Kaybetmeden önce Nehc’ul Belağa’yı sorun.” Sadece nasihatleriyle yetinmeyin, hitabeleriyle iktifa etmeyin. Toplumsal ve ahlaki meselelerle yetinmeyin, elbette bunların hepsi lazımdır ama, yeterli değildir. Çünkü, bu sözler, diğer kitaplar da mevcuttur.

İnançlarımızın temeli olan şey, Allah’ı ve ahireti ispat etmek, vahiy ve risaletin gerekliliğini akli burhanlarla beyan etmektir.

İnsanda bütün bunlara inanç ortaya çıkınca; ister istemez vahye teslim olur ve beyan edilmiş anlamlara gönül verir. O zaman da Allah-u Teala katında burhan ile sabit kılınır. Bütün bu burhanları Nehc’ul Belağa kitabında okuyabilirsiniz. Allah-u Teala enbiya, evliya, Allah’ın büyük velisinin mukaddes ruhu hatırına kalplerimizi kitap, itret ve sünnet marifetiyle aydınlatsın.

Allah’ın selam rahmet ve bereketi üzerinize olsun.

İlk Kur'an Tefsiri Olarak Hz. Ali (A.S)'ın Mushafı

Hız. Ali (a.s)'ın mushafı, İslam tarihi açısından ilk kitap oluşu, tefsir ve Kur'an ilimleri açısından büyük öneme sahiptir.

Bu kitabın en belirgin özelliği, yazarının Müminlerin Emiri Hız. Ali (a.s) oluşudur.

İmam Ali (a.s)'ın vahiy şahidi, kitap ilmine sahip olan kimse, Peygamber ilminin varisi, onun daimi arkadaşı, Peygamber (s.a.a)'ın ilim şehrinin kapısı, sahabeler içerisinde Kur'an'ın tefsir ve tevilini, her ayetin sır ve şifrelerini en iyi bilen, Kur'an'ın nazil olduğu dönemlerde Peygamber (s.a.a)'ın yanında en çok hazır olan ve Peygamber (s.a.a)'ın ilmini kavrayıp anlamada diğer sahabilere olan üstünlükleri yönüyle, birçok alanlarda benzersiz özellikleri onun hiç kimse ile karşılaştırılamayacağını ispat etmektedir.

Hız. Ali'(a.s)'ın Kur'an'a olan geniş ilmi, Peygamber-i Ekrem (s.a.a), sahabe ve diğerlerince defalarca ve ısrarla belirtilmiştir. Elbette bu konuda söylenmesi gereken çok şey var, ancak ne var ki, bu makalenin sınırlı olması yönünden bu kadarıyla yetiniyoruz.

Allah (c.c) Kur'an'da şöyle buyuruyor:

"Kâfirler, sen peygamber değilsin, derler. De ki: Sizinle aramda tanık olarak Allah ve kitap bilgisine sahip olan yeter." (Râd/43)

Şia ve Ehl-i Sünnet'in rivayetlerinde "Kitap bilgisine sahip olan kimse"den maksadın Hız. Ali (a.s) olduğu nakledilmiştir.^[50]

Kur'an'ın çeşitli yerlerinde Hız. Ali'(a.s)'ın ve evlatlarının (a.s) ilmi dereceleri vurgulanmış ve başkaları onlardan ilim öğrenmeye teşvik edilmiştir. "İlimde rüşuh ve derinlik sahipleri", "Ehl-i zikir", vb. birçok ayet, vahyin bu yüce insanın ve evlatlarının Kur'an'a olan bilimsel makamlarına bir şahitliğidir.

Peygamber (s.a.a) defalarca konuşmalarında Hız. Ali (a.s)'ın Kur'an'a olan ilmi derinliğini vurgulamıştır. Örneğin bir konuşmasında şöyle buyurmaktadır: *"Ben ilim şehriyim ve Ali (a.s) da onun kapısıdır. Her kim bu şehre girmek ve hikmet isterse, kapıya gelsin."* Yine buyurmaktadır: *"Ali Kur'an iledir ve Kur'an da Ali ile. Onlar havuzun başında bana kavuşuncaya dek birbirinden asla ayrılmazlar."*^[51]

Bu anlamda Peygamber-i Ekrem (s.a.a)'den diğer birçok rivayetler de nakledilmiştir. Hız. Ali (a.s)'ın Kur'an'a olan ilmi sahabe ve dostlarının dillerinde de destanlaşmıştı. İbn-i Abbas şöyle diyor:

"Halkın bilgisi beş kısma ayrılmıştır. Dört kısmı Ali (a.s)'a aittir, bir kısmı da diğer insanların. Ayrıca Ali (a.s) o bir kısımda da diğerleri ile ortaktır ve o beşinci kısımda da onlardan daha bilgidir."^[52]

İbn-i Mesud şöyle dedi: "Eğer Allah'ın kitabını benden daha iyi bilen birini tanısaydım, uzun yollara -zahmetlere- düşecek olsam bile onun hizmetine koşardım." Birisi ondan: "Ali (a.s)'ı nasıl buluyorsunuz?" diye sorduğunda, "Ben onunla başladım ve Kur'an'ı onun yanında öğrendim."^[53] cevabını vermiştir.

Suyuti şöyle yazıyor: "Muammer b. Vehab b. Abdullah, Ebu Tufeyl'den naklediyor: O, ben Hız. Ali (a.s)'ın hutbesine şahit oldum; "Sorun benden!" diyordu. "Allah'a andolsun, soracağınız her sorunun cevabını vereceğim; Kur'an'dan sorun bana! Andolsun Allah'a, Kur'an'daki her bir ayetin gece mi, yoksa gündüz mü, dağda mı, yoksa çölde mi nazil olduğunu çok iyi biliyorum."^[54]

Şehristani, Mefatih'ul-Esrar adlı tefsirin giriş bölümünde şöyle yazıyor: "Sahabe, Kur'an ilminin Ehl-i Beyt (a.s)'a özel olduğu konusunda söz birliği içindedirler."^[55]

Şevahid'ut-Tenzil adlı eserde Ömer, İbn-i Mesud, Ayşe, Abdullah b. Ömer, Ebu Abdurrahman Süllemleri ve Ata b. Ebu Rubah'tan Hız. Ali (a.s)'ın Kur'an'ı en iyi bilen kişi olduğunu rivayet etmiştir.^[56]

Hız. Ali (a.s)'ın kendisi şöyle buyuruyor: "Resulullah'a nazil olup da bana okumadığı bir ayet yoktur. O okuyor ve ben de yazıyordum; daha sonra o ayetin tevil ve tefsirini, nasih mi yoksa mensuh mu olduğunu bana öğretiyordu."^[57]

Defalarca minberden halka seslenerek "Bizi kaybetmeden önce sorun benden" buyurmuşlardır. Bu rivayet Şia ve Ehl-i Sünnet'te mütevatirdir.

İbn-i Asakir, Dimeşk Tarihi'nde bu ad altında özel bir bölüm açmıştır ve Ali (a.s)'dan başka hiç kimse "İki levh arasını sorun benden" diyememiştir, diye naklediyor. Bununla birlikte konuyla ilgili birçok rivayetleri de bu bölümde zikretmiştir.^[58]

Ali (a.s) bütün bu özellikleri ve sınırsız ilmi ile İslam'da ilk müellif (yazar) unvanıyla mushafı yazmıştır. Gerçi Hz. Ali (a.s)'ın bu değerli mushafı maalesef bizim elimizde değildir. Ancak böyle bir eserin var olduğu tarih yazarları, Şii ve Ehl-i Sünnet muhaddis ve müfessirleri, ayrıca İmam'ın kendisi ve Ehl-i Beyt tarafından rivayet edilmiştir.

Birçok yazarlar böyle bir kitabın varlığından ve bazı özelliklerinden söz etmişlerdir. Bu kitap hakkında nakledilen sözler gerçi teferruatta bir miktar farklı da olsalar, genel itibarla hepsi aynı şeyi söylüyorlar. Bu kitap hakkında ortak görüş şudur: Peygamber (s.a.a)'in vefatından sonra Hz. Ali (a.s); "Kur'an'ı toplamadıkça sırtına aba almayacağına ve başka hiçbir işle uğraşmayacağına dair yemin etti. Kur'an'ı yazdıktan sonra onu alıp Mescid'un-Nebi'ye getirdi, zamanın hakimlerine ve halka sundu ve buyurdu ki: "Bu Kur'an'dır. Peygamber'in vefatından sonra ben onu toplamakla meşgul oldum ve şimdi onu size getirdim." Cevap olarak "Bizim ona ihtiyacımız yoktur!" denildi. O hazret de onu kaldırıp eve geri götürdü. Onun yazdığı Kur'an, ayetlerin nassını, tevil ve tefsirini kendi kapsamında toplamıştı. O Kur'an'da surelerin tertibi, dizilişi nüzul sırasına göre idi. Bugün elde olan Kur'an dizilişinde değildi.

Şimdi bu konuyla ilgili çok önemli birkaç rivayeti inceleyelim: İbn-i Nedim şöyle yazıyor: "Ali (a.s) Peygamber (s.a.a)'in vefatından sonra halktan vefasızlık görünce Kur'an'ı toplayıncaya kadar sırtına aba almayacağına dair yemin etti. Sonra bu isteğini yerine getirebilmek için üç gün evde oturdu. Böylece bu risale Ali (a.s)'ın göğsünden aktardığı ilk kitap idi. Bu kitap Cafer (a.s) oğullarının (Ehl-i Beyt imamlarının) yanındadır." Ve şöyle ekliyor: "Ben bu dönemlerde Ebu Hamza Ya'li Hasani'nin yanında bir kitap gördüm; birkaç yaprağı da düşmüştü. O kitap Hz. Ali (a.s)'ın hattı ile yazılmıştı ve Hasan'ın çocuklarına miras kalmıştı."^[59]

Muhammed b. Sirin, İkrime'den şöyle nakletmektedir: "Ebu Bekir'in hilafetinin ilk günlerinde Ali b. Ebu Talib (a.s) evde oturup Kur'an'ı toplamakla meşgul oldu." Ben İkrime'den: "Acaba o zaman aynı nüzul sırasına göre başka bir Kur'an da yazılmış mıydı?" diye sordum. "Eğer cinler ve insanlar hepsi bir araya gelselerdi böyle bir Kur'an vücuda getiremezlerdi." cevabını verdi. İbn-i Sirin diyor: "Bu kitabı araştırmaya koyuldum; Medine'ye mektup yazdım, ancak ona ulaşamadım."^[60]

İbn-i Cezzi Kelbi şöyle yazıyor: "Kur'an, Peygamber zamanında sahifelerde ve kişilerin sinelerinde (hafızalarında) perakende ve dağınık bir haldeydi. Peygamber (s.a.a)'in vefatından hemen sonra Ali b. Ebu Talib (a.s) onu ayetlerin iniş sırasına göre toplayıp, düzenledi. Bu değerli kitapta saklı nice ilimler vardı, ama ne yazık ki, elimizde değil."^[61]

Şeyh Müfid şöyle yazıyor: "Müminlerin Emiri (a.s) Kur'an'ı baştan sona bir araya getirdi; yapması gerektiği gibi de yaptı: Mekki ayetleri Medeni ayetlerden önce, nesh olunmuş ayetleri nesheden ayetlerden önce yazmak suretiyle her ayeti olması gereken yerde yazmıştı."^[62]

Şirazi Kur'an'ın nüzülü hakkında İbn-i Abbas'tan şöyle naklediyor: Allah (c.c) Peygamber (s.a.a)'e ondan sonra Ali (a.s)'ın Kur'an'ı toplayacağına dair garanti verdi. Sonra Allah Kur'an'ı Ali (a.s)'ın göğsünde karar kıldı ve Ali (a.s) da Peygamber (s.a.a)'in vefatından sonra altı ay içinde Kur'an'ı derleyip topladı."^[63]

Yine o şöyle yazıyor: Ebu'l-Âla Attar ve Muvaffak, Harezmi hatibi kitaplarında Ali b. Rubah'tan şöyle naklediyorlar: "Peygamber (s.a.a) Hz. Ali (a.s)'a Kur'an'ı toplamasını buyurdular. Ali (a.s) da toparlayıp yazdı. Yine Ali (a.s) buyurdular: "Eğer bana destek olursa Peygamber (s.a.a)'in imla ettiği ve benim yazdığım kitabı halka sunarım."^[64]

Birçok Ehl-i Sünnet ve Şii kitaplarından nakledildiğine göre, "Peygamber (s.a.a) Ali (a.s)'a yanında bulunan Kur'an ile yatağının başucunda perakende ve dağınık halde bulunan sahifeleri

bir araya getirmesini böylece, Kur'an'ın da Tevrat ve İncil gibi bozulmasına engel olmasını buyurdular. Sonra Ali (a.s) bu sahifelerin hepsini sarı bir bez parçasına sarıp mühürledi ve şöyle buyurdu: "Bundan sonra bunları toparlayıncaya kadar sırtıma aba almayacağım." O günden sonra Kur'an'ı toplayıncaya kadar yanına gelenleri üzerine aba giymeden karşılıyordu."^[65]

İbn-i Ebi'l-Hadid şöyle yazıyor: "Hz. Ali'(a.s)ın Peygamber (s.a.a) zamanında Kur'an hafızı olduğu ve ondan başka hiç kimsenin Kur'an'ın tamamına hafız olmadığı ve Peygamber (s.a.a)'den sonra ilk Kur'an'ı toplayan şahıs olduğu, görüş birliğine varılmış bir konudur."^[66]

İmam Bâkır (a.s) şöyle buyuruyor: "Halktan hiç kimse Kur'an'ı nüzul sırasına göre topladığını iddia etmemiştir, etmişse de yalan söylemiştir ve Ali b. Ebu Talib (a.s) dışında hiç kimse Allah'ın indirdiği şekilde hifzedip toparlamamıştır."^[67]

Yine şöyle rivayet edilmiştir: "Hz. Ali (a.s) Kur'an'ı toparlayıncaya kadar omzuna aba almayacağına dair yemin etti. Sonra bu iş için bir müddet onlardan (zamanın hakimlerinden) uzak durdu. Zamanı gelince yazmış olduğu Kur'an'ı bir parçaya sarılmış olarak -onlar mescitte oldukları bir vakitte- mescide getirdi. Herkes Hz. Ali'(a.s)ın bunca zaman sonra gelmesine hayret etmişlerdi. Onların arasına girince kitabı ortaya koyup şöyle buyurdu: "Peygamber (s.a.a) buyurmuşlardı ki; "Ben sizin aranızda kendi yerime bir şey bırakacağım, eğer ona yapışsanız doğru yoldan sapmayacaksınız. O, Allah'ın kitabı ve benim itret ve Eh-i Beyt'imdir. Şimdi, bu kitaptır ve ben de Ehl-i Beyt'im." Ömer kalkıp dedi: "Eğer senin Kur'an'ın varsa, onun benzeri bizde de vardır." Hz. Ali (a.s) itmam-ı hüccet ettikten sonra (delil ile mazeret yolunu kapadıktan sonra) kitabını alıp geri döndü."^[68]

Şeyh Saduk şöyle diyor: "Kur'an'ı onların yanına götürüp şöyle buyurdu: "Bu, Rabb'inizin kitabıdır, tıpkı Peygamberinize indirdiği gibidir. Bir harf dahi ondan azaltılıp çoğaltılmamıştır." Onlar dediler: "Bizim ona ihtiyacımız yoktur, sende olanın aynısı bizde de vardır." Bu olaydan sonra o hazret şu ayeti okuyarak oradan ayrıldılar: **"Sonra onlar Kur'an'ı arkalarına attılar ve onu çok ucuza sattılar. Ne de kötü bir ticaret yaptılar!"**^[69]

Bazıları diyorlar ki: "Hz. Ali (a.s)'ın Kur'an'ının kabul görmemesinin nedeni, Ebu Bekir Kur'an'ı açtığında Muhacir ve Ensardan bazılarının yanlış davranışlarının bu kitapta yazılı olduğunu görünce bunun, onların hakkında maslahata uygun olmayacağı korkusuyla onu reddetti."^[70]

Özet olarak söylemek gerekirse Ali (a.s)'ın Kur'an'ı toplaması olayı, birçok Şii ve Sünni kitaplarında nakledilmiştir.*

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, Kur'an'ı toplama işi ve mushafın yayılmasının o büyük ve eşsiz insan tarafından gerçekleştirildiği apaçık bir gerçektir.

Evet, gerçi bazı cüzi konularda birtakım ihtilaflar vardır. Örneğin; Kur'an üç günde mi yoksa altı ayda mı toplatıldı, Peygamber (s.a.a)'in vefatından üç gün sonra mı yoksa altı ay sonra mı halka sunuldu? vb... Veya acaba Ali (a.s) Kur'an'ı, onun tefsir ve tevilini (yorumunu) kendi göğsünde saklı ilim ile mi kâğıda döktü? Yoksa tahta parçalarına, taşlara, hurma yapraklarına, deve kemiklerine, kâğıt ve deriler üzerine parça parça yazılmış olan Kur'an'ı onlardan bir araya getirmek suretiyle mi topladı? Yoksa her ikisinden de mi yararlandı? Zira rivayetler, her iki kaynağa da işaret etmektedirler, diğer bir deyişle; acaba Hz. Ali (a.s) Kur'an'ı toplamada, önce yazılanları bir araya getirip düzenlemekle mi yetindi, yoksa baştan sona bizzat yazmak suretiyle düzenli bir mecmua mı meydana getirdi?

Bunlar birtakım ayrıntıları açık olmayan sorulardır ki, tarihi açıdan da belirgin değildirler. Bu konularda doğru hüküm verebilmek, tarihi bütün yönleriyle araştırmak ve söylenmemiş gerçekleri keşfetmek suretiyle mümkün olabilir; ancak bu iş, başlı başına bir araştırma ve çalışmayı gerektirmektedir.

Kur'an'ın toplatılma müddeti hakkında çoğu rivayetler suskun kalmışlardır. Bazıları Kur'an'ın üç günde, bazıları da altı ayda toplandığını belirtmektedirler. (Bir veya iki rivayette altı ay nakledilmiş, üç gün olduğunu söyleyen rivayetler birçok kaynaklarda zikredilmiştir.) Ne var ki, Kur'an'ın tamamının bütün yorum ve tefsiriyle bu kısa müddet içerisinde toplatılması gerçek

dışı bir görünüm arz etmektedir. Ancak Kur'an, Peygamber (s.a.a) zamanında bir şekilde yazılmış, hatta imla edilmişti; yalnız, Hz. Ali'(a.s)ın ömrünün son demlerine dek vahiy nazil olma ihtimali nedeniyle bir araya getirilmemişti. Ancak perakende ve ayrı ayrı yazılı bir haldeydi. Yalnızca bu bölümlerin tertip, düzen ve yan yana getirilmesi işlevi bu üç gün içerisinde tamamlanmıştır.

Ama ikinci rivayete göre (altı ayda Kur'an'ın toplanması) Hz. Ali (a.s)'ın bütün Kur'an'ı baştan sona bu müddet içinde kendisinin bizzat yazması uzak bir ihtimal değildir. Yahut dağınık halde bulunan Kur'an'ı bir araya getirip bu müddet içinde onun tefsir ve yorumu ile uğraşmış olabileceğine de ihtimal vermek mümkündür. Böylece rivayetlerde yoruma açık ve zahiri görünüm itibarıyla birbiriyle uyum içinde olmayan rivayetler de açıklık kazanmış olurlar.

Kitabın Yazılması, Yahut Kur'an'ın Toplatılması

Şüphesiz ilk olarak Peygamber (s.a.a)'in yanında parçalar ve cüzler halinde (perakende ve dağınık bir durumda) bulunan Kur'an ilk olarak Hz. Ali tarafından bir araya getirilmiştir. Yalnız bu kitabın bir ayetin tefsir ve tevilini de içermesi, (bu tefsirlerin çoğu Allah tarafından nazil olmuş olsa bile) içerdiği şeylerin çoğunun Kur'an'dan olmadığı anlamına gelmektedir. Bu kitap, o hazret tarafından kaleme alınmış başlı başına bir kitaptır. Yalnızca Kur'an ayetlerinin toplatılması olayı değildir.

Seyyid Şerefuddin Amuli şöyle yazıyor: "Ali (a.s) Kur'an'ı nüzul sırasına göre topladı ve ondaki nasih-mensuh, umum-husus, mutlak-mukayyet, muhkem-müteşabih, azimet-ruhsat, sünnet-adap ve nüzul sebeplerine işaret etmiş ve anlaşılması zor olan yerlere açıklamalar getirmişti... Anlaşılacağı üzere, Hz. Ali (a.s) tarafından toplanmış Kur'an daha çok bir tefsir niteliği taşımaktadır."^[71]

Önceki rivayetlerden de iyice anlaşıldığı üzere, bu Kur'an içerik ve tertip açısından halifeler döneminde yazılan Kur'an ile farklı özelliklere sahiptir. Çünkü onun çoğunu tefsir ve yorumlar oluşturmaktadır. Masum imamlardan gelen rivayetlerde de bu noktaya işaret edilmiştir. İmam Bâkır (a.s), "Ali (a.s) dışında hiç kimse Kur'an'ı nazil olduğu şekliyle toplamadı." buyurmuştur.

İmam Sadık (a.s) da şöyle buyurdular: "Eğer halk Kur'an'ı nazil olduğu üzere okusaydı kesinlikle iki kişi arasında ihtilaf söz konusu olmayacaktı."^[72] ve şöyle buyurmuşlardır: "Eğer Kur'an nazil olduğu gibi (Hz. Ali (a.s)'ın tefsir ve tertibi ile) okunsaydı bizim adımızı Kur'an'da bulacaktınız."^[73] Yine buyuruyor: "Bizim Kaim'imiz -Mehdi (a.f)- kıyam ettiğinde Kur'an'ın nazil olduğu gibi okutulması için çadırlar kurducak. O gün, en zorlu gündür. Zira Kur'an, bugünkü tertip ve düzenin dışında, bambaşka bir halde olacaktır."^[74]

Şüphesiz nazil olduğu şekilde denilmesinden maksat, onun özel diziliş, tefsir ve tevilıyla okunmasıdır. (Hz. Ali (a.s)'ın tefsir ve tertip ettiği şekliyle)

Bu rivayetlerin çoğu -gerçi sağ duyu sahibi olmayanların Kur'an'ın tahrif olduğu görüşünü ileri sürmelerine neden olmuşsa da- gerçekte Hz. Ali (a.s)'ın mushafında yazılmış olan tefsir ve yorumlara işaret etmektedirler.

Buna göre, bu rivayetleri reddetmek, senetlerini zayıf saymak, yahut onları Kur'an'ın hıfzı veya anlaşılmasına atfetmek doğru değildir. Zira bütün bunların anlamı çok açıktır. Gerçi bu konuyla ilgili bir çok asılsız hadis de mevcuttur. Biz yeri geldiğinde onlara da işaret edeceğiz.^[75]

Ali (a.s)'ın Mushafı ve Ali (a.s)'ın Sahifesi

Hz. Ali (a.s)'a nispet verilen kitaplardan biri de "Hz. Ali (a.s)'ın Sahifesi"dir. Ehl-i Sünnet tarafından da bu isim ile tanınan bu eserden Ehl-i Beyt (a.s)'ın rivayetlerinde Şia ve Ehl-i Sünnet'ten nakledilen yazılı belgelerde çok fazla bahsedilmiştir. Ayrıca Ehl-i Sünnet'in Sahih-i Buhari, Müslim, Sünen-i Ebi Davud, Müsned-i Ahmed gibi temel kaynaklarında bu kitaptan nakillerde bulunmuştur. Bu sahife çok öz olarak yazılmış ve Hz. Ali'(a.s)ın kılıcının kılıfında saklı idi.^[76]

Hadisçiler arasında meşhur olan "Ali (a.s)'ın Kitabı" adıyla başka bir kitap daha vardır. Birçok rivayetlerde bu eserden söz edildiği gibi, Şii alimleri bu kitaptan nakillerde bulunmuşlardır. Bu kitap Sahife, Camia, Cifr ve Sahife-i Camia gibi adlarla zikredilmiştir.

Bu sahifenin yetmiş zira (otuz beş metre) uzunluğunda olup Hz. Ali (a.s)'ın hattıyla yazıldığı ve kendisinden sonra Ehl-i Beyt imamlarına miras kaldığı rivayet edilmiştir. Bu kitapta hatta kaşımak suretiyle deride oluşan tahrişin diyetine kadar, büyük-küçük her hükmün yazılı olduğu zikredilmiştir.^[77]

Bazı rivayetlerde Ehl-i Beyt imamlarından şöyle naklediliyor: "İlim bize mahsustur. Biz ilim ehliyiz. Bütün bilimler bizim yanımızda korunmuştur. Kıyamete kadar olacak her şeyin -hatta deride bir kaşıntının- hükmü, Peygamber (s.a.a)'in imlası ve Ali (a.s)'ın hattı ile yazılmış olarak bizim yanımızda mevcuttur."^[78]

Bu sözlerin hepsi adı geçen kitaba aittir. Zira bu kitabın bir kısmı diyet ile ilgilidir. Bu bölüm, İbn-i Nasih'in kitabıyla tanınmıştır. Bu kitap hakkında çok şeyler söylenmiştir. Ancak Ali (a.s)'ın mushafı bu iki kitaptan ayrıdır. Mushafın bu iki kitaptan biri olduğu hakkında hiçbir delil yoktur. Gerçi bu kitaplarda da tefsir konusuyla ilgili birtakım şeyler vardır. Asıl soru, bu kitapların hangisinin ilk yazılmış olduğudur. Zira, bu kitaplardan hiçbirinin ne zaman yazıldığı kesinlikle belli değildir. Acaba Peygamber (s.a.a)'in zamanında mı, yoksa daha sonra mı yazılmışlar?.. Ancak mushafın Peygamber (s.a.a) zamanında yazıldığı, hatta o hazret tarafından imla edildiği hakkında birçok rivayetler vardır. Ama eldeki kaynaklardan hiçbirinde bu iki kitaptan herhangi biri hakkında kesin bir bilgiye rastlanamamıştır. Yalnızca Seyyid Şerefuddin şöyle yazıyor: "Ali (a.s), Peygamber (s.a.a)'in cenaze işlerini tamamladıktan sonra Kur'an'ı toparlayıncaya kadar namaz dışında sırtına aba almayacağına dair yemin etti ve söylediği gibi de yaptı... Bu kitap bittikten hemen sonra Hz. Fatıma (a.s) için bir kitap yazdı. Bu kitap, Fatıma (a.s) evlatlarınca "Mushaf-ı Fatıma (a.s)" adıyla bilinmektedir. Birtakım emsal (örnek olaylar) ve hikmetli sözlerden ibarettir. Daha sonra diyet hakkında bir kitap yazdı ve onu "Sahife" diye adlandırdı..."^[79] Ne var ki, bu yazdığı tertip için kaynak belirtmemiştir.

Kur'an'ın "Mushaf" Olarak Adlandırılması

Bu konuda başka önemli bir nokta da Hz. Ali tarafından toplanmış olan Kur'an'a "Mushaf" adının verilmiş olması ve bu isim ile tanınmış olmasıdır. Yalnız, bu ad, yazıldığı zaman mı bu kitaba verildi, yoksa daha sonraları bu adla anıldığı için mi böyle bir unvana sahip oldu, kesin değildir?

Bu sorular İbn-i Mesud, Ubey ve Muaz gibi başka sahabelerin mushafları için de geçerlidir. Hatta bazı rivayetlerde ashaptan bazılarının kendi mushaflarını Peygamber (s.a.a)'e sundukları da nakledilmiştir.^[80]

Peygamber (s.a.a)'den nakledilen birtakım rivayetlerde de Kur'an'dan "Mushaf" diye bahsedildiği görülmektedir.^[81] Öyle görülüyor ki, Hz. Ali'(a.s)ın zamanında bu isim meşhur idi. Kur'an'ın Peygamber (s.a.a) zamanında bugünkü şekliyle toplanmış olduğunu iddia edenler de bu rivayetlere dayalı olarak konuşmaktadırlar. Bazı rivayetlerde şöyle nakledilmektedir: Kur'an ilk defa Ebu Bekir zamanında bir araya getirildi ve "Mushaf" olarak adlandırıldı. Zira, toplandıktan sonra ad koyma konusunda ihtilafa düşmüşlerdi. İbn-i Mesud, Habeşe civarında "Mushaf" olarak adlandırılmış bir kitap gördüğünü -dolayısıyla bu ismin uygun olmayacağını- söyledi. Ebu Bekir bunun güzel bir ad olduğunu söyledi ve o günden sonra Kur'an "Mushaf" adıyla anılmaya başladı.^[82]

Her ne kadar bilimsel bir sonuca ulaşma ihtimali düşük de olsa, bu konuda gerçeğe ulaşmak için tarihte nakledilen konular üzerinde çok geniş bir araştırma yapılması gerekir.

Yalnız, denilebilir ki; Hz. Ali ve diğer sahabelerin kitapları yazılıp "Mushaf" tabiri şöhret bulduktan sonra bu kitaplar "Mushaf" adıyla meşhur oldular. Çünkü tâ başından beri bu kitapların "Mushaf" adıyla anıldıklarına dair hiçbir tarihi delile rastlamamaktayız. Elbette Peygamber (s.a.a)'den nakledilen bazı rivayetlerde "Mushaf" kelimesinin zikri nakli mana

yönüyle de mümkündür. Yani, Peygamber (s.a.a) Kur'an olarak söylemiştir ama, yıllar sonra o sözü naklettiği zaman -Mushaf şöhret bulduğu için- Mushaf kelimesini Peygamber adına nakletmiştir. Özellikle de aynı kişiden nakledilen aynı rivayet farklı nüshaların birinde "Mushaf" iken, diğerinde "Kur'an" olarak geçmektedir. Bu durum, yukarıdaki söze bir şahit ve delil konumunda olabilir.^[83]

Hız. Ali (A.S)'ın Mushafının Özellikleri

Hız. Ali (a.s)'ın mushafı hakkında söylenenlerden ele gelen birkaç özelliği şöyle sıralayabiliriz:

a) Süreler nüzul sırasına göre tertiplenmiştir.
b) Mensuh ayetler (hükmü kaldırılmış) nasih ayetlerden (hükmü kaldıran) önce getirilmiştir.

c) Onda ayetler hiçbir değişikliğe uğramaksızın, dikkatle yazılmıştır.

d) Her bir ayet, harf harf aynen Peygamber (s.a.a)'ın okuduğu şekilde yazılmıştır.

e) Ayetler Peygamber (s.a.a)'ın imlası ve Ali (a.s)'ın hattı ile yazılmıştır.

f) Ayetlerin tefsirleri, Allah tarafından nazil olduğu kadarıyla yazılmıştır. Bu nokta "Tenzil'in Hakikati" diye adlandırılmıştır. Zira Allah tarafından gelen her vahiy, Kur'an değildi. Bazıları tefsir niteliği taşımaktaydı.

g) Ayetlerin tevili (asıl mana ve yorumları) onda zikrolunmuştur.

h) Ayetlerin indirilmesinin nerede, ne zaman, ne münasebetle olduğunu, ayetten kimlerin kastedildiği gibi bütün özellikleri zikredilmiştir. Bu özellikler "Ayetlerin Tenzili" diye adlandırılmıştır.

ı) Bazıları da bu mushafta umum-husus, mutlak-mukayyet, muhkem-müteşabih, nasih-mensuh, azimet-ruhsat, sünnetve adap ile ilgili açıklamaların da yazılı olduğunu rivayet etmişlerdir.

k) Ehl-i hak ile ehl-i bätılın kim oldukları, ayrıca muhacirlerden ve ensardan bazı kimselerin veya münafıkların işlediği suçlar da bu kitapta yazılmıştır.

Şehristani "Mefatih'ul-Esrar" kitabının giriş bölümünde şöyle yazıyor: "Hız. Ali (a.s)'ın kitabının metin ve haşiyelerden oluştuğu söylenmektedir."^[84]

Evet, Ali (a.s)'ın mushafı bütün bu sayılan özellikleri eksiksiz bir şekilde bir araya getirmiş olduğu gerekçesiyle Hız. Ali'(a.s)'ın telifi ve eseri olarak diğer mushaflardan tamamen farklı olarak değerlendirilmesi gerekir.

Şüphesiz Kur'an'ın bu şekilde toplatılması (kitabın başında belirtildiği gibi) ancak Kur'an hakkında geniş bir ilmi karakter gerektirir ki bu, yalnızca Ali (a.s)'a özel bir durumdur. Burada Ahmed Emin'in sözüne bir bakınız: "Sahabeden çok az bir grup Kur'an tefsiri ile tanınmışlardır. Bunlardan önde gelenler: Ali b. Ebu Talib, Abdullah İbn-i Abbas, Abdullah İbn-i Mesud, Ubey b. Kab olarak rivayet olunmuşlardır. Hepsinden az Zeyd b. Sabit, Ebu Musa Eş'ari ve Abdullah b. Zübeyr'dir. Bu konuda aslına bakılırsa yalnızca ilk dört kişiyi saymak gerek. Çünkü, farklı mektep ve mezheplerin tefsir alanında dayanakları genel olarak bu dört kişidir. Tefsir alanında bu derinliği bu dört kişiye has kılan şeyler genel olarak şunlardır: Onların Arap dilini çok iyi bilmeleri ve onun çeşitli uslup ve özelliklerine olan tasallutları, Peygamber (s.a.a) ile uzun müddet bir arada olmaları, sonuçta ayetlerin nüzul sebepleri, yerleri hakkında olan bilgileri ve onların kendi bilimsel güçlerini Kur'an üzerinde tereddüt etmeksizin sarf etmeleridir."^[85]

Hatırlatmak gerekir ki, İbn-i Abbas ve İbn-i Mesud, Kur'an tefsiri konusunda Hız. Ali (a.s)'ın öğrencileri idiler. İbn-i Abbas, Kur'an ile ilgili bilgisinin Hız. Ali (a.s)'dan bir yansıma olduğunu söylüyordu ve kendi ilmini Ali (a.s)'a kıyasla deryada bir yaprak misali olduğunu söylüyordu. İbn-i Mesud da Kur'an tefsiri üzerine çalışmalarıyla birlikte birçok surelerin tefsirlerini Hız. Ali (a.s)'dan öğrenmiştir.

Hz. Ali (a.s)'ın Mushafında Surelerin Tertibi

Bu hususta surelerin tertibi hakkında meşhur söz, surelerin nüzul sırasına göre dizildiği görüşüdür. Bunun niteliği de yalnızca iki veya üç kaynaktan belirtilmiştir.

Öncelikle İbn-i Nedim, el-Fihrist'inde Ali (a.s)'ın mushafını zikrettikten sonra diyor ki: "Bu mushafta surelerin tertibi şöyledir..."

İkinci kaynak, Tarih-i Yakubi'dir ve şöyle yazıyor: "Bazıları Ali b. Ebu Talib (a.s)'ın Peygamber (s.a.a)'ın vefatından sonra Kur'an'ı topladığını, devenin sırtına yükleyip getirdiğini ve "Bu benim topladığım Kur'an'dır" buyurmuşlardır. O hazret Kur'an'ı yedi cüzde toplamıştı." Bu arada yedi tane cüzleri sırasıyla sayıyor; 1. cüz sırasıyla Bakara, Âl-i İmran, Nisa, Maide, Enam, Âraf ve Enfal sureleri ile başlıyordu ve her cüz on dört ile on sekiz sure kapsamaktadır ve her cüz başlangıç suresinin adını almaktadır. Bunların toplamında da üç sure kalemden düşmüştür."^[86]

Böylesi özellikler, bilinen meşhur nüzul tertibi ile uyum içinde olmadığı gibi, diğerlerinin Ali (a.s)'ın mushafı hakkında söyledikleri ile de uyum içinde değildir. Zira söylenenlere göre Ali (a.s)'ın mushafının başında İkra, sonra Müddessir, Kalem, Muzzemmil... sureleri yer almaktaydı. Yukarıdaki tertip, tarihçilerin dedikleriyle de uyum içinde değildir.^[87] Aynı şekilde Şehristani de Mefatih'ul-Esrar kitabında mushafın tertibini Mukatil b. Süleyman'dan naklediyor.^[88]

Kur'an'ın Toplatılma Zamanı

Bütün bu açıklamalardan Kur'an'ı ilk toplayanın Ali (a.s) olduğu anlaşılmaktadır. Ama Kur'an'ın ne zaman toplatıldığı hakkında tarih, tefsir ve Kur'an ilimleri ile ilgili eserlerde çok çeşitli sözler söylenmiştir. Bu konuda söylenen sözler, ilk bakışta çok uyumsuz ve birbirine zıt iddialarla doludurlar. Bu yüzden bir çok araştırmacı gerçeğe ulaşmakta zorlanmıştır. Bazı rivayetler Kur'an'ın toplatılma işini Peygamber (s.a.a)'ın kendi zamanına, bazıları Ebu Bekir dönemine, bazıları Ömer ve diğer bazıları da Osman dönemine ait olduğunu kabul etmektedirler. Ancak Osman döneminde yapıldığına dair rivayetler meşhurdur.

Uyumsuzlukların bulunduğu diğer bir durum da, Kur'an'ın toplama işindeki bazı özellikler ve cüzi konulardır. Hatta Kur'an'ı ilk toplayanın Ali (a.s) olduğu konusu bile bütün bu söylenenlere rağmen ilk bakışta uyumsuzlukla doludur. Dr. Muhammed Ali Sağır şöyle yazıyor: "Kur'an'ın toplatılması ile ilgili rivayetlerde hayret edilecek derecede birbirine zıt tarihlere rastlanmaktadır." Bu sözlerden sonra birbirine zıt rivayetleri sıralamaktadır.^[89] Ayetullah Hoyi, bu konuyla ilgili rivayetleri bir arada toplamış ve yirmi iki rivayet nakletmiştir. Daha sonra da bu rivayetlerin hepsinin birbiriyle zıt ve haber-i vahit olduklarını belirtmişlerdir. Bütün bunları eleştirecek on iki soru ile bu rivayetlerdeki zıtlığı ortaya koymuştur. Merhum Belaği de kendi tefsirinin giriş bölümünde "Kur'an'ın toplatılması hakkındaki rivayetlerin zıtlığı" adı altında bu konudan bahsetmiştir ve bu rivayetlerde görülen zıtlıkları saymıştır. Sonuçta bu rivayetlerin tarih açısından bir değer ifade etmediğini de vurgulamıştır.^[90]

Bütün bu eleştirilerin ışığında şöyle denilebilir: Gerçi Ehl-i Sünnet tarafından nakledilen rivayetlerin çoğu birbiriyle zıtlık arz etmektedir. Fakat en çok üzerinde ihtilaf edilen rivayetler Kur'an'ın toplanma zamanı ile ilgilidir. Zira bu grup nakil ve rivayetler Kur'an'ın toplatılma işlemini Peygamber (s.a.a) zamanına, Ali (a.s)'a, Ebu Bekir, Ömer, Osman, Zeyd b. Sabit, Selim Mevla Beni Huzeyfe'ye, bunların dışında Peygamber (s.a.a) zamanında dört kişiye ve Peygamber (s.a.a) zamanında bunlardan başka dört ayrı kişiye ve yine Hz. Ali'(a.s)'ın döneminde altı kişiye ve... istinat ettirilmiştir.

Evet, bu nispetler görünüşte birbiriyle uyum içinde değiller. Yalnız bu rivayetler incelikleriyle tahlil edilirse bu zıtlıkların çoğunun yok olup gittiği görülecektir. Bu rivayetler çok yönlü tahlil edildiğinde en az altı tane sonuç elde etmek mümkün görülmektedir:

- 1- Kur'an'ın hıfzedilip göğüslerde saklanması.

- 2- Kur'an'ın parçalar halinde yazılmış olduğu.
- 3- Kur'an'ın sahifelerde tam olarak toplatıldığı (gerçi bazılarında tertip yoktu).
- 4- Kur'an'ın başı-sonu belli bir kitap olarak düzgün bir şekilde toplatılması.
- 5- Kur'an'ın tefsir, tevil, nüzul sebepleri; zahiri ve bâtini anlamlarıyla toplanması.
- 6- Kur'an'ın yazılı belgeleri arasında yazı ve kıraat açısından birlik oluşturulması.

Bu sonuçların her birini Kur'an'ın toplatılması işlemi sayabileceğimiz gibi, toplama merhalelerinden her biri olarak da değerlendirebiliriz.

Şimdi bu merhalelerin her birinin ne zaman ve kim tarafından gerçekleştirildiğine bakmak gerekmektedir.

Herkesin üzerinde görüş birliğine sahip olduğu konu, ayetlerin Peygamber (s.a.a)'in zamanında tertiplendiğidir. İhtilaf şuradadır ki, acaba surelerin sırası da Peygamber (s.a.a)'in bizzat kendisi tarafından mı tertiplenmiştir? Kur'an bugünkü haliyle o hazret tarafından mı yazılmıştı? Yoksa Peygamber (s.a.a)'in vefatından sonra sahabenin rey ve içtihadına göre mi dizildi?

Birinci görüşe, Şia ve Ehl-i Sünnet'ten katılım oldukça fazladır. Birçok deliller getirmekteler ve Seyyid Hoyi bu konuda ısrarlı olanlardandır.^[91]

İkinci görüşü daha çok tahkik ehli ve araştırmacılar benimsemektedir. "İtkan" adlı eserde de bilim adamlarına nispet verilmektedir. Üstat Marifet de et-Temhid adlı eserinde bu ihtilaflara genişçe yer vermiş ve ikinci görüşü tercih etmiştir.^[92]

Peygamber (s.a.a)'in vefatından sonra Ali (a.s) Kur'an'ı düzenli bir şekilde toplama yolunda ilk adımı attı ve onu halka sundu. Kabul görmeyince onu kendi yanında sakladı. Bu arada hekim sınıfın ellerinde derli toplu bir Kur'an olmadığı halde İbn-i Mesud, Ubey b. Kab gibi kimselerin ellerinde olanı kabule de yanaşmadılar; ancak, ne var ki, Kur'an'ın tamamen yok olup, bozulması gitmesi tehlikesi ile karşı karşıya idiler. İşte böyle bir durumda Ömer diyor: "Yemame Savaşı'nda yetmiş Kur'an karisinin -veya dört yüz kişinin- öldürülmesi." karilerin elden gitmesi, Kur'an'ın elden gitmesi demek oluyordu. Böylece hakim sınıf işlerine gelen ve genç bir vahiy kâtibi olan Zeyd b. Sabit'i -kendi söylediğine göre- büyük ısrarlar sonucu Kur'an'ı toplamaya memur ettiler. Böylece o -veya Ömer- "Her kimin yanında Kur'an'dan bir ayet -şahidiyle birlikte- olsa, ondan kabul edilecek ve Kur'an'a yazılacak" diye ilan ettiler. Böylece, Ebu Bekir için bir Kur'an toplatılmış oldu ve bu nüsha önce Ebu Bekir, sonra Ömer'in yanındaydı.

Ömer'den sonra bu Kur'an Hafsa'nın yanındaydı. Osman o nüshayı isteyince ona vermedi. Kendisine geri vereceğine dair söz verince kitabı alabildi. Bu arada rivayetlerde bir takım küçük ihtilaflar görülmektedir. Bazıları bu Kur'an'ın toplatılma işinin Ebu Bekir zamanında son bulduğunu, bazıları Ömer'in zamanına kadar devam ettiğini söylerken diğer bir grup da "Ömer vefat etmişti ama, Kur'an'ın toplatılma işi henüz tamamlanmamıştı" diyor.

Ömer'den sonra Osman da aynı şekilde Kur'an'ın kıraatindeki ihtilafları görünce bazı sahabelerin ve başkalarının da ısrarı üzerine dağınık halde bulunan Kur'an'ı yazı ve kıraat açısından birleştirmek üzere harekete geçti. Bu söylenenlerin hepsi Kur'an'ın toplatılma macerasının bir özeti idi ki, bu alanda en önemli kaynaklardan elde edilen bilgilere dayanılarak yapılan bir tahlildir.

Üzerinde çalıştığımız konuda görülen uyumsuzluklar ve çeşitliliklerin bir çoğu da bu terimin farklı anlamlarda kullanılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü bu terim bir çok yerde farklı anlamlarda kullanılmıştır.

Eğer biri Kur'an'ın Peygamber (s.a.a) zamanında toplatıldığını söylüyorsa, maksadını ayrı ayrı parçalar halinde yazılmış surelerin tertip gözetilmeksizin bir araya getirilmesi idi. Bu sözün bu anlamda Hz. Ali (a.s)'in Peygamber (s.a.a)'in emriyle Kur'an'ı toplayıp yazmasıyla hiçbir zıtlığı söz konusu değildir. Veya Peygamber (s.a.a) zamanında bir takım kimseleri Kur'an'ı toplayanlar adıyla anıyorlar. Maksatları, Peygamber (s.a.a) zamanındaki Kur'an hafızlarıdır. Bazı rivayetlerde de Kur'an'ın Peygamber (s.a.a) zamanında toplatılmasından kitabın

hıfzedilme ve ezberlenmesinin kastedildiği açıkça belirtilmiştir. Zerkeşi de el-Burhan adlı eserinin on üçüncü bölümünü "Kur'an'ın toplatılması ve sahabe tarafından ezberlenmesinin beyanı hakkında" diye adlandırmaktadır.

Evet, bu grubun kaç kişi olduğu konusunda ihtilaf vardır. Bazıları dört, bazı altı kişi ve bazıları da sayıca çok fazla olduğu kanısındadırlar.

Bu ihtilaf üzerine araştırmacılar şöyle diyorlar: "Hafızları dört veya altı kişi olarak nakleden rivayetler yalnızca bu grubun başta gelen tanınmış olanları zikretmekle yetinmişlerdir veya Kur'an'ın tamamını ezberlemiş olanları kastetmişlerdir."

Evet, bazı vahiy kâtipleri -şayet başka sahabelerden de vardı- vahyolunan ayetlerden kendileri için de ayrıca bir nüsha yazıyorlardı. Fakat onların yazdıkları Kur'an, kesinlikle istenen tertip ve düzene sahip değildi. Her ne kadar bazı rivayetlerde bu şahıslardan bazılarının yazdıkları Kur'an'ı Peygamber (s.a.a)'e sundukları nakledile gelmiş ise de, bizim kastettiğimiz düzenli olarak toplanmış bir Kur'an değildir. O zamanda böylesi bir Kur'an'ın varlığını da ispat etmemektedir. Bu toplama işini Ebu Bekir, Ömer veya Zeyd'e ait bilen rivayetler de aynı gruptandırlar. Çünkü Kur'an'dan yalnızca bir nüshanın halife unvanında hakim sınıfa sunulması olayı bu nispetin onlara verilmesine neden olmaktadır. Örneğin; bu iş Ebu Bekir'in emriyle Ömer'in desteği ve Zeyd'in eliyle -yalnız başına veya bir grubun desteği ile- yapılıncı bu üç kişiden her birine ayrı ayrı atfedilebilmektedir. Bu konuda rivayet edilen diğer sözlerle hiçbir ihtilaf da söz konusu değildir. Bu toplama işinin önceden sayılan altı anlamdan üçüncü veya dördüncü kısma ait olacağı da açıktır. Yani, bu dönemde Kur'an ayrı sayfalar halinde -sureler düzenli veya düzensiz bir şekilde- bir araya getirilmişti. Bundan dolayı bazıları Kur'an'ın Ebu Bekir ve Ömer zamanında sayfalar halinde olduğunu henüz mushaf yani, kitap şekline getirilmemiş olduğunu nakletmişlerdir. Bazıları da bunları mushaf diye adlandırmışlardır. Çünkü bu gruba göre Kur'an ilk defa bu dönemde bugünkü düzeniyle yazılmıştır.

Kur'an'ın ilk defa Ebu Bekir tarafından toplatıldığını söyleyenlerin maksadı, bugünkü düzeniyle Kur'an'ın ilk defa Ebu Bekir'in emriyle bir araya getirilip düzenlenmiş olduğudur. Bu söz, diğer rivayetlerle de uyum içindedir.

Kur'an bilimleri üzerine yazılmış eserlerin çoğunda Kur'an'ın toplanma ve derlenmesi ile ilgili konularda Hz. Ali (a.s)'ın mushafından niçin bahsedilmediği de böylece açıklık kazanmış oluyor. Zira bu mushaf ne tertip, ne de içerik yönünden bugünkü Kur'an ile uyum içinde değildi. O Kur'an'ın düzeni nüzul sırasına göre tertiplenmiş, içeriği de tefsir ve tevil ile birlikte hazırlanmış idi. Bu itibarla Kur'an'ı ilk önce Hz. Ali (a.s) toplamasına rağmen günümüzde olduğu şekliyle ilk defa Ebu Bekir toplamıştır, denilebilir. Gerçi bazı kimseler de vardır ki, garaz ve taassup yüzünden Ali (a.s)'ın mushafını zikretmekten çekinmişlerdir. Böylece Osman'ın Kur'an'ı toplatması olayı da aydınlanmış oluyor. Bundan maksat, Kur'an'ın bir nüshada toplatılıp bu nüsha üzerinden çoğaltılıp İslam beldelerine dağıtılması ve farklı nüshaların ortadan kaldırılması ve mümkün olduğunca metin ve kıraatte birlik oluşturma çalışmalarının İslam sınırları içerisinde gerçekleştirilmesi olayıdır. Bu hareket tarihte kabul edilmiş ve bilinen bir gerçektir ve çoğu kimseler bu tavır karşısında olumlu veya olumsuz tepkiler göstermişlerdir. Bu ihtimale göre surelerin bugünkü şekliyle düzenlenmesi bazı rivayetlerden anlaşıldığı gibi Osman zamanına aittir, ondan öncesine değil. İhtilaf yalnızca Osman'ın bu hassas işi ne kadar başarıyla yapıp yapmadığı ve tarihte nasıl yankı yaptığı hususundadır.

İlginç olan şu ki, bazı tabirler şöyle nakledilmiştir: "Osman herkesi halifenin toplatmış olduğu Kur'an'ları okumaya mecbur kıldı." Bazıları, "Ebu Bekir Kur'an'ı sahifelerde topladı, Osman ise mushafta, yani kitap haline getirdi." Ve diğer bazıları da "Ebu Bekir Kur'an'ı mushaf -kitap- olarak topladı, Osman ise mushaf lar şeklinde -yani onu çoğalttı." diyorlardı.

Burada şunu da belirtmek gerekir ki, Kur'an'ın bu merhalesi de Zeyd b. Sabit'in eliyle yapılmış, Osman ise yalnızca gözcülük etmiştir. Bu nedenledir ki, Zeyd ile ilgili rivayetler

bazen Ebu Bekir ve Ömer ile bazen de Osman ile irtibat halinde zikredilmişlerdir. Zira bunlar iki ayrı döneme işaret etmektedirler. Dolayısıyla ortada bir zıtlık söz konusu değildir.

Son olarak Kur'an'ın toplatılması -cem- terimi ile ilgili olarak Şia'dan nakledilen bazı rivayetlere göre, Kur'an'ı toplama işi Ali (a.s)'a, başka birtakım rivayetlere göre de Ali (a.s) ve evlatlarına -Ehl-i Beyt (a.s)- özel olduğu yolunda nakiller yapılmıştır. Dolayısıyla Kur'an'ın başkaları tarafından toplatıldığı yolundaki ravileri yalancılıkla suçlamaktadırlar.^[93]

Bu rivayetlerin maksadı da açıktır. Zira burada toplama işleminden anlaşılan, Kur'an'ı bütün nasları, tefsir ve teviliyle toplama işidir. Yani Kur'an'ı Allah'ın indirdiği şekliyle düzenlenmesidir ve bu sadece Ali (a.s) ve evladına aittir. "Kur'an'ın toplatılması" terimiyle ilgili bazı sözler "Kur'an bilimleri" ve tefsir kitaplarında işaret edilmiştir: Suyuti, Hakim'in Müstedrek'inden şöyle naklediyor: "Kur'an üç defa toplatıldı: İlki, Peygamber (s.a.a)'in huzurunda, dağınık şekilde bulunan ayetler -Peygamber (s.a.a)'in emriyle- belirli surelerde bir araya getirilip düzene koyuldu. İkincisi, Ebu Bekir zamanında daha önceden deri, taş, ağaç ve kemik levhalar üzerine yazılı olan Kur'an'ı onun zamanında sayfalar üzerine yazılmaya başlandı. Sahih ve benzer rivayetler de bu olaya delalet etmektedirler. Üçüncü toplatılma işlemi de surelerin düzene sokulması olup, bu da Osman zamanında yerine getirilmiştir."^[94]

Hakim, bu sözün devamında bu üç merhalenin her biriyle ilgili rivayetleri de hatırlatmıştır.

Zerkeşi de İbn-i Faris'ten şöyle nakletmiştir: "Kur'an'ın toplatılma işlemi iki kısımdır: Biri, surelerin diziliş sırasıydı, örnek olarak altı uzun surenin başta gelmesi, yüz ayeti olan surelerin bundan sonra yer alması ve... bu işler sahabenin sorumluluğunda idi. Yani sahabeler bunu yerine getirdiler. Diğer toplamak şekli ise ayetlerin surelerde toplanması ve diziliş sırası işlemidir ki, bunlar vahiy yoluyla kesinlik kazanmış bir şeydir ve Peygamber (s.a.a) bizzat bu işi üstlenmiş idi."^[95]

Zerkani de Menahil-ul-İrfan'da Kur'an'ın toplatılmasını, ezberlemek ve sinelerde korumak, diğeri de ayet ve surelerin yazılarak korunması şeklinde iki anlamda değerlendirmektedir. Daha sonra Kur'an'ın toplama işlemini ikinci anlamıyla -yazmak- üç merhaleye ayırarak bu konuyla ilgili şüpheli soruları yanıtlamaya çalışıyor.^[96]

Beyan-ul-Maani'de de şöyle yazıyor: "Hz. Ali (a.s)'ın Kur'an'ı toplamasından maksat, Peygamber (s.a.a)'in zamanında bugünkü şekliyle onu bir araya getirmiş olmasıydı. Zira Kur'an daha önce tahtalar, hurma ağacı parçalarına ve diğer birtakım şeyler üzerine yazılmış idi. Buradan anlaşılıyor ki, Hz. Ali (a.s)'ın Osman'dan önce Kur'an'ı topladığını söyleyenler bunu kastetmiştir, farklı bir olayı değil. Çünkü Peygamber (s.a.a)'in kendi zamanında Kur'an'ın tamamı toplu bir halde mevcut idi, ancak sayfalar halindeydi ve Ebu Bekir'den başka kimse onu kitap haline getirmedi ve Osman da bugünkü şekliyle onu düzenledi."^[97]

Molla Huveyş Al-i Gazi, Beyan-ul-Maani'de Kur'an'ın toplatılma merhalelerini ve "Kur'an'ın toplatılması" teriminin ifade ettiği anlamları üzerinde -her ne kadar Ali (a.s)'ın toplaması hakkında dakik ve açık bir söz söylememiş olsa da- bir miktar hatırlatmalarda bulunmuştur.

Allame Tabatabai bu konuda şöyle yazıyor: "Bazı rivayetlerde ensardan dört kişi, bazılarında beş, bazısında altı ve bazı rivayetlerde daha fazla kişi tarafından Kur'an'ın toplatıldığı iddiasından maksatları, Kur'an'ı tamamıyla öğrenip ezberlemiş olmalarıdır. Yoksa onun ayet ve surelerinin düzenlenerek yazılmış olması değildir."^[98]

Ne yazık ki, Kur'an'ın toplanma tarihi üzerinde araştırma yapanlar bazı inceliklere dikkat etmediklerinden bu konuda gelen rivayetlerin uyumsuzluklarına bakarak rivayetlerin yalan oldukları iddiasıyla birçoğu reddedilmiştir. Halbuki bütün yönleriyle tahlil ve incelemeye tabi tutulmak suretiyle bunları bir arada tutabilecek şekilde yorumlamak gerekiyordu. Yoksa her rivayeti ilk karşılaştığında diğeriyle biraz uyumsuz görür görmez onu rivayet edenin cahilliğine veya kasıtlı biri olduğuna atfetmek doğru bir hareket değildir.

Şunu belirtmek gerekir ki, böylesi alanlarda araştırma yapmak, birçok alanda kapsamlı ve bütün yönleriyle bir araştırmaya ihtiyacı vardır. Buna ek olarak bazı alanlardan habersiz olmak

veya yüzeysel bakışlar doğru inceleme yapmayı imkânsız kılmaktadır. İncelenmesi gereken ilgili konuları şöyle sıralayabiliriz: Peygamber (s.a.a) siretinin (yaşam tarzı) incelenmesi, Hz. Ali'(a.s)'ın kendi zamanında Kur'an'ın toplatılma işlemi, Sadr-ı İslam'da kâtipler ve yazı aletleri, Kur'an'ın toplanma ve yazılma tarihi, ayet ve surelerin derlenmesi, kıraatlerdeki çeşitliliğin tarihi, Kur'an'ın resm'il-hattı, Kur'an'ın noktalama işaretleri ile iraplandırılması işlemi, Kur'an'ın tevil, tefsir ve tahrifi; halifeler tarihi, Hz. Ali (a.s)'ın yaşam tarzı (sireti) vs. Hiç şüphesiz bu gibi odaklık arz eden noktalarda az veya çok müdahale edildiği zaman tahlil ve araştırmanın yönünü değiştirmekte, olması gerekenin dışında sonuçlara varılmaktadır.

Zaman Akışı İçinde Ali (a.s)'ın Mushafı

Zamanın halife ve halk Hz. Ali (a.s) tarafından toplatılmış Kur'an'ı kabul etmedikleri için İmam Ali (a.s) toplamış olduğu Kur'an'ı evine götürdü. Artık bu mushafın ne olduğu hakkında bazı rivayetlerin dışında elde doğru düzgün bir bilgi yoktur. Bazı rivayetle göre, İmam Ali (a.s) yazmış olduğu Kur'an'ı kabul etmediklerinde; "Allah'a ant olsun bundan sonra onu bir daha görmeyeceksiniz! Benim görevim Kur'an'ı toplamak ve sizi bundan haberdar etmek idi."^[99] buyurdıkları nakledilmektedir.

İbn-i Nedim şöyle diyor: "Ali (a.s)'ın mushafını Hz. Hasan (a.s)'ın çocukları birbirlerine miras bırakıyorlar."^[100] Şunu belirtmekte yarar var; ravi ya yanlışlıkla Hz. Hüseyin (a.s) yerine Hz. Hasan (a.s)'ı zikretmiş veya ayrı bir kitabı kastetmektedir. Zira Şii rivayetlerde Hz. Ali (a.s)'ın mushafını o hazretten sonra vasilik ve imamlık görevine haiz kimselerin -on iki imamın- birbirlerine miras bıraktıklarını belirtmiştir ve onu hiç kimseye göstermiyorlardı. Yine açıktır ki, Ehl-i Beyt imamları İmam Hasan (a.s)'ın değil, İmam Hüseyin (a.s)'ın soyundandır. Bundan önce İbn-i Sirin'in de şöyle yazdığını okumuştuk: "Medine'ye mektup yazdım, ancak cevap alamadım" diyor ve devamında o kitabı görmeye çok iştiaklı olduğunu da her haliyle belli ettirmeye çalışıyor.

İbn-i Ebu Nasir Bezenti'den şöyle dediği rivayet ediliyor: "İmam Rıza (a.s)'ı Kûfe'ye doğru götürdüklerinde benim yanıma bir mushaf (kitap) gönderdi. Onu açtığımda "Beyyine" suresini onda gördüm. Çok geniş yazılmıştı. Kureyş'ten yetmiş kişinin adının, babalarının adlarıyla yazılı olduklarını gördüm. Bir müddet sonra İmam'ın kitabı geri istediği haberini aldım..."^[101] Bazıları bu kitabın Hz. Ali (a.s)'ın mushafı olabileceği kanısındadırlar. Çünkü imamların ellerinde korunmaktaydı. Özellikle de Bezenti, İmam'ın sır yoldaşlarından ve İmam (a.s)'ın yanında özel bir makama sahipti. Fakat bu konuyu kesin delil ve senetlere dayalı olarak ispat etmek mümkün değildir.

Feyz-i Kaşani de bu rivayetin haşiye ve dipnotunda şöyle yazıyor: "Şayet o kitapta olan, vahiy yoluyla elde edilmiş tefsirlerden ibaret idi."

Dünyanın bazı kütüphanelerinde ve müzelerinde görüldüğü gibi, bazı Kur'an'ların Hz. Ali (a.s)'ın hattıyla yazılmış olduğu iddia edilmektedir. Ama, bu nispetlerin hiçbirisi ispatlanabilmiş değildirler. Bazıları bu Kur'an'ların özellikleri hakkında tafsilatlı söz ve beyanlarda bulunmuşlardır.^[102] Sonuçta rivayetlerden elde edilen, Mâsum İmamlar tarafından bu mushafın birbirlerine miras bırakıldığı ve şimdi de İmam Mehdi (a.f)'in yanında olduğu ve zuhur ettiği zaman onu halka sunacağı konusudur.^[103] Şimdiye dek getirdiğimiz birçok rivayetlerde İmam (a.s)'ın üzerinden halka ders verdiği Kur'an ile bu mushafa işaret etmektedir.

Bazı rivayetlerde Ömer'in Hz. Ali (a.s)'dan mushafını kendi ihtiyarında bırakmasını istemiş ise de İmam kabul etmemiştir.^[104]

Ebuzer-i Gaffari'den şöyle rivayet ediliyor: "Peygamber (s.a.a)'in vefatından sonra "Peygamber (s.a.a)'in isteği ve emri üzerine Hz. Ali (a.s) Kur'an'ı muhacir ve ensar topluluğuna getirip sundu. Ebu Bekir bu kitabı açınca kavmin ayıplarını da onda gördü. Ömer kalkıp dedi: "Ey Ali, onu geri götür, bizim ona ihtiyacımız yoktur!" Ali (a.s) da onu alıp gitti. Sonra kari ve Kur'an kâtiplerinden olan Zeyd b. Sabit'i getirdiler. Ömer, "Ali (a.s) Kur'an'ı bize getirdi. Ensar

ve muhacirin suç ve ayıpları da o kitapta yazılı idi. Biz ise Kur'an'ı kendi bildiğimiz şekilde toplamak ve böylesi şeyleri ondan atmak istiyoruz." dedi. Zeyd, bu teklifi kabul etti ve "Eğer ben sizin istediğiniz gibi Kur'an'ı yazsam, sonra da Ali (a.s) koymuş olduğu Kur'an'ı ortaya koysa acaba bu kuruntunuz suya düşmeyecek mi?" dedi. Ömer "Çaresi nedir?" deyince Zeyd, "Siz daha iyi bilirsiniz." diye cevap verdi. Ömer, "Onun elinden rahat olabilmek için onu öldürmekten başka çare yoktur." dedi. Daha sonra Halid b. Velid'in eliyle o hazreti öldürtme planları yapıldı fakat, o böyle bir şeye cesaret edemedi. Ömer hilafete geldiğinde Ali (a.s)'dan yazmış olduğu Kur'an'ı -onda değişiklikler yapmak için- istedi. Ali (a.s) buyurdu: "Kesinlikle, onu elde etmeniz mümkün değil artık. Ben onu Ebu Bekir'in yanına yalnızca delil üzerinize tamamlansın ve mazeret yolu sizlere kapansın diye getirdim, ta ki kıyamet günü biz görmedik veya bilmiyorduk, demeyesiniz diye. Bu Kur'an'a benim temiz halifelerim ve evlatlarımdan başkası el süremeyeceklerdir." Ömer, "Acaba belli bir zaman sonra açığa çıkacak mı?" diye sorduğunda, Ali (a.s), "Evet, benim Ehl-i Beyt'imden Kaim -Mehdi (a.f)- kıyam ettiği zaman onu açığa çıkaracak, halkı ona uymaya mecbur edecek ve sünnet, bu temel üzerinden icra edilecektir."¹¹⁰⁵ buyurmuştur.

Bir rivayette şöyle nakledilmiştir: "Mushafların çeşitliliği Osman döneminde bir hayli arttığı için Talha o hazretten -Ali (a.s)'dan- önceleri halka sunmuş olduğu Kur'an'ı niçin tekrar halka sunmadığını soruyor. İmam bu soruyu cevapsız bırakıyor. Talha soruyu tekrar edip "Benim cevabımı vermedin" diye üstelleyince İmam buyurdular: "Ey Talha, kasıtlı olarak cevap vermedim. Acaba halkın bu okuduklarının hepsi Kur'an mıdır, yoksa onda Kur'an'dan olmayan bir şey de var mı?" Talha diyor: "Hepsi Kur'an'dandır." İmam buyuruyor: "Eğer bu kitabı alıp ona amel edecek olursanız ateşten kurtulmuş ve cennettekilerle karışmış olacaksınız." Talha dedi: "Eğer o Kur'an ise bana yeterlidir."¹¹⁰⁶

Burada şöyle bir soru akla gelmektedir: Doğrusu İmam, halk kendisine biat edip hilafet makamına getirdikleri zaman niçin kendi yazmış olduğu Kur'an'ı halka sunarak onları bu kitabı okumaya davet etmedi?!

Denilebilir ki İmam (a.s), Osman tarafından çoğaltılan Kur'an'ı onaylatmıştı. Hatta bazı rivayetlerde İmam şöyle buyuruyor: "Eğer kudret bulsaydım -mushafları bitirme işinde- Osman'ın yaptığını yapardım." Bunun nedeni halkın arasında bölücülük ve gruplaşmaya neden olacak şeylerden onları uzak tutup Müslümanlar arasında birlik sağlamak amacıyla. Bu yüzden İmam, Talha'nın isteğine cevap vermemişlerdi. Bu nedenledir ki, diğer imamlar da Kur'an'ın iniş sırasına göre okunmasını yasaklamışlardır.

Süfyan b. Semt, İmam Sadık (a.s)'dan Kur'an'ın iniş sırası hakkında sormuş, İmam buyurmuş: "Öğrendiğiniz gibi okuyun."¹¹⁰⁷ Salim b. Seleme diyor: "Bir kişi İmam Sadık (a.s)'ın yanında Kur'an okudu. Ondan birtakım şeyler duydum ki, halkın okuduğu Kur'an'da yoktu. Bunun üzerine İmam buyurdular: "Böyle okumaktan sakın ve Kaim'in kıyamına dek halkın okuduğu gibi oku. O gün geldiğinde Kur'an gerektiği gibi -Hz. Ali (a.s)'ın mushafında olduğu üzere- okunacak."¹¹⁰⁸

Allame Tabatabai bu konuda şöyle yazıyor: "Ali (a.s) gerçi daha önceleri Kur'an'ı nüzul sırasına göre toplamış ve topluma sunmuş; lakin, kabul görmemiş, hatta bundan sonraki Kur'an'ın toplatılma işinde her iki defasında da davet edilmemiş olmasına rağmen hiçbir muhalefette bulunmamış, revaçta olan mushafları kabul etmiş ve hayatı boyunca hatta hilafeti döneminde dahi ihtilafı bir söz zikretmemiştir.

Ehl-i Beyt (a.s) de, Hz. Ali (a.s)'ın evlatları ve halifeleri unvanıyla aynı davranış biçimini sergilemiş, Kur'an'ın itibarını sarsacak hiçbir şey söylememişlerdir. Hatta sırdaşları olan sahabelerine Şia'nın büyükleri sayılan kişilere özel olarak dahi böyle bir şey söylenmemiştir. Konuşmalarında daima eldeki kitabı göstererek sözlerini ona dayandırarak söylemişlerdir. Şiaya halkın okuyuş ve kıraatini takip etmelerini emretmişlerdir. Burada cüretle diyebiliriz ki, Ali (a.s) kendi mushafıyla tertip yönüyle muhalif olmasına rağmen bu mushaf karşısında susmasının nedeni şu idi ki, Ehl-i Beyt'in prensibine uygun ve onlar nezdinde muteber olan

Kur'an'ın, Kur'an ile tefsiri yöntemi idi. Bu yöntemde surelerin tertibinin, Mekki ve Medeni ayetlerin sıralanış şeklinin Kur'an'ın yüce hedeflerine ulaşması yönünden hiçbir tesiri yoktur (yani engel teşkil etmemektedirler). Dolayısıyla her bir ayetin tefsiri için Kur'an'daki diğer bütün ayetlerin nazarda tutulması gerekmektedir."[\[109\]](#)

Hız. Ali (a.s)'ın Mushaf'ı ve Tahrif Efsanesi

Tarih ve rivayetlerin şahadeti ile Ali (a.s)'ın mushafı yöntem ve tertip-düzen açısından Kur'an'ın bugünkü şeklinden farklıydı. Hatta geçen konularda zikredildiği gibi, günümüzdeki Kur'an'a nispeten tefsir ve açıklamalar yönünden fazlalıkları vardı. Bununla ilgili birçok rivayetler de nakledilmiştir.

Bu tarihi gerçek, bazı kötü düşünceleri ve kısa görüşlü kimselerde Kur'an'ın tahrif edildiğine dair bir fikir uyandırmış ve Kur'an'ın eksildiği veya tahrif edildiği üzerinde saplantıya düşmelerine neden olmuştur. Şii muhaddislerinden birisi tahrif konusunda bir şüphe icat etmiş ve bu konuyla ilgilenmiş ve yukarıda zikredilen bu noktayı Kur'an'ın tahrif edildiği yolunda bir delil sayabileceğini de vurgulamıştır. Bu konuyu uzun uzun irdeleyip üzerinde durmuştur.[\[110\]](#)

Bu şüphe üzerine büyük bilim adamları tarafından geniş ve açıklamalı cevaplar verilmiştir. Bu konuyla ilgili şahit getirilebilecek rivayetler üzerinde derin incelemelerde bulunmuşlardır.

Şeyh Müfid elde bulunan Kur'an ile Ali (a.s)'ın mushafını şöyle karşılaştırıyor: "Ali (a.s)'ın mushafında olan ayetlerin manalarının yorum (tevil) ve tefsiri Kur'an'ın nüzul sırasına göre düzenlenmiş olup, bugünkü Kur'an'dan atılmıştır ve bu tefsir ve açıklamaların Kur'an'ın bir cüzü olmadığı, ancak vahiy kanalıyla geldiği ve semavî olduğu bir gerçektir."[\[111\]](#)

Bu tahlilin bir benzeri de Feyz-i Kaşani'nin sözünde Bezenti'nin rivayetinden getirmiştik. Allame Fani, bu konuyla ilgili tafsilatlı bir konuşma yapmıştı. O, bu konuşmasında şöyle diyordu: "Hz. Ali (a.s)'ın yazdığı Kur'an'da Vahy-i İlahi olarak nazil olan ayetlerle yetinilmemiş idi. Rivayetlerin şahitliği ile çok tevil, tefsir ve ahkâm o kitapta mevcut idi. Şimdi bu rivayetleri nasıl Kur'an'ın tahrif olduğuna veya eksiltildiğine atfedebilirsiniz?!"[\[112\]](#)

Ayetullah Hoyi de şöyle yazıyor: "Hz. Ali (a.s)'ın, bugünkü Kur'an'dan farklı bir düzene sahip başka bir mushafının olduğu şüphesizdir. İlim sahiplerince bu konunun kabul edilmiş olması da bu konuda delil getirmekten bizleri alıkoymaktadır. Zira bazı fazlalıkların o mushafta varlığı doğrudur. Yalnız, bunlar kesinlikle Kur'an'ın aslından bir tahrif veya eksiltmeye delalet etmemektedir. Sözün doğrusu şudur ki, bu zikredilen fazlalıklar tevil ve tefsir unvanıyla hak kelamın yorumlanmasıydı veya bazı ayetlerin açıklanması maksadıyla vahiy olunmuş sözlerdi... Buna binaen Allah (c.c) tarafından vahiy unvanıyla gelen her şey Kur'an'dan bir cüz olacak diye bir kural yoktur. Rivayetlerden elde edilen de şudur, Ali (a.s)'ın fazlalıktan yazdıkları ayetlerin tevil veya tefsiri konumundaydılar. Ama hiçbir rivayet bu fazlalıkların da ayet olduğuna delalet etmemektedir. Bazı rivayetlerde münafıkların, Hz. Ali (a.s)'ın mushafında isimleriyle zikredildiği nakledilmiş ise, bundan maksat, bu grubun isimlerinin ayetlerde değil, tefsir bölümünde zikredilmiş olduğudur."[\[113\]](#) Seyyid Hoyi, bu sözün devamında bu konuyla ilgili şahitler de zikretmektedir.

Şeyh Saduk şöyle yazıyor: "Kur'an'dan başka birtakım konular da vahyedilmiştir ki, eğer Kur'an'ın yanına konulsaydı on yedi bin ayeti geçerdi." O bu sözden sonra bir numune ve örnek de getirmek suretiyle bu açıklamaların vahiy olduğunu ama, Kur'an'dan bir ayet olmadığını ispat ediyor.[\[114\]](#)

Son Söz

Hız. Peygamber (s.a.a)'ın vefatından sonra halkın yoldan çıkması, onun hak halifesinden yüz çevirmeleri, İslam'ın gidişatını asıl hedefinden saptırdı ve ümmetin rehberliği işini ehil olmayanların eline teslim ettiler. İşte İslam ümmetinin başına ne geldiyse bu yüzden geldi. Aynı

şekilde Ali (a.s)'ın mushafını kabul etmemeleri de hak kelamının tefsirinin saptırılmasına, saf ve berrak vahyin gelecek kuşaklar nazarında karanlık görünmesine, anlaşılmağına sebep oldu. Öyle ki, bugün her bir ayetin tefsirine baktığımızda bir yığın yorumlar ve ihtimaller zikredilmiştir. Peygamber (s.a.a)'ın Sakaleyn konusunda siparişlerini görmezlikten gelenler ve "Kur'an bize yeter!" diye sesini yükseltenler, Peygamber'den sonra Kur'an'ı da görmezlikten gelmiş ve göz ardı ederek onu ucuz bir değere (dünya makamı karşılığında) satmışlardır. Ayette buyurduğu gibi: "Onu arkalarına attılar ve az bir fiyata sattılar." Onun içindeki bilgileri, ona aşinalığı olmayanların yanında elde etmek yoluna gittiler ve gönüllerini vahiyden habersiz kimselere verdiler. Bu yüzden de vahye gerçek imanı olmayanlar Kur'an'ı yalan yanlış görüşleriyle karıştırıp nice saf gönülleri, bu vahyin ruhuyla yabancı tefsirler ve israiliyyat ile doldurdular.

Böylece İslam ümmetine telafi edilemeyecek büyük zararlar verilmiş, ayrıca bütün sapıklıkların, yanlışlıkların, Kur'an'ı yalan yanlış anlamaya neden olan şeylerin hepsinin temeli atılmış ve doğru olmayan tefsirlere, yakışmayan tevillere kapılar açılmış oluyordu. İslam ümmeti o günden beridir perakende ve dağınık bir halde yetmiş iki millete bölünmüş ve efsaneler kurbanı olarak yaşamaktadırlar.

Bu yüzden de, Kur'an çeşitli fırkaların elinde kendi görüşlerini ispatlamak için bir haline gelmiş, ehliyesiz kimseler onun ehli oldukları iddiasıyla öne çıkarak ve bu ilahi vahiyden binlerce görüş ve yol türetmişlerdir. Böylece insanlık namına büyük bir zulüm ve cinayet işlenmiş oluyordu ve bu mukaddes kitabın içler yakan hali vadedilmiş güne kadar, onu arayanların gönüllerinde kalacaktır.

Bu arada az bir grup yolu tanımış ve bu yola can koymuşlardır. Böylece onun ehlinden canları pahasına ve bütün zorlukları göğüslemek uğruna gerçek tefsirini elde etmişler ve yolun kendilerinden sonra gelecek yolcularına miras bırakmışlardır. Her ne kadar bu değerli mirası yığınlar arasından bulup teşhis etmek o kadar kolay olmasa bile, yine de zahmetine değer.

Evet, Kur'an'ın korunması yolunda ilk günden beri çalışmalar yapılmıştır. Böylece, büyük çabalar sonucunda ancak değiştirilme, azaltılıp-çoğaltılmalarından korunabilmiştir. Ama ne fayda ki, bu arada gerçekten ifade edilmek istenen manalar gizli kalmıştır. İmam Bâkır (a.s) "Kur'an'ı arkalarına attılar..." ayetinden sonra buyuruyor: "Kur'an'ı arkalarına atmaları şöyle olmuştur: Onun harflerini korumuş, ama sınırları bırakmışlardır. Demek ki onlar, Kur'an'ın rivayet edicileridirler, riayet edicileri değil. Cahiller rivayetleri ezberlemekle hoşurlar ve bilginler o vahy-i ilahi'nin emrine gerçekten riayet edemediklerinin üzüntüsü içindedirler."[\[115\]](#)

Hiz. Ali'ye G6re İmam ve Halkın Karşılıklı Hak ve Vazifeleri

Nasır Mekarim Şirazi

Mü'minlerin emiri Ali (a.s) hakkı hikmetli sözleriyle Nehc-ul Belağa'nın bir çok yerinde açıklamıştır. Hazretin hak konusundaki nuranî cümlelerinden ilki şöyledir:

“Hak beyan ve nitelendirme hususunda her şeyin en geniş, ama amel hususunda her şeyin en darıdır.”

Yani hakkı söylemek kolay, hakla amel etmek ise çok zordur.

Muttakilerin mevlası Ali (a.s)'ın hak konusunda beyan ettiği ikinci cümle ise hak ve görev birlikteliği meselesidir. Yani hakkın olduğu yerde vazife ve vazifenin olduğu yerde de hak vardır. Başka bir tabirle her nerede insanın bir hakkı varsa onun üzerinde de bir hak vardır ve her nerede bir hak borçluysa bir hakta alacaklıdır. Yani hak her zaman iki yönlüdür. Hiçbir yerde tek yönlü hak mevcut değildir. Hatta insanlar üzerinde en yüce haklara sahip olan Allah bile kendi hakları karşısında insanların da Allah üzerinde bir takım hakları vardır. Hidayet hakkı, eğitim hakkı, peygamberleri gönderme hakkı, semavi kitapları indirme hakkı gibi. Bu ikinci cümle Nehc'ül-Belağa, 216. Hutbede oldukça kısa ama çok ilginç özet ve derin bir ifadeyle şu şekilde yer almıştır:

“Hiç kimse için başkası üzerine bir hak cari olmadıkça kendisi üzerine hak cari olmaz. Yine, kendi üzerine bir hak cari olmadıkça da başkasının üzerine hak cari olmaz.”

Bu da yukarıda sözünü ettiğimiz hak ve görev birlikteliğinin ve ayrılmazlığının bir başka tabiridir.

Benim çocuğum üzerinde bir hakkım var ve onun karşısında da bir sorumluluğa sahibim. Çocuğumun da benim üzerinde bir hakkı vardır ve buna karşılık benim karşımda da bir görevi vardır. Aynı şekilde İmam'ın ümmet üzerinde bir hakkı vardır ve sahip olduğu bu hakka karşılık da bir görevi vardır. Ümmetin İmam karşısında bir hakkı vardır ve bu haklarına karşılık da bir takım görevleri vardır. Hak hususunda ifade ettiğimiz bu iki cümle Nehc'ül-Belağa'da yer almıştır.

Şimdi de Nehc'ül-Belağa'nın ışığında imamet ve rehberlik felsefesi hususunda bazı konuları ele almaya çalışalım:

Nehc-ul Belağa'ya göre rehberin varlığının beş felsefesi vardır. (elbette bu felsefe beş ile sınırlı değildir.)

1. Bir milletin dayanak istemesi ve bu dayanağın da rehber olmaksızın mümkün olmamasıdır.

2. Bir milletin sadece programları uyumlu ve safları bir olduğu takdirde muzaffer olmasıdır. Bu da rehber olmaksızın mümkün değildir.

3. Rehberin hareket, çaba ve uğraşlara bir boyut ve yön kazandırmasıdır. Elbette bu vahdet meselesinden ayrı bir husustur. Bu üç hususu Hiz. Ali'nin Şıkkıkiye hutbesinde buyurduğu kısa cümleden istifade ederek açıklamak mümkündür. Hiz. Ali orada şöyle buyurmuştur:

“Hilafet hususundaki yerim değirmen taşının mili gibidir.”

Bu tabir oldukça güzel bir tabirdir. Zira değirmen taşının bin bir ayıbı ve kusuru olabilir. Ama bu kusurlar dönmesine ve çalışmasına engel değildir. Ama eğer bir hareketi için bir dayanak ve eksen olan ortasındaki mil olmadığı takdirde değirmen taşı bir an bile durmaz.

Bir toplumda rehberin yeri taşı döndüren o sabit ve muhkem mildir ve o taşta bir yön, uyumlu dönüş ve tek düzelik kazandırmaktadır. Dolayısıyla bir toplumun da bir dayanağı olması, olaylarda bir üssünün bulunması ve hareketinde bir birlik ve hedefinin bulunması bir rehberin varlığını gerektirir.

Hz. Ali Şıkşıkıye hutbesinde başka bir yerde şöyle buyurmaktadır: “Sel benden cari olur.” Burada da İmam kendi varlığını bir dağa benzetmektedir ki üzerine yağmur yağmakta ve yağmur suları dağlardan boşalarak vadilere doğru akmakta, tekbir yöne doğru hareket etmektedir. Yani yine rehberin çabalara ve hareketlere yön kazandırma olayına işaret etmiştir.

4. Rehberin varlığının dördüncü felsefesi ise ümmete bilinç ve bir bakış açısı kazandırmaktır.

5. Rehberin varlığının beşinci felsefesi ise örnek oluşudur. Ali (a.s), Osman b. Huneyf'e yazdığı meşhur mektubunda bu iki felsefeye işaret ederek şöyle buyurmaktadır:

“Her uyanın kendisine uyduğu ve ilminin nuruyla nurlandığı bir imamı vardır.”

Yani Ey Basra valisi Osman b. Huneyf bil ki her uyan insanın bir önderi vardır ve bu önderinden faydalanmaktadır. İlk etapta onun ilminden faydalanmaktadır. İmam ve rehber kendisine uyana bir bakış açısı ve bilinç aşılacaktır. Ayrıca da tüm hususlarda kendisine uyanlar için bir örnek oluşturmaktadır. Buraya kadar yazılan cümlelerden özet olarak rehberin varlık felsefesini anlamak mümkündür. Bu hususta biri Peygamber (s.a.a) zamanından ve diğeri de kendi zamanımızdan olmak üzere iki örnek vermek mümkündür:

Cahiliye döneminde Araplar görünürde her şeyden yoksun idiler. Ama gerçekte ve potansiyel olarak her şeye sahip idiler. Sadece önderleri ve layık rehberleri yoktu. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) kıyam ederek, Allah'ın emriyle rehberlik makamını üstlendi. Değirmen taşının ortasındaki mili gibi eksen ve dayanak oldu. Halkı harekete geçirdi, aralarında uyum sağladı, örnek oldu ve bilinç kazandırdı. Her şeyden mahrum olan cahiliye dönemi Arapları, Peygamber-i Ekrem (s.a.a) sayesinde her şeye sahip oldular ve bütün dünyaya örnek oldular.

Kendi zamanımızdan vereceğimiz örneğe gelince: Bizler de iğrenç şah rejimi zamanında her şeyden mahrumduk. Bağımsızlığımız, özgürlüğümüz, şahsiyetimiz, evrensel saygınlığımız, hareketimiz, gayretlerimiz, dinimiz ve imanımız oldukça yüzeysel ve sınırlıydı. Ama her şeye bil kuvve olarak sahip idik. Bütün bu çabalara ve uğraşlara uyum sağlayan, aynileştiren, bakış açısı kazandıran ve örnek teşkil eden bir öndere sahip olunca, bu önder bizleri cahili şah döneminden kurtararak devrimci ve ilerici bir aşamaya getirdi. Rehber vasıtasıyla ülkemizde böylesine kapsamlı bir değişim gerçekleşti. Bütün bu anlattıklarımız, şimdi söz konusu edeceğimiz konu için bir önsöz niteliğinde idi.

Rehberin görevleri, insanların hakları, insanların görevleri veya önderin hakları hususunda, Nehc'ül Belağa'ya başvurduğumuzda Hz. Ali (a.s)'ın bir rehber için on önemli görevi tayin ettiğini görmekteyiz. Yine ümmet ve takipçileri için de beş görev tayin etmiştir. Şimdi bu hususları kısaca açıklayalım.

Hz. Ali (a.s) rehberin görevi hususunda önce şöyle buyurmaktadır:

“Rehber kendini öyle yetiştirmelidir ki mevki ve makam onu sarsmamalı, değiştirmemeli, gururlandırmamalı ve şahsiyetini değişime uğratmamalıdır.”

Ali (a.s) bu sözleri ordu komutanına yazmış ve şöyle buyurmuştur:

“Bu mektup Allah'ın kulu, Müminlerin emiri Ali b. Ebi Talib'den sınırdaki komutanlara gönderdiği mektuptur.”

Burada Hz. Ali kendisini Allah'ın kulu diye adlandırmıştır. O kadar mevki ve makam onda bir gurur icat etmemiş ve kendisini Allah'ın kulu olarak adlandırmakla övünmüştür. Ardından da resmi bir lakap olarak “müminlerin emiri” lakabını kullanmıştır. İmam, sınırlardaki askerlerine ve komutanlarına göndermiş olduğu bu mektubunda ayrıca şöyle buyurmaktadır:

“Valinin üzerindeki ilk hak elde ettiği makamla değişmemesidir. Aksine kudret açısından nimetlere erdikçe Allah'ın kullarına daha da yakınlaşmalı ve kardeşlerine sevgisi artmalıdır.”

Yani ilahi bir rehberde kudret ve Allah'ın kullarına karşı muhabbet doğrudan orantılıdır. Biri artınca diğeri de artmalıdır. Ama öyle insanlar var ki bir tek yeni elbise giyince, yeni bir ayakkabı alınca veya en küçük bir makama ulaşınca, yolda yürüyüş, konuşma ve bakışları dahi değişmektedir. Ancak imam ve önder olan kimseye bütün kudretler verilse dahi değişmemelidir. Bu insanlara önder olmanın ilk şartıdır.

İmam Ali (a.s) önder için tayin ettiği ikinci görev ise insanların görüşüne saygı göstermek ve istisnasız her hususta halkla meşveret etmektir. İnsanlar sürekli siyaset sahnelerinde olmalı ve her şeyi meşveret etmelidir.

Üçüncü görev ise sırları gizlememektir. İmam olacak kimse insanlardan çok özel sırlar dışında hiçbir şeyi gizlememelidir. Ali (a.s) gizlenen sırların da savaş sırları olduğunu beyan etmektedir.

Dördüncü görev ise toplumun haklarını yerine getirme konusunda, ihmalkârlık etmemektir.

Beşinci görev ise insanlar arasında ayrıcalık gözetmemek ve insanları kanun karşısında eşit görmektir. Bu son dört görevin delili ise Hz. Ali'nin şu sözüdür:

"Sizden savaş hali dışında hiçbir işi gizlemediğimi, hüküm konusu dışında hiçbir işi sizlerle paylaşmaktan kaçınmadığımı bilirsiniz. Doğru görüp uyguladığım, hak bilip eda ettiğim şeyden başka, hak konusunda benim yanımda eşitsiniz."

Hak üzere olan ilahi bir önder insanlara tüm konuları açıkça söylemelidir. Kendisini halkın efendisi görmemelidir. Her hususta onlarla paylaşmayı bilmelidir.

Daha sonra şöyle buyurmaktadır:

"Ben yargı hükümleri dışında her şeyi sizinle meşveret edeceğim."

Zira yargıda hakim hüküm verince artık bunu meşveret etmenin bir anlamı yoktur. Hakim kendi teşhisini kesin bir hüküm olarak ortaya koymalıdır. Ama memleket hususunda her şeyi meşveretle yürütmesi ve herkesin eşit haklara sahip olduğuna inanması gerekir.

Hz. Ali (a.s) bu sözü söylemiş ve pratikte de bizlere göstermiştir. Kardeşi Akil'in adalet sınırları dışında kalan dinar ve dirhem isteğine karşılık ateşte kızdırdığı demiri onun eline yaklaştırmakta, kardeş ile yabancılar arasında hak adalet ve beyt'ül-mal hususunda hiçbir farkın olmadığını ispat etmektedir.

Önderin altıncı görevi ise halkın en zayıflarıyla eşit düzeyde olmasıdır. Hz. Ali (a.s) bunu da bir görev olarak hatırlatmaktadır.

"Şüphesiz ki Allah-u Teala hak imamlarına kendilerini halkın en zayıfları gibi tutmalarını farz kılmıştır ki fakirler fakirliklerinden utanmasınlar, rahatsız olmasınlar."

Allah-u Teala adil ve gerçek önderlere halkın en zayıfları gibi yaşamalarını ve maddi açıdan onlar gibi olmalarını farz kılmıştır. En sade elbiseleri giymeli, en sade sofralar sermeli, en sade evlerde oturmalıdır. Bunun nedeni şu şekilde açıklanabilir. Zira fakirlik kısa bir müddet zarfında toplumdan yok edilemeyebilir. Gerçi gerçek İslam toplumunda uzun bir süre fakirlik söz konusu olamaz. Bir an önce fakirlik yok edilmeli, insanların rahatsızlığına neden olmamalıdır.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

İmam'ın giydiği elbise ve yaşam tarzı insanların en zayıflarıyla aynı olursa maddi açıdan fakir olanlar utanmaz, aşağılık kompleksine kapılmaz ve rahatsız olmazlar.

Başka bir cümlede ise yine aynı hususta Osman b. Huneyf'e yazdığı mektubunda şöyle buyurmaktadır:

"Bana, Müminlerin Emiri denildikten sonra zamanın kötülüklerinde onlarla ortak olmamaya, sıkıntılı yaşayışlarında onlara örnek olmamaya razı olur muyum?"

Yani müminlerin emiri olan kimse müminlerin dertlerine de ortak olmalı, maddi hayatında onlar ile uyum içinde olmalıdır. Bu da Ali (a.s)'ın mektebinde hak önderlerin halk karşısında taşıdığı sorumluluklardan biridir.

Rehberin yedinci görevi ise insanlarla direkt ilişkisini kesmemesidir. Önder ve imamın bilgi kaynakları sınırlı olmamalıdır. İnsanlar ile sürekli bir ilişkide bulunmanın yanı sıra halkın hiçbir

teşrifat söz konusu olmaksızın şikayette bulunma özgürlüğü de olmalıdır. Bu cümleyi de Hz. Ali (a.s)'ın Malik-i Eşter'e yazdığı (53. Mektup) meşhur mektubunda görmek mümkündür.

“Ey Malik sana tavsiyelerimden biri de şudur ki Mısır'a gidince yapacağın ilk iş bir günde veya haftada belli saatler tayin etmen bu saatlerde kapını herkese açman ve başka hiçbir işle uğraşmamandır. (yani bu günkü tabirle yanında seni meşgul eden bir telefon veya eline verilen ve seni meşgul eden bir mektup olmasın.) Bütün dikkatini halka ver. Kapını aç ve görevlileri kenara it, halkla bir işleri olmasın. Hiçbir teşrifat ve çekinme söz konusu olmasın. İnsanlar özgürce gelerek sana bildiklerini söylesinler ve böylece bilgi kaynakların sınırlı olmasın. Şikayetlerini özgürce ifade etsinler. Zira ben peygamberden şöyle buyurduğunu duydum: “Zayıflarının kendisine yapılan zulümleri ifade etme hakkı olmayan bir millet asla saadete erişemez.”

Önderin sekizinci görevi ise bazı işleri kimseye havale etmeden bizzat kendisinin yapmasıdır. Gerçi rehber tüm işleri bizzat yapma imkanına sahip değildir. Bazı güvendiği kimseler onun adına bir takım şeyleri yapmaktadır. Ama kendisi de bunu kontrol etmelidir. Hz. Ali şöyle buyurmuştur:

“Ey Malik bazı işleri bizzat kendin yap, hiçbir vasıta olmaksızın bizzat yapman gereken işlerden biri de mustazaf halkın işlerine bakmaktır. Bu İslam ülkesinin köşe bucaklarında babaları cephede ölmüş yetimler, sahipsiz kalmış dullar, işten güçten düşmüş zayıflar ve malul kimseler vardır. Bu mustazaf grubun sorunlarıyla bizzat ilgilenmeli ve durumlarını göz önünde bulundurmalısın. Bu imamın ümmet karşısındaki görevlerinden biridir.”

Rehberin dokuzuncu görevi ise dost ve yakınlarını temiz kalpli kimselerden seçmesidir. Bu da rehberin programlarından biri olmalıdır. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

“Ey Malik, Mısır'a girince insanların iki grup olduğunu görürsün, halkın çoğu zahmet çeken ve temiz kalpli kimselerdir. Azınlık ise müreffeh, kendini beğenmiş ve refah içinde yaşamaktadır. Sen ve dostların işte bu zahmet çeken ve temiz kalpli kimselere dayanmalısın. Zira bunların masrafı ve beyt'ul-maldan beklentileri herkesten azdır. O refah içinde yaşayan azınlık ise kendini beğendiğinden ne savaş meydanına asker gönderir, ne zorluklarda seni savunur ve hem de herkesten daha çok beklentisi vardır.

"Dinin direği olan, İslam cemaatini oluşturan, düşmanlara karşı duran, ümmetin çoğunluğu olan halkı sevmeli ve onlara meyletmelisin."

İmam'ın onuncu görevi ise programlarında örnek olmasıdır. Yani emir ettiği her şeyle önce kendisi amel etmelidir. Nehy ettiği her şeyden de önce kendisi sakınmalıdır. Sadece sözle değil ameliyle konuşmalıdır. Hz. Ali şöyle buyurmaktadır:

“Ey insanlar, ben sizleri davet ettiğim her itaate önce kendim icabet ettim. Ve sizi nehyettiğim her kötülükten önce kendim sakındım.”

Yani ben sizler için bir örnek ve numuneyim. Amel diliyle konuşuyorum. Sözlerim amelikle çelişmemektedir. Eğer bir önder bu sıfatlara sahip olursa toplumda yaratacağı etkiler de açıktır.

Halkın rehber karşısındaki görevleri de Hz. Ali (a.s)'ın sözlerinden kısaca anlaşıldığı üzere şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1-Kendisine kesin ve tam itaat,
- 2-Sorumlulukları yerine getirmede gevşek davranmamak,
- 3-Olaylar deryasına fedakarca dalmak,
- 4-Nasihahat, hayrını isteme, güç, fikir ve düşüncesi ölçüsünce hatırlatmada bulunmak,
- 5-İşleri rehberin hizmetinde işbirliği ve yardımlaşma şeklinde yerine getirmek.

Hz. Ali (a.s)'ın bu beş şeyi ifade eden sözü ise şudur:

“Üzerinizde olan hakkım ise biatinize vefa göstermeniz, huzurumda ve gıyabımda hayrımı dilemeniz, çağırınca icabet etmeniz ve emrettiğimde itaat etmenizdir.”

Bu konu da oldukça geniş bir konudur ve yerinde incelenmesi gerekir.

Son Yolculuk (2. Bölüm)

Haydar Dönmez

Hac mevsimi yaklaşık bir hafta önce sona ermişti. Resulullah (s.a.a), kervanlarla beraber Allah'ın evinden ayrıldı. Bu kervanlar; vadileri ardı-sıra aşarak, "Cuhfe" denen bölgeye geldiler. Burada birkaç çöl ağacının dışında bir şey yoktu. Develerin belli bir düzen içinde gitmesi kervancıları uzun ve derin bir düşünce alemine sürüklemişti. Peygamber-i Ekrem (s.a.a)'in Ka'be'de yaptığı tavsiyeleri ve "bunun kendisinin son seferi olduğu" sözler henüz kulaklarda dönüp-duruyordu. Bu hatıra, çehreleri hüznünlere boğmuştu. Bunun yanısıra içlerinden bazıları sadece çocukları ve yakınlarını düşünüyor, bazıları tarihi hesaplar peşinde koşuyor, bazıları da, Mekke'de aldıkları malları nasıl satacaklarını planlıyordu.

Oysa, Peygamber-i Ekrem (s.a.a) büyük ve ebedi risaletinden dolayı, bütün düşüncelerin ötesindeki ufuklara bakıyor, çoğusunun menfaat ve isteğiyle uyuşmayan bir konuyu düşünüyordu. Bu düşünce, hem kervandakilerin, hem de kendisinden sonra kıyamete kadar sürecek olan büyük insanlık kervanının saadetini sağlayacaktı.

O (s.a.a) bereketli ömrünün 23 yılını, semavî kanunları yaymak, insanları fazilete, takvaya davet etmek için harcamıştı.

İnsanın saadeti için bütün genel öğretileri vahyin kaynağından alıp, herkesin ulaşabileceği bir duruma getirdi. Bu arada, iftiharla dolu yaşamının sonuna yaklaştığını hissediyordu. Yakında, dünyayı aydınlatan varlığının güneşi, ölümün sisli bulutlarının arkasına giderek gözlerden kaybolacaktı. Ama akli hep kendisinden sonra yerine kimin geçeceği konusu ile meşguldü. Kendisinden sonra halife olacak insan bütün bu kanun ve sünnetleri korumalı, idare etmeli ve insaniyeti kemal ve kurtuluşa götürecektir rehberlik gücüne sahip olmalıydı. Kendisinden sonra gelecek olan, en temiz sülaleden olmalı, geçmişte hiçbir şekilde şirke ve günaha bulaşmamalı, toplumu nefsanî isteklerden kurtarma görevini yerine getirebilmeli, insanların arasında hak ve adaletle hükmedebilmelidir.

Kaynağını ilahi ilimden almış yüce bir düşünceye, insanları Allah'a ve ahirete yöneltecek güçlü bir ruha ve mantığa sahip olmalıdır. Dini yayacak, öz İslamı ilerletecek biri olmalıdır. Öyle biri olmalı ki, O'nu (s.a.a.) aynen yansıtabilmelidir. Temiz ve pak rahimlerde yetişmiş, sefali bir yapıya sahip ve parlak bir ruhu olmalıdır. Kendisi gibi gerçekleri kabul etmeli, insanları hidayet edebilmelidir.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) rehberliğe kimin layık olduğunu, imamet hırkasının kime daha çok yakıştığını iyi biliyordu. Onu daha önceden, her fırsatta, defalarca ümmetine tanıtmıştı. Ama şimdi Müslümanların büyük topluluğunun önünde, bu gerçeği yeninden tekrarlamak ve onun imametliği için Müslümanlardan resmen biat almak istiyordu. Ancak yine de ilahi fermanı bekliyordu. Allah'ın emriyle bu konuyu Müslümanlara açmak için gözlerini vahyin emini Cebrail'in yoluna dikmişti.

Önceden de olduğu gibi, bu önemli konuda da Allah Teala O'nu (s.a.a) yalnız bırakmayacak, din ağacının bakımı için tecrübeli, bilgili ve layık bakıcıyı seçecektir. Yüce halifelik makamının da nübüvvet makamı gibi ilahi bir hedef olduğunu biliyordu. Allah Teala hikmeti gereği kimi layık görürse halife olarak onu seçecek ve peygamber (s.a.a)'den sonra, Müslümanların imam ve hadilerine karşı görevini vahiy nazil ederek belirleyecekti.

Peygamber-i Ekerem (s.a.a) devesinin üstünde, yakıcı sıcağın altında yol alırken yüce ve derin düşüncelere dalmıştı. Gün, Zilhicce ayının 18'i öğleye doğru idi. Çölün sıcaklığı gittikçe şiddetleniyordu. Kervan, zincirleme olarak birkaç fersah uzunluğunda, birbirlerinin peşi sıra yavaş yavaş ilerliyordu. Mola verecekleri bir yer yoktu. Sadece uzaklarda, birkaç çöl ağacının gölgeleri dikkatleri çekiyordu. Yolcular, bir an önce insanı bunaltan bu sıcaktan kurtulmak için bir yere ulaşmaya çalışıyorlardı.

Bir süre yol aldıktan sonra, Cuhfe'de, "Kadir-i Hum" denen yere geldiler. Burası, Medine, Mısır ve Iraklıların birbirlerinden ayrıldıkları yerdi. Peygamber (s.a.a) yine kendi

düşünceleriyle başbaşaydı ve yine gözlerini vahyin kaynağına dikmişti. İnsaniyete duyduğu dünya dolusu sevgisiyle, sisli ufuklara bakıyor ve doğacak ilahi vahyin nurlarını bekliyordu.

Muhammed (s.a.a)'in bekleyişi uzun sürmedi. Allah, habibinin isteğini yerine getirerek, vahiy meleğini gönderiyordu.

Birden Peygamberin (s.a.a) çehresi parladı. Göz kapakları ağırlaşmış, alnından terler akmaya başlamıştı. Ansızın yerinden kalktı. Dudaklarıyla bir şeyler söylüyordu. Bunlar Resulullah (s.a.a)'in vahiy nazil olduğunda yaşadığı durumları. Etrafındakiler bu durumu çok iyi görüyorlardı.

Bir işaretiyle devesini yatırdılar. Sesi yavaş yavaş yükseliyordu. Vahiy meleği Cebrail-i Emin'in getirdiği semavî nağmeyi kendine özgü bir güzellikte okuyordu:

"Ey Peygamber! Bildir, sana rabbinden indirilen emri ve eğer bu tebliği ifa etmezsen O'nun elçiliğini yapmamış olursun ve Allah, seni insanlardan korur."

Vahiy meleği, Allah'ın emriyle Peygamber (s.a.a)'e şöyle diyordu: "Hz. Ali (a.s)'ın senden hemen sonraki velayet, imamet ve halifeliğini ve O'na itaat etmenin her Müslüman'a farz olduğu konusunda nazil olan şeyi herkese söyle. Dinin yüce merkezi, eşsiz şahsiyeti ve senden sonra dünya Müslümanlarının tartışmasız rehberi Hz. Ali (a.s)'ı, Allah'ın emriyle insanlara tanıt."

Peygamber (s.a.a)'in burada durması kervandakileri meraklandırmıştı. İnsanların arap atları ve deve zincirlerinin sesleri birbirine karışmıştı. Her taraftan başlar uzatılmış, herkes:

- Ne oldu? Neden burada durduk?

- Burası mola yeri değil ki?

- Bu sıcak dağın kenarında! Bu susuz çölde!

- Burada ne yapmak istiyorlar? Niçin durdular.

- Keşke işler çabuk bitse de hemen yola çıksak. Belki ileride bir vahaya ulaşır, uygun bir yer buluruz.

- Ne oldu da, alemlere rahmet olan Muhammed bizi burada durdurmak zorunda kaldı?

- Yoksa Allah'tan bir emir mi nazil oldu?

diye birbirlerinden soruyorlardı. Güneşin sıcaklığıyla kavrulan çölden sanki ateşler fişkırıyordu.

Burada bir grup ilerilere gitmiş, bir grup da henüz durak yerine ulaşmamıştı. Peygamber (s.a.a)'in emriyle öndekiler geriye döndü, arkadan gelenler de bu noktada durduruldular. Toplanma yeri Kadir denen yerd. Etrafında birkaç ağacın olduğu bu meşhur vaha yorgun ve sıcaktan bunalmış yolcuları kendisine çekiyordu. Ağaçların latif rüzgarı bu sıcakta hala esiyordu. Peygamber (s.a.a) işaret ederek oraya gitmelerine engel oldu. Namaz için herkesin toplanmasını emrediyordu. Ağaçların gölgeleri namaz için iyi bir yerd. Namaza her yönden hazır olmak gerekiyordu. Öğle namazının vakti girdiği için, bir grup ağaçların altındaki taşları, dikenleri, çöpleri temizlemekle görevlendirildi.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) öğle namazını kadın-erkek olmak üzere bütün kervanla beraber kıldı. Namaz bittikten sonra; Allah'ın emriyle durdukları bu yerde, o önemli emri tebliğ etmek için herkesin etrafına toplanmasını istedi.

Çok sıcak bir gündü. Havanın sıcaklığı öyle yüksek dereceye ulaşmıştı ki, insanlar, elbiselerini başlarının üzerine çekmiş, cübbelerini de ayaklarına sarmışlardı.

Dağın eteğinde yüksek bir yerde, develerin kuşamlarından bir minber yaptılar. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) oraya çıktığında o büyük kalabalığı rahatça görebilecekti. Oradakiler de onu (s.a.a) görüyor ve sesi duyabiliyorlardı. Peygamber (s.a.a.) minberin üzerine çıktı. Kalabalığa işaretle susmalarını emretti. Bir an herkes sustu. Kimseden çit çıkmıyordu. Kalabalığı büyük bir sessizlik almıştı. Kulaklarını dört açmış, merakla rehberlerinin söyleyeceklerini bekliyorlardı.

Muhammed (s.a.a) minberde ayakta duruyordu. On binlerce Müslüman'ın gözlerinin önünde sözlerine şöyle başladı:

"Hamd ve sena Allah'a aittir. ondan yardım istiyoruz. Ona iman getiriyor ve tevekkül ediyoruz... Nefsimizin ve amellerimizin kötülüklerinden Rabbimize sığınırız. O öyle bir

Allah'tır ki insanı (günahı ve kötü niyetinden dolayı) saptırırsa, kimse onu hidayet edemez. Birini de hidayet ederse, kimse onu saptıramaz. Rahman ve rahim olan Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet veriyorum. Ve şahadet veriyorum ki Muhammed, O'nun kulu ve elçisidir.

Ey insanlar! Allah-u Teala, her peygamberin bir eceli olduğunu bana bildirmiştir. İlahi davetin yakın olduğunu, habercisinin bana geleceğini biliyorum. Ben sorumluyum, sizlerde sorumlusunuz... Sizden soruyorum: Allah katında benim hakkımda ne diyeceksiniz? Peygamberlik görevini yerine getirdim mi? Sizleri doğru yola ve Allah'ın dinine davet ettim mi?"

Herkes bir ağızdan şöyle cevap verdiler:

"Biz şahadet veriyoruz ki, şüphesiz (dini) tebliğ ettin, nasihat ettin ve çok çaba harcadın. Allah sana mükafat versin."

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) konuya daha bir açıklık getirmek ve vurgulamak için yine sordu:

"Allah'tan başka eşsiz bir ilah olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna, cennetin, cehennem, ölümün, kıyametin hak ve kesin olduğuna tereddütsüz ve şüphe etmeden şahadet veriyor musunuz?"

Herkes yine bir ağızdan:

"Evet, bütün bunlara şahadet veriyoruz!" diye cevap verdiler.

Bunun üzerine Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu:

"Allah'ım; Şahit ol!"

Sonra şöyle sordu: "Hepiniz benim sesimi duyuyor musunuz?" Herkes: "Evet" dedi.

Resulullah sözlerine şöyle devam etti:

- Bilin! Ben, kıyamet günü kevser havuzunun başına sizlerden önce geleceğim, sonra siz geleceksiniz. O öyle bir havuzdur ki, kenarında sayısızca kadehler var.

Mademki durum böyle; ileride ceza günü var ve kıyamette peygamberinize kavuşmanız gerekiyor; öyleyse görün aranızda bıraktığım iki değerli şeye karşı nasıl davranacaksınız?

Kalabalığın içinden biri şöyle bağırdı:

- Ey Resulullah! O iki değerli şey nelerdir?

Resulullah (s.a.a) şöyle cevap buyurdu:

- (O iki şeyden biri) Allah'ın kitabı (Kur'an)dır. Bir ucu O'nun elinde, öteki ucuda sizdedir. Öyleyse Allah'ın ipine sımsıkı sarılın.

Ve (Ötekisi) ıtratım ve Ehl-i Beytimdir. Allah bana; bu iki değerli şeyin, kıyamet günü kevser havuzunun başında bana ulaşınca kadar asla birbirinden ayrılmayacaklarını bildirmiştir. Bende aynı şeyi istediğim için Allah'tan bunu diledim. Bu iki değerli emanete sırt çevirmeyin, yoksa helak olursunuz. Onlardan ayrılmayın, yoksa sonunuz hayırlı olmaz.

Resulullah (s.a.a)'ın sözleri, Kadir'de semavi sesler gibi kalpleri titretiyor, berrak bir su gibi, yanan gönülleri serinletiyordu.

O arada bir an durdu. Gözleri etrafına toplanmış o büyük topluluğu tarıyordu. Sonra yüksek sesle Ali (a.s)'ı yanına çağırdı. Önce O'nu (a.s) kendisinden bir basamak aşağı oturttu. Ve kalabalığa dönerek şöyle buyurdu:

"Ey Müslümanlar! Cebrail-i Emin şimdiye kadar Allah tarafından üç kere bana şu vahyi getirerek: Senden önceki peygamberlerin hepsi kendilerinden sonraki halifelerini tanıttılar. Alemlerin Rabbi olan Allah, bugün Ali'nin velayet ve imametini insanlara tebliğ et." dedi.

Ama... İçinizde munafıklar var ve kalpleri bir olan mümin ise az olduğu için, Allah'ın bu emrini tebliğ etme konusunda üç defa özür getirdim. Sonunda şu ayet nazil oldu:

"Ey Peygamber! Bildir, sana Rabbinden indirilen emri ve eğer bu tebliği ifa etmezsen O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Ve Allah, seni insanlardan korur." Bu ayet, sizlere benden sonraki halife, mevla ve emirin bunun - Hz. Ali (a.s)'a işaret ediyor- yani amcam oğlum ve damadım olduğunu söylememi emrediyor."

Yaşlı Peygamber (s.a.a); o büyük topluluğun önünde, bu sıcak günde ve yakıcı çölde, anlaşılmayan en küçük bir noktanın kalmaması için Hz. Ali (a.s)'ın elini tutup, havaya kaldırdı. Öyle ki koltuğunun altı görünüyordu. Sonra sözlerine şöyle devam etti:

"Ey insanlar! Sizden soruyorum: Mü'minlere karşı, hatta kendinize karşı malikiyette daha üstün olan kimdir?"

Herkes yine bir ağızdan şöyle cevap verdiler: "Allah ve resulü daha iyi bilir."

Resulullah yeniden şöyle sordu: "Ben sizden daha evla (üstün) değil miyim?"

Kalabalık: "Öyledir" diye cevap verdi:

Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.a) ilahi halifelik fermanını oradakilere ilan etti:

"Ben kimin mevlasıysam Ali'de onun mevlasıdır.^[116]

Allah'ım kim ona dost olursa sende onun dostu ol ve kim ona düşman olursa, sen de ona düşman ol, kim ona yardım ederse, sende ona yardım et ve kim onu yalnız bırakırsa sende onu yalnız bırak. Ali'yi seveni sen de sev. Onunla savaşı cezalandır. O nereye giderse hakkı onun etrafında döner.

Burada olanlar, olmayanlara bunu bildirsın."

Resulullah (s.a.a) Hz. Ali (a.s)'ın elini uzun bir süre öylece havada tuttu. O'nu her yönüyle oradakilere tanıttı. Peygamber (s.a.a) bu konuşmasında 73 kere o topluluğa "Muaşir-un Nas" diye hitap etti. Muaşir me'şer kelimesinden alınmıştır. Me'şer, toplumsal ilişkileri iyi olan, terbiye edilmiş, medeni insanlara denir. Muaşir-un Nas, yani terbiye edilmiş medeni insanlar demektir. Resulullah (s.a.a) bu sözü 73 kere tekrarlayarak, onları Hz. Ali (a.s)'a karşı gelme konusunda korkutuyordu, muhaliflerin ebedi azap ve Allah'ın gazabına düşer olacaklarını vurguluyordu. O şöyle söylüyordu: Ali'nin peşinden gitmek, Müslümanların büyüklük ve izzetini koruyarak, İslam dininin dünyada yükselmesini kesinleştirecektir. Yoksa toplumsal bozukluk ve fesad, yanlış metotlar, Kur'an'dan uzaklaşmak ve dürüst eğitimden mahrum olmaktan başka bir şey ele geçmeyecektir.

Bu birkaç saatlik konuşma süresi içinde ümmetin bahanesini elinden alacak her şey söylenmiş, hilafet ve imamet meselesi Allah tarafından insanlara bildirilmişti. Resulullah (s.a.a)'ın etrafında toplanan bu insan denizi dağılmadan, vahiy meleği Cebrail-i Emin, Allah'ın gönderdiği ayeti O'na (s.a.a) okudu. Peygamber (s.a.a.) de o ayeti ruhları okşayan sesiyle orada bulunanlara okudu:

"Bugün dininizi ikmal ettim, size verdiğim nimetimi tamamladım, size din olarak Müslümanlığı verdim de hoşnud oldum." (Maide, 3)

Sonra kalbinin derinliklerinden gelen bir sesle "Allah-u Ekber! Din ikmal oldu, Allah nimetini tamamladı. Rabb'im benim peygamberliğime ve benden sonra Ali'nin halifeliğine hoşnut oldu" diye feryad etti.

Sonra, sayıları 120 bini aşan kalabalığın önünde, minberden aşağı indi. Orada olan Arap şairlerinden biri şöyle diyordu:

Muhammed, minberden inerken öyle mutlu ve ferahlıydı ki, sanki en önemli vazifesini yerine getirmiş, en büyük ilahî fermanı tabliğ etmişti.

* * *

Böylece, İslam tarihinde yeni bir sayfa açılmış oldu. Çünkü İslam dünyasının en ünlü şahsiyeti, yani Bedir, Hendek, Hayber... savaşlarının fatihi, Resulullah (s.a.a)'ın vefadar ve cesur yaveri, amcasının oğlu, damadı, ilim şehrinin kapısı, onun (s.a.a) ahlakının tam görüntüsü alemlerin Rabbi olan Allah'ın fermanı, Resulünün tebliğiyle yüce imamet makamına getiriliyor ve Peygamber (s.a.a)'ın halifesi oluyordu. Allah'ın Resulü (s.a.a) minber ve mihrabı ona (a.s) devretmişti. O (a.s), Peygamber (s.a.a)'ın halifelik kürsüsüne oturacak ve Müslümanlara rehber olacak en layık insandı.

Hz. Ali (a.s) artık İslam'ın liderliğine seçildi. ee büyük bir müjde! Ne güzel bir seçim!

Ali, takvalıların o büyük önderi, Peygamber (s.a.a)'ın peşi sıra yavaş yavaş etrafını saran kalabalığın arasından, biat merasimi için hazırlanan çadıra doğru ilerliyordu.

İnsanlar grup grup gelip, ona (a.s) Müslümanların halifesi olarak biat ediyorlardı. Kabile, aşiret ve taife reisleri, muhacir ve ensarın büyükleri onun (a.s) huzurunda gelip halifeliğini kutluyorlardı; Hz. Ali (a.s) imam ve halife olduğu için bazıları kendilerini herkesten çok mutlu gösteriyorlardı. Ebubekir, Talha, Zübeyr ve Ömer b. Hattab da tebrik edenlerin arasındaydılar. Özellikle Ebubekir ve Ömer ona (a.s) şöyle diyorlardı:

"Ey Ebu Talib'in oğlu! Sen bizim ve her mümin erkek ve kadının mevlası oldun; mübarek olsun."

Haşimi kabilesi ve ashabın ileri gelenlerinden İbn-i Abbas şöyle diyor: "Andolsun Allah'a bu biat insanların boynunda sabit oldu."

Meşhur şairlerden Hassan b. Sabit şöyle diyordu:

Ey Kureys'in büyükleri! Ben biat ettikten sonra, Peygamberin huzurunda şahadet veriyorum ki Ali'nin velayet ve imametliği kesinleşti.

Sonra Peygamber (s.a.a)'e şöyle arzetti: "İzin verin Ali'nin hakkında şiir söyleyeyim, siz de duyun."

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) izin verdi. O da bu uğurlu günün şerefine şu güzel şiirini okudu:

Müslümanların peygamberi, Kadir gününde

Yüksek sesle herkesi toplanmaya çağırdı

Hayret! Nasıl da sesini kalabalığa ulaştırıyordu.

Vahiy meleği Allah'ın emriyle nazil oldu

Dedi ki, korkma, sen Allah'ın korumasındasın

Allah'ın nazil ettiği velayet işini tebliğ et

O, Kadir vahasının kenarında ayağa kalktı

Ve Ali'nin elini tutarak, havaya kaldırdı

Yüksek sesle oradakilerden şöyle sordu:

Size, sizden daha üstün olan mevlanız kimdir?

Lideriniz ve kılavuzunuz kimdir?

Orada kimse tereddüt etmeden dedi ki:

Senin Allah'ın, bizim mevlamızdır

Sen bizim peygamberimiz ve rehberimizsin

Kimse asla sana isyan etmeyecektir.

Senin sözünün dışına çıkmayacaktır

Sonra Ali'ye hitap etti ve dedi ki:

Kalka ve insanların karşısında dur.

Çünkü benden sonraki imam ve halife sensin

Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır.

Siz ey Müslümanlar! Ali'ye sadık ve vefadar olun

Ona doğrulukla yardımcı olun, ona yardım edin.

Hz. Ali'nin En Zor İmtihanları

(2. Bölüm)

Muhammed Taha

Hz. Ali (Allah'ın selamı ona olsun), Nehrevan savaşında döndükten sonra, “Yahudilerin lideri” konumunda olan bir Yahudi Haham Kufe Mescidinde Hz. Ali huzuruna geldi; ve “Ey Müminlerin Emiri sana bazı sorular sormak istiyorum; ama bunları ancak Peygamberler ve peygamberlerin vasileri cevaplayabilir,” dedi.

Hz. Ali (Allah'ın selamı ona olsun) “Ey Musevî kardeş istediğin her şeyi sorabilirsiniz” dedi Bunun üzerine Yahudi lider, “Peygamberlerin vasilerininin Allah tarafından büyük imtihanlara tabi tutulduğunu ve Hz. Ali hakkında bu imtihanların ne olduğunu sordu. Bu soru üzerine Hz. Ali, Peygamber (s.a.a)’in döneminde karşılaştığı imtihanları anlatmaya başladı ve şöyle devam etti.

-Ama onların dördüncüsü ey Yahudi kardeş; Mekke halkı, Bedir yenilgisinden sonra ölülerinin intikamını almak için bütün Arap kabilelerini ve Kureyş kabilesini bize karşı kışkırttı, böylece en son kişilerine kadar bize saldırmak için silahla kuşandılar. Cebrail, Peygamber'e nazil olup olup biteni ona haber verdi ve Peygamber kendi askeri gücünü hazırlayıp Medine'den Uhud Dağı'na doğru hareket etti ve Uhud Dağı'nın yanında konakladı, derken müşrikler de geldiler ve savaş başladı, sonunda bize arkadan saldırdılar, Müslüman'lardan bir çoğunu öldürdüler. Sağ kalan Muhacir ve Ensar yenilgiyi kabul edip kaçtılar. Sadece ben Resul-i Ekrem (s.a.a)'in yanında kaldım ve onu savundum. O savaşta yetmişden çok yara aldım, bunlar da yerleri.

Sonra Ali (a.s) Uhud Savaşı'nda aldığı yaraların izlerini gösterdi ve şöyle dedi:

- O gün İslam'a hizmet etmeye muvaffak oldum, sevabını da Allah'tan niyaz etmekteyim.

Sonra ashabına dönerek:

- Söylediklerim doğru değil mi? dedi.

Ashabın hepsi:

- Doğrudur, ey müminlerin emiri, dediler.

- Ama onların beşincisi ey Yahudi Kardeş: Uhud Savaşı'ndan çok geçmemişti ki Kureyş, Arap kabilelerini tekrar topladı. Onlar, Medine'ye gelerek Peygamber'i ve yakınlarını öldürmeden geri dönmemeye karar verdiler. Medine'ye doğru yola çıktılar. Ama bu sefer daha şiddetli ve kudretli ve daha fazla silahla geldiler. Zafere ulaşacaklarına emin bir şekilde Medine'ye geldiler. Cebrail (a.s) Peygamber'e onların geliş haberini vermiş, Peygamber de Muhacir ve Ensar'la Medine'nin etrafında çukurlar kazarak kendilerini savunmaya hazırlamıştı. Düşmanlar çukurların kenarında konakladılar ve bizi muhasara ettiler. Kibir ve gururla karşımızda gösteriş yapıp bizi tehdit etmekte idiler. Allah Resulü onları hakka davet edip akrabalık bağını hatırlattı. Ama onlar kabul etmedikleri gibi daha da azgınlaştılar. O gün Arab'ın ve Kureyş'in pehlivanı Amr bin Abd'u-Ved idi. O, kendini güçlü ve bizi de çok zayıf görüyordu. Kudurmuş deve gibi bağıyor, dövüşmeye er istiyordu. Reciz okuyor, eğilip kalkıyor, kılıcını çekip sallıyordu. Hiç kimse onun karşısına çıkmaya cesaret etmiyordu. Ve hiç kimse kendisini onunla savaştık kadar güçlü görmüyordu. Onu savaştan vazgeçirmek mümkün değildi. Çünkü o, basiretsiz ve hiçbir kurala bağlı olmayan bir şahıstı. (Korku ve dehşetin bütün kalpleri sardığı bir zamanda) Allah Resulü beni meydana göndermek için çağırdı. Kendi mübarek eliyle başıma imame (sarık) koydu, bu kılıcı (Zülfikar'ı) verdi. Ve ben meydana doğru yola koyuldum. Medine şehri dehşete dönüşmüştü. Müslümanlar ümitsiz bir şekilde arkamdan bakıp Amr'ın galip gelmesinden korkuyorlar, kadınlar arkamdan gözyaşı döküyorlardı. Ama Allah-u Teala

onu benim elimle öldürdü. Oysa ki Arap'lar Amr'ın galip geleceğinden eminlerdi. Amr o gün başıma kılıcıyla bir yara vurdu ki, izi şimdi de belli, bak!

Ve İmam (a.s) mübarek elleriyle bu gazilik nişanını gösterdi, sonra devam etti:

- Bundan sonra Arap'ların ve Kureyş'in ümitleri suya düştü ve Allah-u Teala onları bozguna uğrattı. Sonra bölük pörçük evlerine geri döndüler.

Sonra ashabına:

- Doğru söylemedim mi? diye sordu.

Onlar da:

- Doğru söyledin, ey müminlerin emiri! diye cevap verdiler.

İmam (a.s) devam etti:

- Ama onların altıncısı ey Yahudi kardeş: Biz Allah Resulü ile beraber senin dostlarının şehrine (Hayber'e) gittik. Orada Yahudi pehlivanlarıyla ve diğer yerlerden onlara yardım için gelen savaşçılarla cesurca savaştık. Düşmanımızın süvarileri ve piyadeleri mükemmel bir şekilde silahla kuşanmış, karşımızda dağ gibi durmuşlardı. Onlar daha iyi ve daha sağlam siperlere sahiptiler. Onların her biri meydana gelerek savaşımaya rakip istiyordu. Benim dostlarımdan meydana gidenlerin hepsi ya şehit oluyor, ya da yenilgiyi kabul edip geri dönüyordu. O gün gözler korku ve dehşetten yerinden fırlamıştı, herkes kendi canının derdine düşmüştü. Tam böyle bir zamanda Allah Resulü beni kızgın savaş meydanına gönderdi. Herkesin meydana kaçtığı bir zamanda sağlam adımlarla onlara doğru ilerledim. Karşıma çıkan herkesi silip attım. Bana saldıran her pehlivani ezip geçtim. Korkusuz bir aslan gibi, onların sınıksız saflarına saldırıp dağıttım. Sonunda benim karşımda dayanamayıp sağlam kaleleri "Hayber" in içine kaçtılar. O zamanda onların kalesinin kapısını elimle yerinden söktüm ve kalenin içine daldım, önüme çıkanı yere serdim ve Hayber Kalesi'ni tek başıma fethettim; Allah-u Teala'dan başka bana yardım eden hiç kimse yoktu.

Sonra ashabına:

- Anlattıklarım doğru değil mi? diye sordu.

Onlar da:

- Evet, doğru söyledin ey müminlerin emiri, dediler.

Hiz. Ali (a.s) devam etti:

- Ama yedinci imtihana gelince ey Yahudi kardeş; Allah Resulü (*Allah'ın selamı ona ve pak Ehl-i Beyt'ine olsun*), Mekke'yi fethetmek istiyordu. Ama müşrikleri bu fetihden önce, son bir kez daha İslam'a ve tevhide davet etmek için bir mektup yazdı. Bu mektupta onları hem Allah'ın azabından korkutuyor, hem de Müslüman oldukları takdirde affedileceklerine dair söz veriyordu. Mektubun sonuna da Tevbe Sûresi'ni ekledi. Sonra Müslüman'lardan bir kişinin gönüllü olarak bu mektubu Mekke'ye götürüp müşriklere okumasını istedi. Müslümanlar bu teklif karşısında ağır davranınca, Müslüman'lardan birini çağırıp onu görevlendirdi ve Mekke'ye gönderdi. Sonra daha o Mekke'ye varmadan Cebrail Peygamber (s.a.a)'in huzuruna gelerek şöyle dedi:

- Ey Muhammed! Bu mektubu ya sen, ya da (senden olan) senin ailenden biri götürmelidir, başkası olmaz, dedi. Peygamber de beni yanına çağırıp Cebrail'in sözlerini bana bildirdi ve bu görevi bana teslim etti. Siz Mekke halkını iyi tanıyordunuz, onların hepsi benim kanıma susamıştı. Onlardan her biri, canı ve malı pahasına bile olsa beni parça parça doğramaktan kaçınmazdı. Ama ben bunlara rağmen Peygamber (s.a.a)'in mesajını onlara ilettim, Tevbe Sûresi'ni onlar için okudum. Onlar da tehdit ve öfkeyle karşılık verdiler.

İmam sonra ashabına dönerek:

- Söylediklerim doğru değil mi? diye sordu.

Onlar da:

- Evet, doğrudur ey müminlerin emiri, dediler.

Hiz. Ali (a.s) Yahudi'ye dönerek:

- Ey Yahudi kardeş, bunlar Peygamber yaşadığı süresince başımdan geçen imtihanlardır. Allah'ın izni ve yardımıyla hepsinde başarılı oldum. Allah-u Teala bu faziletleri fakat bana mahsus kıldı, bu yüzden Allah'a minnettarım, dedi.

Hız. Ali (a.s)'ın sözlerini dikkatle dinleyen ashap, o hazrete şöyle hitap ettiler:

- Ey müminlerin emiri! Allah'a ant olsun ki, siz yalnızca doğruyu anlattınız. Gerçekten de sizden daha faziletli birisi yoktur. Allah-u Teala Peygamber ile akrabalık ve kardeşlik şerefini size bağışlamıştır. Peygamber ve sen Mûsa ve Hârûn gibisiniz. Hârûn, Mûsa'nın kardeşi ve vasisi olduğu gibi, sen de Peygamberimiz (s.a.a)'ın kardeşi ve vasisisin. Biz Allah katında şehadet ediyoruz ve gerçekten de buna inanıyoruz ki siz, anlattığınız bütün bu olaylarda, bu zor imtihanlarda korkusuz bir şekilde bir an bile tereddüt etmeden Peygamberimizin emirlerini yerine getirdiniz. Bu yüzden Allah-u Teala sizi, herkesten üstün kılmış ve hiçbir Müslüman'a nasip olmayacak sevapları size yazmıştır.

Ey müminlerin emiri! Bize Peygamber'imizden sonraki imtihanları da anlatın. Biz o imtihanları biliyoruz ve isterseniz teker teker sayabiliriz, ama onları sizin dilinizden dinlemek istiyoruz.

Bunun üzerine Hız. Ali (a.s) Yahudi'ye:

- Ey Yahudi kardeş! Aziz ve büyük olan Allah, beni Peygamber'den sonra yine yedi yerde imtihan etti. Bunların hepsinde (kendimi övmekten Allah'a sığmıyım) sabırlı olarak buldu.

(Birinci imtihan): Ey Yahudi kardeş; Peygamber ile benim aramda çok kuvvetli duygular vardı. Ben ona çocukluğumdan beri bağlanmışım, o benim sırdaşım, yoldaşım, her şeyimdi. Çünkü Peygamber beni kendi yanında büyütmüş, bana sığınabileceğim sıcak bir kucak açmıştı. Beni yetimlikten kurtarmış ve desteklemişti. Bu maddi faydalardan başka, manevi yönden de ondan çok istifade ettim. Onun bereketli vücudu sayesinde Allah katında yüksek derecelere ulaştım. Bu yüzden aramızda şiddetli bir muhabbet bağı oluşmuştur. Peygamber vefat ettiği zaman, öylesine ağır bir gam ve keder üzerimize çöktü ki, eğer dağlara inseydi dağlar bu gam ve keder altında un ufak olurlardı. Bu büyük musibet yüzünden ailemden bazıları feryatlar edip sabır ve takatlerini kaybetmişlerdi. Abd'ul-Muttalib ailesinden olmayanlar ya bizleri sabra davet ediyor, ya da gözyaşı ve feryatlarla bize katılıyorlardı. Çünkü Allah'ın habibi Muhammed (Allah'ın selamı ona ve pak Ehl-i Beyt'ine olsun) artık bizim aramızda değildi.

Bu büyük yasta yalnızca ben, ona olan muhabbetime rağmen sabırlı davranıp kendime hakim oldum ve boynuma konulmuş ağır görevi yerine getirmeye çalıştım. Gam ve keder dolu yüreğimle Peygamber'e gusül verip hanut ve kefen ettim. Sonra onun namazını kılıp toprağa verdim. Sonra Kur'an'ı toplamaya başladım. Ne göz yaşlarım beni bu işten alıkoydu, ne de musibetin büyüklüğü. Ve vazifemi yerine getirdim. Boynumda olan hakkı sabırla eda ettim.

Sonra ashabına:

- Anlattıklarım doğru değil mi? diye sordu.

Onlar da:

- Doğru söyledin ey müminlerin emiri, dediler.

(İkinci imtihan): Hız. Ali (a.s) devam etti:

- Ey Yahudi kardeş! Allah Resulü vefatından önce ümmetin hilafetini bana teslim etti. Yanındaki herkesten, bana itaat etmeleri ve emirlerime boyun eğmelerine dair söz ve biat aldı. Sonra bu konunun herkese bildirilmesi için emir verdi. Ben, Allah Resulü hayattayken onun emirlerini yerine getirdim. Bir yolculuğa çıktığımda yanımdakilerin komutanı bendim.

Allah Resulü ölüm yatağında iken, on yedi yaşındaki Usame bin Zeyd komutasında büyük bir ordu oluşturuldu. Bütün Arap'ları, Ovs ve Hazreç kabilelerini ve bana ettiği biati bozabilecek, ya da benim karşımda dayanacak herkesi bu orduya katılmakla görevlendirdi. Hatta Muhacirleri, Ensarı ve zayıf imanlı Müslüman'ları, açık göz münafıkları, hepsini Usame'nin emri altında topladı. Böylece, ölüm anında başucunda birkaç salim insanın olmasını, onun yanında kötü sözler konuşulmamasını ve ölümünden sonra hilafet ve imamette benimle tartışacak birilerinin olmamasını umuyordu. Peygamber'in ümmetine son emir ve tavsiyesi,

herkesin en kısa zamanda Usame'nin ordusuna katılarak ordunun derhal hareket etmesi ve hiç kimsenin, ne şartlarda olursa olsun, bu ordudan ayrılmasına hakkı olmadığını bildirmesiydi.

Ama Peygamber'in emirlerine rağmen bir grup bu orduya katılmadılar ve bir grup da vefatından sonra, ordudaki yerlerin terk ettiler. Allah Resulü'nün emirlerini ayaklar altına aldılar. Komutanlarını yalnız bırakıp atlarıyla dört nala, aceleyle geri döndüler. Allah ve Resulü'ne ettikleri biati, verdikleri sözü hemen bozmak için aceleyle döndüler. Sonunda da başardılar; çıkarttıkları kargaşada, biz Abd'ul-Muttalib'den bir kişiyle bile görüşmeden, konuşmadan, hatta boyunlarındaki biatimi kaldırmamı istemeden, halktan zorla kendilerine biat aldılar. Bir oldu-bittiye getirip, yapacaklarını yaptılar. Bütün bu zamanda ben Allah Resulü'nün defin işleriyle uğraşıyordum. Benim gözümde o anda o işten daha önemli bir şey yoktu. Bu yüzden ben Resulullah'ın defin işleriyle uğraşırken onlar fırsatı ganimet bilip plan çizip uyguladılar.

Ey Yahudi kardeş! O anda böyle büyük bir musibetten, Allah Resulünün vefatından sonra bana bu şekilde davranılmasına rağmen, ben sabrımı kaybetmedim. Bütün olup biten karşısında sabrettim ve sabrettim.

Sonra İmam ahabına:

- Söylediklerim doğru değil mi? diye sordu.

Onlar da:

- Evet, doğrudur ey müminlerin emiri, dediler.

Hz. Ali İçin Ne Dediler?

“İnsanlar arasında Ali; mahsus (duyu organlarıyla hissedilir) gerçekler arasındaki makul (akılla derk edilen) gerçek gibidir.”

Ünlü İslam Filozofu ve Tabibi İbn-i Sina

* * *

“Ali (a.s) herkesten bilgindi. Güçlü bir ön sezisi vardı. Sürekli Resulullah (s.a.a) ile birlikteydi. Herkesten fazla ihsan sahibiydi. Peygamberden sonra insanların en takvalısı, ibadet edeni ve alimi idi. İmanı herkesten önce sözü herkesten fasih görüşü herkesten sağladı. Allah'ın kitabını koruma ve hükümleri icra etme hususunda herkesten daha dikkatli idi. Ona dost ve yardımcı olmak farzdır. O rütbe açısından önceki peygamberlerle eşittir. O bilginlerin ilmini kendisine isnad ettiği coşkun bir kaynaktı.”

*Meşhur
İslam
Filozofu ve
Büyük
Matematikçi
i Hacı
Nasiruddin
Tusi*

* * *

“Ben Nehc'ül-Belağa'yı sadece Hz. Ali'nin söz ve belagattaki makamını göstermek için bir araya topladım. Hz. Ali sayısız üstünlüklere ve iyiliklere sahiptir. Onların tümü de kemal derecesine ulaşmıştır. Kendilerinden hikmetli sözler nakil edilen önceki büyük insanların hepsinden bu konuda öne geçmiştir.”

*4. Asırdaki
büyük Şia
alimi,
Alevilerin
reisi Hz.
Ali'nin
sözlerini
Nehc'ül-
Belağa'da
bir araya
toplayan
Kur'an'ın
hafızı ve
müfessiri, Ş
erif Razi,*

* * *

“İnsanlardan müstağni oluşu ve herkesin ona muhtaç olması, onun herkesin imamı olduğunun en açık delilidir.”

*Büyük
bilgin ve
nahiv alimi,
A'ruz
ilminin
kurucusu
ve meşhur
lügat
yazarı
Halil b.
Ahmet
Ferahidi*

* * *

“O öyle bir yiğitti ki Hıristiyanların Mesih hakkında söyledikleri dışında makamını büyük saymak hususunda istediğini söyle. Hz. Ali (a.s) Peygamberin Gadir-i Hum günü Allah'ın emriyle kendisini insanlara önder tayin ettiği ve bunu açıkça ilan ettiği kimsedir. O yaratıkların en değerlisi ve insanların en yücesiydi. Soy açısından Kureyş'in eteğinde büyüyen en temiz çocuktur. O Nuh gemisinin sırrı, kelimullah olan Musa'nın ateş ışığı ve Süleyman'ın saltanatının gizemi idi.”

*Meşhur
Islam
dahisi ve
bir çok
fenlerin
bilgini Şeyh
Bahauddin
Amili*

* * *

“Ali'nin sevgisi ateşten koruyucudur.
Ali insanların ve cinlerin imamıdır.
Gerçekten de Mustafa'nın vasisidir.
Cennet ve Cehennemi bölüştürendir.”

*Şafii
Mezhebinin
kurucusu
Muhammed
İdris Şafii*

* * *

“Ali b. Ebi Talib için var olan ve nakledilen onca faziletler Resulullah'ın ashabından hiç kimse için nakil olmamıştır.”

*Hanbeli
Mezhebinin
İmamı
Ahmed*

*Hanbel
Şeybani*

* * *

Ben, düşmanlarının kin ve haset yüzünden faziletlerini inkar ettiği, dostlarının korkudan faziletlerini gizlediği kimse hakkında ne diyeyim? Buna rağmen faziletleri doğu ve batıyı kaplamış her yere yayılmıştır.

*Meşhur
edip ve
bilgin,
Keşşaf
Tefsiri'nin
ve Esas'ul
Belage
kitabının
yazarı
Zemahşeri*

***

Yüce alem ve melekut iklimi senin mukaddes bedenine mezar olan temiz topraklardır. Eğer sonradan var olma eserleri vücudunda aşikar olmasaydı senin bedenlere ruh veren ve canlıların canını alan kimse olduğunu söylerdim.

Eğer doğal ölüm etkenleri vücudunda etkili olmasaydı herkese rızık verenin sen olduğunu söylerdim. Az veya çok istediğini başıslayan sensin.

Ben şunu anladım ki; din bayrağını göklerde dalgalandırmak ve yeryüzüne adaleti hakim kılmak için oğlun Mehdi gelmelidir ve ben, yeryüzünde mutlak adaletin hakim olacağı günü arzuluyorum.

*Nehc'ul
Belağa'yi
şerh eden
ve
tarihçilerin
filozofu
İbn-i Ebi'l-
Hadid
Mutezili*

***

Her kim dinde Ali bin Ebi Talib'i önder kabul ederse şüphesiz kurtuluşa erer. Zira Peygamber de, "Allah'ım Ali nerede olursa olsun hakkı vücudunun etrafında döndür." buyurmuştur.

*Meşhur
derin
bilgin,
Mefatih'ul
Gayb*

*tefsirinin
yazarı
Fahr-u
Razi.*

***

Nehc'ul Belağa'nın bazı cümlelerini dikkatle okuduğumda, gözümde canlamam sahneler belagat ve söz gücünün zaferi için canlı birer şahit gibiydiler. Kalpler, hakikatler deliliyle karışınca ve söz orduları güçlenip sağlamlaşınca, öylesine bir batılı bozguna uğratıp hakka yardım etmek için ayağa kalkmaktadır ki, her türlü şek ve batılı yok etmektedir. Bu zafer bayrağını dalgalandıran savaş meydanlarının kahramanı ise Müminlerin Emiri Ali bin Ebi Talib idi.

Ben, bu kitabı incelerken, bir bölümden başka bir bölüme geçerken adeta söz perdelerinin değiştiğini, öğüt ve hikmet dersanelerinin başkalaştığını hissediyordum. Bazen de kendimi, manaların yüce ruhunun nurlu ifade süsüyle bayındır kıldığı bir alemde buluyordum. Bu yüce anlamlar kendilerine kurtuluş ilham etmek ve kendilerini yüce hedeflerine ulaştırmak için temiz ruhlarda ve aydın kalplerde ifade bulmaktadır. Onları hatalardan uzaklaştırmakta fazilet ve kemalin güçlü kavşağına sevk etmektedir.

Bazen de, cisimlerle hiçbir benzerliği olmayan nurani bir aklın uluhiyet aleminden koptuğunu, insani ruhla birleştiğini, onu tabiat perdeleri arasından çekip çıkardığını, yüce melekut aleminin zirvesine çıkarttığını ve yaratılışın nurlu ışığının şuhud makamına yücelttiğini hissediyordum.

*Mısır fikir
hareketinin
öncülerinde
n meşhur
bilgin Şeyh
Muhammed
Abduh.*

***

Ali (a.s)'ın vücudunda diğer halifelerde olmayan bir takım sıfatlar bir araya gelmiştir. Yüce bir bilgisi, büyük bir cesareti ve parlak bir fesahati vardı. Bu sıfatları ahlaki güzellikler ve zati erdemleriyle iç içeydi. Bunların tümü kamil insanlar dışında hiç kimsede bir araya gelemez.

Yine Ali (a.s)'ın dünyadan yüz çeviren, Peygamberin ensarından geri kalmayan ve Ali'yi bedenlerine hayat veren tatlı canlarından daha çok seven bir çok dostları vardı.

*Dairet'ul
Mearif'in
yazarı ünlü
Mısırlı
bilgin
Muhammed
Ferit Vecdi.*

***

İnsan ruhunun her bir köşesi, Ali bin Ebi Talib'in hayatıyla sürekli bir ilişki halindedir. Zira bütün büyük ve kahraman insanların hayatları arasından, insanlık alemini her yerde açık bir

ifadeyle muhatap karar kılan ve insan ruhunda tarih boyunca mümkün olan tüm güçlü muhabbetleri, düşünceleri ve ibret tablolarını canlandıran yegane hayat tarzı, onun tarih sayfalarında yazılıdır.

Ali bin Ebi Talib'in hayatı ateşli duygular ve endişeli hislerle dolu, aynı zamanda sevgi ve saygıya yönelen bir hayattır. O, hem şehit ve hem de şehitlerin babasıdır. Ali ve evlatlarının tarihini, şahadet ve zafer meydanlarının uzun silsilesi teşkil etmektedir ve hakkı arayanlar için birbiri ardınca tecelli etmektedir. Bazen yüzünde yaşlılık vakarı okunan ve korkusuz kılıçlarıyla celallenen bir yaşlının yüzünde ve bazen de, zamanın kendilerine acele davrandığı ve henüz gençlik baharındayken hayattan alıp kopardığı gençlerin çehresinde tecelli etmiştir. Öyle ki, azık ve sudan mahrum kalmışlar, susuz dudaklarıyla ölüm çeşmesine koşmuşlardır. Şahadetlerinin ateşinden tabiat alemi kan rengine bürünmüştür.

*Mısır'ın
meşhur ilmi
ve
toplumsal
şahsiyeti
Abbas
Mahmud
Ukkad*

***

Ben sürekli ahlak, ilahi ihسانlar ve insanın şahsiyetini oluşturan etkenleri insani azameti tanıma ölçüsü olarak almışım. Bu yüzden Muhammed (s.a.a)'den sonra Peygamberin evlatlarının babası olan Ali bin Ebi Talib dışında hiç kimseyi onun yerine geçecek liyakat ve ehliyyette görmedim. Ben bu konuşmamda Şia'yı savunmak istemiyorum. Bu tarihin de tanıklık ettiği apaçık bir gerçektir.

İmam Ali (a.s) kıyamete kadar artık annelerin bir benzerini doğuramayacağı bir şahsiyettir. Hidayet talipleri haber ve söz peşine düşünce her sözünde kendilerinde bir nur veren yegane kimse Ali (a.s)'dır. Evet O, beşeriyet kalıbına dökülen kemal abidesidir.

*İskenderiye
Üniversite
hocası
meşhur
Mısırlı
yazar ve
dokuz
ciltlik
İmam Ali
bin Ebi
Talib
kitabının
yazarı
Abdulfettah
Abdalmaks
ud.*

***

Tarih boyunca iki şehidin, Ali ve çocuklarının kanından iki şahid baki kalmıştır: Göğsü karanlık gecelerinin sonunda doğuyu yaran bir fecir ve doğunun ufuk gruplarını kana bulayan kırmızı şafak...

Bu iki kan rolü sürekli tarihin gömleğinde baki kalacaktır. Mahşerde Allah'ın huzuruna varıp mazlumiyet elini uzatana kadar da varolacaktır.

*Meşhur
Arap şairi
ve filozofu
Ebu'l Ala
Muarra.*

***

Acaba Ali Peygamberin damadı, halifesi ve amcasının oğlu değil miydi?

Acaba Ali takvalı ve adaletli ve alim değil miydi?

Acaba O, yiğitlik ve gayretiyle İslam ve Müslümanlara izzet veren ihlaslı ve gayyur kimse değil miydi?

*Corci
Zeydan Bir
çok eseri
olan Mısırlı
tarihçi,
yazar ve el-
Hilal
dergisinin
müdürü.*

Volter “milletlerin adet ve geleneği hakkındaki risalesinde Ali (a.s)’ın hilafetini müstened kabul etmiş İslam Peygamberinin vasiyet ettiğine inanmış ve hatta kağıt kalem isteyerek Ali (a.s)’ı yazılı olarak hilafet makamına tayin etmek istediğini söylemiştir.

Volter bu vasiyetin yazılmamasından dolayı üzülmekte ve şöyle demektedir: Peygamberin son iradesi uygulamaya geçmedi. Zira o Ali’yi kendi yerine halife tayin etmişti. Ama buna rağmen vefatından sonra da bir grup Ebu Bekir’i halife seçtiler.

*Volter
Fransa'nın
18. yüzyıl
yazar ve
filozofu*

***

Ama Ali’ye gelince, onu sadece sevebilir ve aşık olabiliriz. Zira o, değerli bir yiğit ve nefsi yüce bir insandı. Vicdanının kaynağından sevgi ve iyilik seli akmaktaydı. Kalbinden güçlülük ve yiğitlik alevleri yükselmekteydi. Aslanlardan daha cesurdu ama, bu cesareti merhamet, kalp yumuşaklığı ve sevgiyle karıştıktı.

Kufe’de kallesçe öldürülmesine sebep olan tek şey şiddetli adaletiydi. O, herkesi kendisi gibi adil biliyordu. Katili hakkında konuşulunca da bizzat şöyle demişti: Eğer hayatta kalırsam kendim bilirim, ama ölürsem iş size kalmış. İsterseniz kısas edin. Darbesine karşılık ona sadece bir darbe vurun, ama eğer affederseniz bu takvaya daha yakındır.

*Meşhur
İngiliz
yazarı ve*

*filozofu.
Thomas
Karlayl*

***

Ali pazarlarda yürüyor, insanları takvaya davet ediyordu. İnsanlara ahireti hatırlatıyor, pazar ehlinin alışverişini kontrol ediyordu. O, kendisine gurur veren her şeyden sakınırdı. Kendisine bir şey almak isteyince kendisini tanımayan birini arar bulurdu. Çünkü satıcının kendisini tanıyıp indirim yapmasını hoş görmezdi.

Ali, toplum ve halkın hakkını eda etme dışında asla kendinden hoşnut ve razı olmazdı. Yani, halk için namazı ikame etmiş davranışlarıyla insanları eğitmiş, geceleri fakirlere yiyecek dağıtmış ve muhtaçları bir şey dilemekten kurtarmıştı. Bütün bunlardan sonra gece yarısı Allah ile halvet ediyor, namaz kılıyor, tüm vücuduyla ibadet ediyordu. Çok az bir uykudan sonra yeniden seher vakti camiye gidiyor insanları namaza davet ediyordu. Ali gece gündüz bir an olsun Allah'tan gaflet etmemiştir. Tek başına kalınca da halk içinde olunca da toplumu idare edince de hep Allah'ı hatırlamıştır. O insanları sürekli dini hususlarda kendisine sorular sormaya teşvik ediyordu. Ali insanlara amel ve davranışlarıyla öğüt veriyordu. Evet o hem insanların imamıydı ve hem de öğretmeni

*Dr. Taha
Hüseyin
Mısırlı
yazar ve
bilgin*

Hz. Ali (a.s) İçin Bir Ömür

Ahmed Mutlu

Ehli Beyt Öğretisi:

Sayın Üstat Ayetullah Muhammed Bakır Mahmudî, bize bu görüşme fırsatını tanıdığınız ve vakit ayırdığınız için teşekkür ediyoruz.

Bereketli ömrünüzü, Peygamber (s.a.a)'in temiz Ehl-i Beyti'nin ve özellikle Hz. İmam Ali'nin değerli sözlerini incelemeye toplamaya, açıklamaya ve onların faziletlerini araştırıp incelemeye harcamış ve harcamaktasınız. Lütfen bizim için yaşamınızdan, talebeliğinizden ve özellikle incelediğiniz, topladığınız ve telif ettiğiniz eserlerden bahseder misiniz?

Ayetullah Muhammed Baqır Mahmudi:

Şimdiye kadar bana, bu konuyla ilgili çok soru sorulmuştur. Birkaç defa yayınlanmış ve dergilerden gelen arkadaşlara ben de anlattım. Tabii pek değeri yok bu sözlerin. Olsa olsa neler ortaya koymuşuz, ne kadar hizmet yapabilmişiz, önemli olan budur. Yetmiş beş yıl ömrüm geçti, bu o kadar önemli bir mevzu değil izin verirseniz bu konuyu çok kısa bir biçimde geçelim ve Allah'ın verdiği başarıyla yapabildiğimiz hizmetler hakkında konuşalım.

Bundan yaklaşık 44 – 46 yıl önce on dokuz yaşındayken yaya olarak ve yalnız başıma doğum yerim olan Şiraz'dan Necef şehrine doğru yola çıktım. O zaman o bölgelerde arabaların gidip gelmesi için yol yoktu ve halk yolculuklarını at, katır veya deveyle gerçekleştirmekteydi. Ben yola koyuldum, bir süre yol kat edince bir dağın yakınında bir Yahudi topluluğuyla karşılaştım. Onlar benim Irak'a gitmekte olduğumu öğrenince bütün yolları su aldığını ve gidemeyeceğimi söylediler. İlk başta biraz korkmuştum, ama sonra Kuran'dan istihare açtım, iyi gelince yoluma devam ettim. Günlerce yolculuktan sonra Buşehr şehrine vardım. Oradan bir yük gemisiyle Hark'a geçtim, orada birkaç gün kaldıktan sonra Abadan'a gittim. Irak'a geçip ziyarete gitmek için pasaport alınıyordu ama benim bu iş için param yoktu. Çaresiz bekledim, o sıralarda bir şahıs ziyaretçileri götürüp getirmekteydi. Onlarla birlikte Basra'ya gittim. Basra'da bir gece kalıp oradan Kerbela'ya gitme şerefine ulaşım ziyarete bulundum. Daha sonra da Necef'te bulunan ve kendisi alim olan bir akrabamızın yanına gittim. Orada üç yıl kaldım, üç yıldan sonra Kum'a döndüm, Kum'dan Horasan'a ve oradan da yine Necef'e döndüm.

Seyyid Muhammed Şahrudi Efendinin derslerine çok ilgim vardı. Usul dersi konusunda rahmetli Mirza Baqır Zencanî'den ve Şeyh Hasan Hilli'den faydalandım. Fıkıh için de rahmetli Ağa Baqır, Ağa Himamî, Ağa Mirza Abdul Hadi Şirazî ve Ayetullah Hekim adlı büyüklerin huzurunda ders okudum. Yine hariç derslerimi Kerbela'da Şeyh Mahmut Şahrudî ve Mirza Bâkır efendilerin yanında okudum.

Arz edeyim ki, ben bundan elli yıl önce İbn-i Teymiye'nin kitabını veya İbn-i Teymiye'den nakilde bulunan kitapları okurken, bu şahsın pervasızlığını son hadde ulaştırmış olduğunu gördüm. Ben bu pervasız ve Ehl-i Beyt düşmanı olan bu adamın sözlerinden çok etkilendim; kafamda kendi kendime söz verdim ve Hz. Ali'nin Nehcül Belağa'daki sözlerini araştırmaya karar verdim. Böylelikle başkalarının da İbn-i Teymiye'nin tuzağına düşmemesi için, Nehcül Belağa ve Ehl-i Beyt (a.s)'in diğer faziletleri hakkında çalışma yapıp onun ve onun gibilerin saçmalıklarına cevap verebilirdim.

Tahsilimden on yıl kadar geçtikten sonra Kerbela'da benimle aynı yaşta veya benden birkaç yıl büyük yada küçük olan bazı talebe kardeşlerle birlikte bir toplantı yapıp Bihar-ul Envar'ın (1) kitabı üzerine bir müzakere başlattık. Bihar-ul Envar'ın başından başlayıp konuları okuyup üzerinde konuşup tartışacaktık. Bu şekilde Bihar-ul Envarı okuyunca, gördüm ki Hz. Ali (a.s)'in sözleri Bihar-ul Envar'da hem çok miktarda mevcut hem de çoğunluğu senetli idi mursel değildi mursel olan da olsa bile senetli olanlar çoğunlukta idi.

Düşündüm ki Bihar-ul Envar yoluyla ben o hedefime ulaşabilirim ve Bihar-ul Envar'dan yararlanarak Nehcül Belağa'nın senetlerini toplayabilirim. Kitabım yoktu... Gerçekte ben Necef'te Dar-ul İlm'e girdiğimde hiçbir şeyim yoktu, Allah'a sığınırım, Estağfirullah, Allah'tan başka hiçbir şeyim yoktu. Kimseyi tanıımıyordum, kimseyle ilişkim yoktu. Her neyse... Allah (c.c.)'in yardımı ile orada kaldık, beş yıl kalma niyetim vardı, çünkü çok sıkıntıdaydım. Beş yıl gelip geçti, ben gördüm ki daha

bir yere ulaşabildiğim yok, bir beş yıl daha kalmaya niyet ettim. İkinci beş yıl da gelip geçince, yine baktım ki genel anlamda İslami mevzularda görüş sahibi olabilecek derecede, konuları Mukaddes Kuran'dan ve masumların rivayetlerinden çıkarabileyim, on yılın ardından henüz o konuma gelmiş değilim. Fıkıh ve Usul dersleri yaygındı, fıkıh sonsuz bir denizdir. Ağayı Şahrudi Teharet mevzusunu sekiz yılda Salat (namaz) mevzusunu da yine sekiz yılda ders vermekteydi. Ne kadar oluyor bu? On altı yıl oluyor. Bir de tabi "Hac" mevzusu bir sekiz yıl dolayında vakit alıyordu, yirmi dört yıl oluyor toplam. Yaşı zaten yirmi beş olan bir insan yirmi beş yıl da bunlara vakit harcasa gelir elli yaşına. O yaştan sonra artık başka bir şeyle uğraşacak gücü kalmaz insanın. Sonuçta fıkıhın sonu yoktu. Alimlerimiz de her biri kendi üslubunca çeşitli şekillerde ders vermekteydiler. Bazıları çok uzun sürede, bazıları kısa sürede, bazıları da Rahmetli Ağa Hoî gibi orta yolu seçmiş, ne mevzuları çok uzatıyor ne de fazlaca kısa tutuyorlardı.

Velhasıl, bu on yılın ardından da gördüm ki, henüz çeşitli İslami mevzularda ki Kuran'dan ve Ehl-i Beyt'in rivayetlerinden çıkarılmaktadır, görüş sahibi olabilecek güçlü bir ilmi bünyeye sahip değilim. Bu yüzden ben oracıkta evlenip o merkezde kalmaya niyetlendim. Eğer çok kötü duruma düşer de bıçak kemiğe dayanacak olursa bir süre işle meşgul olur, ardından yine derse devam ederim diye düşündüm. Halbuki eğer bir insan merkez dışında evlenip kalsa, özellikle çocuk sahibi olduktan sonra bir daha merkeze dönmesi zor olur. Özellikle bizim memleketin durumu da hiç iyi değildi. Yaşam şartları çok düşük, yolları bozuk, ahalinin elinde silah vardı. Sanki bir başka ülkeymiş gibi bakımsız ve hem din hem dünya yönünden geri kalmıştı, bir ilerleme yoktu. Birçok zaman halk arasında kavga olurdu, birbirlerini öldürüyorlardı. Bazen de akraba oldukları halde cahillikten ve dünya malı için birbirlerini öldürüyorlardı. Bu yüzden ben düşündüm ki, Necef-i Eşref-te evlenip, elimden geldiğince tahsilime devam edeyim. Çok zor duruma düşsem de mercilerimizin verdiği birkaç dinarla Allah (c.c.) genişliğe çıkarıncaya kadar bir işe koyulup çalışır sonra yine dersime dönerim.

Benim evlenme kaderim Kerbela'ya denk geldi. Orada aslı İran'lı olan bir alimin kızıyla evlendim. Bana Kerbela'da kalma şartı getirdiler. Ben de Kerbela'da tahsil merkezi ve imkanı olduğu için kabullendim. Kerbela'da da ders havzası vardı ama Necef havzası daha yoğun ve önemliydi.

Kerbela'da kaldım ve sekiz on ay veya bir yıl sonra işte bu Bihar-ul Envar'ın birlikte müzakeresi programını başlattık. Ben Bihar-ul Envar'da gördüm ki Nehc-ül Belağa konusunda, Nehc-ül Belağa'ya, Nehc-ül Belağa'nın muhteviyatına ait çok senetler mevcuttu. O zaman bu senetleri toplamaya karar verdim. Toplama işine başladık... Biraz iş ilerleyince anladım ki birçok hadis Seyyid Rezî (r.a)'in kaleminden düşmüş. Birileri çok şaşırmasın veya uzak görmesinler diye, şöyle söyleyelim ki bazı hadisleri görmemişler veya ulaşamamışlar, bazılarına da kendi üslupları gereği ki, belâgatlı ve daha çok belâgatlı olan hadisleri seçmek istemişlerdi, dolayısıyla çok belâgatlı bulmadıkları hadisleri zikretmemişler.

Şahsen benim Seyyid Rezî ile görüşüm farklıdır. Seyyid Rezî (Allah makamını yüceltsin) fesahat ve belâgat mevzusuna çok ehemmiyet vermiştir; ancak ben fesahat belâgat meselesini öyle çok önemli bir konu olarak görmüyorum. Masumlar (a.s)'ın birçok sözlerinde çok değerli konular var ki bu sözler Seyyid Rezî'nin o istediği şekilde fesahat ve belâgata sahip değiller. Ancak bu sözlerin anlamı çok derin, çok değerli sözler bunlar, saadet ve birtakım saadetlerin temeli sayılacak sözler.

İşte bu yüzden, yani Seyyid Rezi'nin birtakım hadisleri görmedikleri için veya belâgat yönünden seçmedikleri için zikretmemeleri sebebiyle biz işi iki yönlü devam ettirmeğe karar verdik; hem senetleri toplamak hem de zikir olunmayan hadisleri. İşe başladık ve işte şu an benim hutbeler bölümü Nehc-ül Belağa'nın iki katı kadar; Seyyid Rezî Nehc-ül Belağa'nın hutbeler kısmında 270 hutbe yerine geçecek olan hadis zikretmişler, şu durumda benim yazdığım "Nehc-üs Saade" kitabındaki hutbeler bölümü 500 ün biraz üstünde. Mektup ve yazı bölümünde de yine durum aynı, Seyyid Rezî (r.a) bu bölümde hazretten yaklaşık 70 yazı ve mektup nakletmişlerdir halbuki benim yazdıklarım iki yüzü geçmiş. Dua konusunda da rahmetli Seyyid Rezi hiç denilecek kadar az yazmışlar, Nehc-ül Belağa'nın başından sonuna kadar sadece altı-yedi kısa dua zikretmişlerdir. Halbuki Nehc-üs Saadet kitabında 200 dolaylarında dua mevcut ki bunların bazıları uzun dualar mesela iki üç sayfalık dualar. Evet.... iki satırlık olan dualar var ve dört sayfalık olanlar da var; muhtelifler, bazıları iki satır, üç satır, altı, sekiz satır ve on satır.... dört sayfaya kadar olanlar da var. Ben vasiyet veya vasiyete benzer sözleri de müstakil bir bölümde zikrettim. Bu bölüm üçüncü bölüm oluyor galiba. Birinci bölüm hutbeler, ikinci bölüm hazretin mektupları, üçüncü bölüm vasiyetler, dördüncü bölüm dualar ve beşinci bölüm de kısa sözler. Böylece Hazret-i Emir (a.s)'ın sözlerini beş bölümde topladık. Öte yandan hazretin bazı beyitleri nakledilmişti, gerçi hazrete nispet verilen şiirler mürseldirler, yani senetsiz olarak rivayet edilmiş ama kaynağı iyi ve

makbul olanlardan da topladım. Sonuç olarak altı bölüm ortaya çıktı. Tabii beyitler fazla değil. Sanıyorum yaklaşık 60 beyit var ki bunların iki beyitli, dört beyitli, on beyitli ve yirmi beyitli olanları var.

Öncelikli ve asıl hedefim olan bu konuyu takip ederken bazı eski Ehl-i Sünnet kitaplarıyla karşılaştım. İnsafli yazarlardan, iyi yazmış olan ve bilinen meşhur muteber şahsiyetlerden bir takım eserlerdi bunlar. Bunları da toplamaya çalıştım. Örneğin “Ensab-ul Eşraf”ın ikinci cildinde yaklaşık yüz yaprak Peygamber (s.a.a)’ın amcaları ve amca oğulları hakkında bahsetmiş, geri kalanı hep Hz. Ali (a.s) hakkındadır. Genellikle de bu şahsın kitabının muhteviyatı senetlidir, senetsiz olan rivayetleri de var ama çoğunluk senetlidir. Yine bir başka ciltte Hz. İmam Hasan ve İmam Hüseyin (a.s) hakkında çok güzel konular yazmıştı ki, çoğunlukla benim ya elimde yoktu yada vardıysa da teyit olarak ben onları yazdım, ve bunlar da iki cilt olarak çabucak yayınlandı, bir on yıl kadar önce yine tekrardan basımı yapıldı. Çok önemli olan kitaplar arasında İmam Ali, İmam Hasan, İmam Hüseyin, İmam Seccad ve İmam Bâkır (Allah’ın selamı onların üzerlerine olsun)’ın tercümesi (biyografisi) idi ki İbn-i Esakir “Tarihi Demeşk” kitabında bu hazretler hakkında çok güzel yazmış.

Ben bu arada parantez içinde bir konuya deyineneğim, asıl konuyu unutmadan yine döneceğim. İbn-i Esakir “Tarihi Demeşk” kitabının giriş bölümünde kendi kendisine, her kim Şam’da ikamet etmiş olsa veya Şam’dan geçmiş olsa onun tercümesini yazacağım, diye şart koşmuş. Bizim rivayetlere göre İmam Cafer Sadık (as) iki defa Şam’a yolculuk yapmıştır. Ancak İbn-i Ekasir o hazret-in biyografisini kitabında zikretmemiştir. Artık sebebi, İbn-i Esakir’in İmam Cafer (as)’ın Şam’a gelişinden haberdar olmaması mıdır; yoksa haberdar olmuş ve yazmış ama bu kitabın ” cim” harfinin eksik olduğunu göze alarak bu bölüm de kitabın kaybolan kısmı içersinde kaybolması mıdır? Bilemeyiz. Bu kitapta Cafer Bin Abdullah hakkında örneğin, sadece bir buçuk sayfa yazı var. Halbuki İbn-i Esakir’in üslubunca, bu şahıs hakkında en az elli sayfa yazı olması gerekirdi. Buradan gönlümden şöyle bir şey geçti; keşke Hz. Fatıma (s.a) Şam’a teşrif etseydi de veya bu konuda bir rivayet olsaydı da, İbn-i Esakir o hazret için de tercüme yazsaydı. Bu benim kalbime gelen bir arzu ve hevesti. Çünkü İbn-i Esakir, hem bilgin ve hem de insafli bir insandır. Üstatlarından ne duymuşsa yazmış. Çoğunlukla da kendi kulağıyla ve şifahi olarak duyup yazmış. İki defa da İran’a gidip İran’daki Sünnî hafızlardan hadis almıştır. Her iki gidişinde bir yıl kalmış, Sünnî hafızlarla, Zeydîlerle irtibat kurmuş ama İmamiyye (Caferi) alimleriyle irtibata geçmemiştir.

Evet... ben gerçekten Hz. Fatıma (s.a)’nın Şam’a gitmiş olmasını, onun da biyografisini ve hakkındaki hadisleri İbn-i Esakir yazmış olmasını arzuladım. Çünkü, onun gibi bilgi kapasitesi nakli ilimlerde çok geniş, bilgin olan başkaları varsa da, çoğunlukla insafli değiller, yani eğen Nasibî de olmasalar insafsızlar. Her yerde Ehl-i Beyt ile ilgili kendi inançlarının ve şeyhlerinin dediklerinin tersine bir rivayet görseler, o rivayeti ya zikretmiyorlar, ya kesiyorlar. Bakarsın senedini vermiyorlar ya evvelini veya sonunu zikretmiyorlar ki birileri o rivayeti delil olarak kullanamasın.

Şimdi dönelim asıl konuya.

Ben, İbn-i Esakir Hz. İmam Ali (as) hakkında çok rivayet getirmiş olduğunu ve çoğunluğu da bizim rivayetlerle muvafık durumda bulunduğunu gördüm. Hz. Emir (a.s) hakkında, bin beş yüz senetli hadis zikretmiş ki bunların bin iki yüz kadarı, tamı tamına bizim rivayetler gibiler ve bir yüz kadarı bizim rivayetlere ters durumda ve iki yüz kadarı ya mesela baş tarafı bizim rivayetlerle tutuşuyor ama son tarafı ters düşüyor ya da son tarafı uyuşuyor, ama baş tarafı ters düşüyor. Gördüm ki, böyle bir kitap çok önemlidir. Şia alimleri de henüz İbn-i Esakir’in adını bile duymamışlardı, nerede kaldı ki kitabından haberdar olsunlar. Allame Emîni (r.a) bu kitabın el yazmasını kopyalayıp getirmişti. Ben yine o “Ensab-ul Eşraf” kitabını da, Allame Emîni’nin el yazması kitabından almıştım. Benim kendime ait kitabım yoktu, gerçekte malım yoktu ki kitabım olsun.

Her neyse, yazmaya başladık. Allame Emîni’nin o el yazma kitabından 150 hadis yazınca, arkadaşım Şeyh Abdul Aziz Tebatebai dedi ki: Siz gün boyu Necef’te bulunmuyorsunuz, benim Kerbela’da bu kitabın el yazması var ve ben onu kendimde tekrar temize geçmiş yazmışım. Bu şekilde çok zahmete düşmektesiniz, benim kitabı alıp götürüp ve Kerbela’da bu işi yapabilirsiniz. Ben de, Allah razı olsun, ben böyle bir şeyi Allah’tan istiyordum. Allah seni bana yardıma gönderdi, dedim. Kitabı alıp götürdüm Kerbela’ya, sonuna kadar yazdım ve yazdığımı hem baskı ve hem el yazması nüshayla karşılaştırdım, sonra da kitaplarını kendisine geri götürdüm.

Şimdi İbn-i Esakir’in bin beş yüz hadisi ve benim Kuran ve Sünnetten alınma notlarımla birlikte üç bin hadis olmuş. Üç bin hadisten biraz da fazla olmuş. Şimdi bizim üç bin senetli hadisimiz var İmam Ali (a.s) hakkında ki Ehl-i Sünnet’in muteber kitaplarından çıkarılmıştır. Bu üç bin hadisin içerisinden

iki bin beş yüzü bizim hadislerle muvafık ve uyumludur, kalan beş yüzünden de bir kısmı doğrudan bizim hadislerle terstir bir kısmının da başı veya sonu terstir.

Hız. İmam Hasan (a.s)'ın tercümesine gelince. O hazret hakkında da çok hadis zikretmiş ve galiba iki yüz hadise varmakta. Tabi ki Hız. Ali (a.s) hakkında olan hadislerle oranla daha azdır.

İmam Hüseyin (a.s) hakkında da yaklaşık üç yüz adet hadis nakletmiş ki hepsi senetli hadislerdir. Bunların hepsi yazılıp yayınlattıldı. Yani Beyrut'a yaptığım dört yolculuk vasıtasıyla, bunların hepsi yavaş yavaş yayınlandı. Yine İmam Seccad ve İmam Bâkır (a.s)'a ait müsvedde de elimdeydi ki, araştırıp temize geçilmesi gerekirdi ve yazıp dipnotlarıyla temize geçtik onlar da yayınlandı. Tabi İmam Seccad ve İmam Bâkır (a.s) hakkında konu az, belki de her bir imam hakkında yüzün üzerinde hadis yok. Bunlar böyle... İşte ben o kötü ve imkanların az olduğu bir durumda ve sesimizin de bir yere ulaşmadığı bir dönemde -gerçekte ses ulaştırmak peşine de düşmedik hani,- öylesine uğraşırken, Şevahid-ut Tenzil kitabı söz konusu oldu. Bu kitap, Mukaddes Kuran'dan iki yüz on ayeti zikretmiş ve bu ayetlerin Ehl-i Beyt ile ilgili olduğunu açıklamıştır. Çoğunluğu Hız. İmam Ali hakkında ve Beş Âl-i Aba hakkındadır. Hız. Resul-ü Ekrem, Hız. İmam Ali ve Hız. Zehra ve İmam Hasan ve İmam Hüseyin (as) hakkında çok konular var. Yine Hız. Cafer-i Tayyar ve Hız. Hamza hakkında da hadisler var. Bu kitabın muhteiyatının büyük çoğunluğu Hız. Ali (a.s) hakkındadır. Kitap, Ehl-i Sünnet mezhebine ait bir şahıs tarafından yazılmıştır. Bu yazar hatta Beni Ümeyye neslinden gelmekte, ancak, Allah'ın kullarına karşı inadı yok ya, her kim emrine itaat ederse Beni Ümeyye'den de olsa ona yaklaşıp; her kim de ona kulluk etmezse gazabına uğrar isterse Beni Haşim'den olsun. Şevahid-üt Tenzil'in yazarı beşinci asırda (kameri takvime göre) yaşamıştır, yani bu kitabın telif edilmişinden yaklaşık 900 yıl geçmektedir.

O (Hesekani) Kitaba Hamd Suresiyle başlıyor ve her Müslüman'ın günde beş defa ağzına aldığı "ihdina's sırat el-müstakim" (Allah'ım! bizi doğru yola ilet) ayetinde "sırat el-mustakim" (doğru yol)'den kastın Ehl-i Beyt'in yolu olduğunu belirten üç hadis naklediyor. Özellikle dikkat çekici olan Tathir Ayeti'dir; "Ancak ve ancak Allah, ey Ehl-i Beyt, sizden her çeşit pislîği, suç u gidermek ve sizi tam bir temizlikle tertemiz bir hale getirmek diler" (Ahzap: 33) diye buyurmakta olan ayetin Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin (Allah'ın salavatı onların üzerine olsun) hakkında nazil olduğunu ispat etmek için bu kitapta 130 hadis nakledilmiştir. Bu kitap Şia'da ve Ehl-i Sünnet'te eşi olmayan çok güzel ve değerli bir kitaptır. Bu kitabın kopyasını yine Seyyid Abdul Aziz Tebatebai İran'dan getirmişti.

Bu kitabı da ben yanımda bulunsun diye alıp yazdım. Zaten o zaman ben bu hadisleri, sırf elimde bulunsunlar diye toplamaktaydım. Bir gün Allah'ın bana lütfunu tamamlayıp da bunları yayınlama imkanı vereceği aklımdan geçmiyordu, hiç böyle bir ihtimal vermiyordum. Sadece konular çok değerli olduğu için elimde bulunmasını istiyordum. Sonunda yazdık... bir defa Beyrut'ta yayınlandı sonra ikinci bir kez yine Beyrut'ta basıldı ve sonra da getirdik, İran'ın Kültür Bakanlığı bizden satın aldı ve kendileri yayınladılar.

Bir başka önemli kitap daha; Hasais-i, Emirulmumin'dir ki, Sünnî mezhebe sahip olan Nesai'ye ait. Nesai 307 yılında vefat etmiş veya şehit edilmiştir. Bu kitap çeşitli yönleriyle önemlidir. İbn-i Hacer gibi çoğu Ehl-i Sünnet hafızları (hadisçileri), bu kitabın rivayetlerinin çoğunluğunun güvenilir olduğunu itiraf etmişlerdir. Bir hadisin senedi iyi olsa ve tersine başka bir delil olmazsa, anlam ve ifadesi de açık olursa, hüccet ve delil sayılır.

Bu kitaba önem kazandıran bir başka özellik yazarının Ehl-i Sünnetin "Sihah-ı Sitte" (altı sahih kitap) yazarlarından birisi oluşu. Ehl-i Sünnetin altı tane sahih kitapları var: Buharî, Müslim, Ebu Davûd, İbn-i Mace, Nesai ve Tirmizî. Bunlar içerisinde Tirmizî de insafli bir kimse, zikrettiği menkıbeler bölümünde her bir mevzuda bir iki menkıbe yazdıktan sonra, bu hadislerin başka çeşitli kanallardan nakledildiğini bildiriyor. İçerilerinde en duyarsız davranan da Hariz Hemsî'nin öğrencesi olan Buharî'dir. Hariz öyle bir kimse ki, her namazdan sonra Hız. Ali (a.s)'a lanet okumayı kendisine zikir olarak seçmişti. İşte onun bu özelliği Buharî üzerinde çok etkili olmuştur. Sahih-i Buharî'de Hız. İmam Ali'nin menkıbelerine ait bir bölüm var, ama hazretin faziletlerinden çok az bir kısmını zikretmiştir. Yine Buharî üstadı Hariz'in biyografisini yazarken onun Hız. Ali (a.s)'a lanet etmekte olduğundan bahsetmemiş ve "o devamlı bir adamın adını zikrederdi" diye geçiştirmiştir, kimden bahsettiğini, övdüğünü yoksa kötülediğini açıklamamış. Halbu ki diğer çoğu "rical" kitaplarında Hariz'in İmam Ali'ye lanet okuduğu yazılmıştır. Nitekim bir ravi Tehzib ut-Tehzib adlı kitapta yazıldığına göre kendisinin Hariz ile birlikte bir devenin üstünde Mekke'ye veya başka herhangi bir şehre yolculuk ettiğini anlatarak "Biz nerede konakladysak Hariz inerken de binerken de Ali (a.s)'a lanet okumaktaydı" diyor.

Velhasıl Ehl-i Sünnet Hz. Ali (a.s)’ın faziletlerini az nakletmiştir, özellikle kitabını Kuran’dan sonra en sahih kitap olarak bildikleri Buharî. Ey Buharî! niçin üstadının İmam Ali’ye lanet okuduğunu yazmıyorsun? Eğer üstadını seviyorsan çok kötü, ama eğer Ali’yi seviyorsan bütün alemi Ali’ye feda edebilmelisin. Ehl-i Beyt’in fazilet ve sevgisi, o kadar açık seçiktir ki, her kim inkar edecek olsa, İslam’ın zaruri olan bir hükmünü inkar etmiş sayılır, “Ben sizden yakınlarımı sevmenizden başka bir karşılık istemiyorum” ayetini inkar etmiş sayılır.

Evet Nesaî’nin bu kitabının böyle iki önemli hususiyeti var. Üçüncü hususiyeti ise yazarın kendisinin bu kitap yüzünden öldürülmüş olmasıdır. Ben Mısır’dan Şam’a gelince, gördüm ki Şam halkı Hz. Ali (a.s) hakkında çok sapmışlar. Allah rızası için, Ali Bin Ebi Talib hakkında rivayet edilen hadisleri toplamayı kararlaştırdım. Bu sayede bu insanlar belki hidayet olur da, en azından Hz. Ali’ye karşı düşmanlıktan ve lanetlemekten vazgeçerler diye düşündüm. Kitabı yazınca halka okudum, kitap bitince dediler: Ey Eba Abdurrahman! (bu onun künyesidir.) bunlar Ali b. Ebi Talib’in faziletleridir, ya peki Muaviye’nin faziletleri nerede?! Kendilerine dedim ki: Ben Peygamber (s.a.a)’in Muaviye hakkında bir şey söylediğini duymamışım. Duyduğum sadece şu ki buyurmuşlar: “Allah’ım! Onun karnını hiçbir zaman doyurma”. Şam halkı bunu duyar duymaz, adamcağızı o kadar dövdüler ki zavallı fitk oldu . Galiba, öğrencileri engel oldu da öldürmediler, yahut da devlet görevlilerinden müdahale eden oldu. Dedi ki, beni götürün Mekke’ye. Kaldırıp götürdüler Mekke’ye doğru. Sahih görüşe göre, daha Mekke’ye varmadan Filistin bölgesinde dünyadan göçtü.

İşte bu kitaba önem kazandıran üç özellik bunlar. Maalesef bizler bu kitap üzerinde yeterince çalışmamışız.

Ben Beyrut’ta idim, çok eski bir kitap vardı; yaklaşık 1200 yıl önceye aitti. Sünni ve Mutezileden olan bir yazara aitti, o kitabı bastırmaya götürmüştüm. Bir aya kadar kitabı veririz demiştiler ama vermediler. Baktım elim boş, ne yapmalı ne yapmamalı derken, Nesaî’nin Hasais kitabının küçük boy bir ofset baskısı elimde vardı, düşündüm bu kitabı incelersem çok iyi olacak.

Bu kitap için önsöz yazarken, kitabın daha önce Şia alimlerce üzerinde çalışılma yapılmadığına değinmek isterken, belki de birileri çalışmıştır da benim haberim yoktur, diye düşündüm ve oradan oğullarıma bir mektup yazarak, hem bu konuyu Şeyh Abdulaziz Tabatabai rahmetullah aleyhten sormalarını, bir de bizim büyük alimlerden İbn-i Bitrik’a ait “Hasais-i Vahy el-Mubin” adlı kitabını bana göndermelerini istedim. Şeyh Abdul Aziz Tabatabai, kendisinin de Nesaî’nin kitabı üzerinde çalışan birisinin olduğunu, duymadığını söylemiş ve istediğim kitabı bana göndermişti.

Ben asıl hedefime ulaşamadım ama bir başka hedefe ulaştım. Hasais-i Vahy el-Mubin kitabının da çok güzel ve seçkin bir kitap olduğunu gördüm.

Ben, bu kitapta uzun zamandan beri aramakta olduğum bir yitiğimi buldum. Ebu Nueym İsfahanî’nin Hz. Ali (a.s) hakkında nazil olan ayetler hususunda bir kitabı var. Bu kitabı ben Ağa Eminî’den sordum, Rahmetli Ağa Bozorg’dan sordum, yine Şeyh Abdul Aziz Tabatabai’den sordum hepsi bu kitabı görmediklerini söylediler. Bu kitap elime ulaştınca, gördüm ki İbn-i Bitrik, Nesaî’nin Hasais kitabından sadece iki hadis nakletmiş, ama benim aradığım Ebu Nueym’in kitabından 79 hadis nakletmişti. Hem İbn-i Bitrik’in kitabını yayınladım, hem de bu 79 hadisi müstakil şekilde yayınladım. O hadisleri müstakil yayınlamakta hedefim bu kitabın aslına ulaşmaktı. Yani belki birilerinden haber çıkar da, bu kitabın tamamına ulaşırsız ümidini taşıyordum.

O Beyrut’ta beklediğim kitap da iyi bir kitaptı. O kitabın ismi de El-Miyar ve el-Muvazene idi ki, tercümesi de son zamanlarda yayınlandı.

Sonuçta, Allah (c.c.) başarı sağladı, bütün imkansızlıklara rağmen, bir yere elimizin ulaşmamasına rağmen, şimdiye dek kırk cilt çeşitli hacimlerde kitaplar yayınladık. Bunların çoğu elyazması idiler.

Bir başka kitap, “Menakib-i Muhammed İbn-i Süleyman” adlı bir eser. Sadece on kadar hadis, yazı rengi kırmızı olduğu için filmde çıkmamış. Çoğunlukla Hz. İmam Ali hakkındadır ama Hz. Rasulullah (s.a.a) ve diğer masumlar hakkında da var. Yine Hz. Hamza ve Hz. Cafer Tayyar hakkında da hadisler içirmektedir. Bu kitaba ulaşmam da şu şekilde gerçekleşti: Ben Menakib-i Harezmî adlı bir kitapta bu kitabın ismini gördüm. Muhammed İbn-i Süleyman’ın yaşam tarihinden bin yüz yıl geçmektedir. Kendisi Kûfe’li ama Zeydî mezhebine mensup. Bu kitabın ismini Menakib-i Harezmî’den görünce Abdul Aziz Tabatabai’ye sordum, o da bu kitabın adını gördüğünü ve kütüphanede bir nüshası olduğunu söyledi.

Sonuçta Tabatabai rahmetullah aleyhin kendi girişimiyle, Londra’da okumakta olan öğrenciler vasıtasıyla kitabın bir kopyasını altı ay sonra İtalya’dan getirttik. Kitaba bakınca, yitikerimden birisine

yine ulaştığımı anladım; 1050 senetli hadis ki çoğunluğu Ehl-i Sünnetin kabullendiği rivayetçiler vasıtasıyla nakledilmişti. O kitap da yayınlandı.

Yine “Mehasin ul-Ezhar Fi Menakib-i Eimmet el-Ethar” diye bir kitap var. Bu kitap altı yüz yıl önce yaşayan, Zeydi’lerin ilim ve fizik yönünden çok büyük bir pehlivanı olan bir adamın şiirlerinin şerh ve açıklamasıdır. şiirleri şerh eden adam da şairin kendi öğrencisidir. Bu kitaptan sadece Allame Meclisi (r.a)’in Bihar-ul Envar’ında ve İbn-i şehraşub’un Menakib adlı kitabında hadis zikir olunduğunu gördüm. Tabii ki Bihar-ul Envar bir deniz gibidir ve bu hadisler öylesine bir denizde kaybolup gidiyor. şehraşub’un kitabına gelince de, bu kitapta hadisler senetsiz olarak zikredilmiştir. Bu kitap, yaklaşık 600 sayfa dolaylarında, 800 sayfaya da çıkabilir. 800 sayfaya çıkacak olursa iki cilt haline getireceğiz.

şimdi biraz dua edelim:

Allah’ım! Ehl-i Beyt’in ve velilerinin sevgisini bizlere bahşet. Bizleri bu yolda çalışkan ve fedakâr kıl ki bir hizmet, devamı olan bir sadaka geride bırakabilelim, olur ki bu vesileyle ömrümüz bittikten sonra, bu hizmetlere eli ulaşan insanların duasıyla, bir bağışlanma, belki de bir derece kazanma saadetine ulaşabilelim. Umarım Allah hepimizi başarıya ulaştırır ve başarılarımızı daha da kâmil kılar.

Vesselamu Aleykum ve Rahmetullah.

Yusuf'un Güzelliği

İsmail Derya

3. Bölüm

Derken, babasının tahmini doğru çıktı, kardeşleri Yusuf'u kıskandılar ve ona zehirlerini akıtıp tuzak kurdular.

Bir canilikti bu.

Onları içten içe kemiren kıskançlık duygusu dayanılmaz bir işkence gibiydi; dayanacak güçleri kalmayınca, mutluluklarına gölge düşüren bu engeli ortadan kaldırmaya karar verdiler ve onu öldürmek için anlaştılar. (Yusuf, 9)

Böylece, yeryüzünde emsali bulunmayan "melek gibi güzel", kendini kardeşleri idama mahkum ettiler.

Çünkü babaları onu daha çok seviyordu.

Evet, Yusuf'un tek günahı buydu: Çok sevmek!..

Bu ise, ruhunu hasetle besleyen liyakatsiz insanlar için affedilmesi imkansız bir suçtu!

Yusuf, daha önce kardeşlerinin beyninde tek tek idam edilmişti zaten. Ama idamın niteliğini tartışmak için "kardeşlerden oluşan idam konseyi" gizlice kendi aralarında bir toplantı düzenlediler.

Ama kardeşlerden biri idam kararına karşı çıkmıştı!

Çünkü o diğerleri gibi kompleksli ve ukdeli değildi. Yusuf'u kıskanmıyor, hatta onu seviyordu.

Ruhunu kıskançlıkla beslemediği için o diğer dokuz kardeşinden daha üstündü.

Kıskanç olmadığından, Yusuf'un öldürülmesi onun derdine derman olmayacak, içini soğutmayacaktı. Kardeşlerini bu korkunç cinayetten vazgeçirtebilmek için Yusuf'un öldürülmesinin değil, sürgün edilmesinin daha uygun olacağını söyledi.

Değişik bir teklifti bu.

Ama Yusuf'u o diyardan sürmek çok zordu.

Diğerleri şüpheli ve öfkeli bakışlarla onu süzerken o plânını açıkladı:

Onun planı uygulanacak olursa hem Yusuf o beldeden ebediyen sürülmüş olacak, hem kimse bundan sorumlu tutulamayacak, hem de kardeşlerinin kanına elleri bulaşmayacaktı.

Diğerlerinin bunun nasıl mümkün olabileceğini sormalarına fırsat vermeden o, plânını açıkladı:

"Yusuf'u öldürmeyin. Onu, kervanların yolu üzerindeki kuyulardan birine atın, su almaya gelenler onu bulur ve kendileriyle birlikte alıp götürürler!" (Yusuf, 10)

Bu teklif daha iyiydi! Böylece kardeş katili olmadan, yollarının üzerinde bir engel ve babalarıyla kendi aralarında bir duvar gibi gördükleri kardeşlerini ortadan kaldırmış olacaklardı.

İdam kararı yerine sürgün komplosu kuruldu.

Hep birlikte kalkıp babalarına gittiler: "Yusuf'un bizimle birlikte çıkmasına izin ver, onu kendimizle dağa, bayıra avlanmaya götürelim, içi açılmış olur biraz. Evde oturmaktan canı sıkıldı çocukcağızın. Oğlan çocuğu bu, gezmek, dolaşmak ister, oynayıp açılmak ister biraz, bu şekilde evde hapsedmeniz doğru değil onu"dediler.

Çok yerinde bir öneriydi aslında. Ama babaları bunda bir tehlike olduğunu sezdi, oğluna yırtıcı bir kurdun tuzak kurduğu duygusuna kapıldı.

Hz. Yakub (a.s) bu duyguya kapılmakta haklıydı. Bir değil, dokuz yırtıcı kurt pusuya yatmıştı Yusuf'unu parçalamak için...

Oğullarının bu teklifini reddetti.

Ama onlar ısrar ettiler.

Babaları dayanamayıp içindeki duyguyu açıkladı: "Onun bir kurda yem olmasından korkarım"...(Yusuf, 13)

"Olur mu öyle şey?!" dediler, "Biz onu yalnız bırakır mıyız hiç? Bizimle birlikte olduktan sonra korkacak ne var? Bunca adam arasında kurt gelip de onu kapacak değil ya!" (Y, 14)

Onlar da haksız değildi aslında! İki ayaklı kurtlar varken, dört ayaklı hayvancağızlara kim kaptırırdı yemini?!

Israrlarından vazgeçemediler.

Babaları söyleyecek hiçbir makul cevap bulamıyordu.

Evet, neden oğlunun gezip dolaşmasına izin vermiyor, onu adeta kafesteki kuş gibi evden dışarı bırakmıyordu?

Herkes gibi zavallı Yusuf'un da dolaşmak, dağların temiz havasını solumak en doğal hakkıydı.

Baba ne diyebilirdi ki?

İzin vermek zorunda kaldı.

Neşeyle Yusuf'u alıp götürdüler.

Ve plânlarını gerçekleştirmekte tereddüde kapılmadılar, onu bir kuyuya attılar, gömleğini kana bulayıp, sağını, solunu parçaladıktan sonra getirip babalarının önüne koydular, pek üzgünmüş gibi yaşlı gözlerle babalarına başsağlığı dilediler.

Yusuf'la gitmiş, Yusuf'suz dönmüşlerdi.

Emanete ihanet etmişlerdi.

Babalarını ikna edebilmek için dallı budaklı bir de yalan uydurdular:

"h baba! Biz oyuna dalmış, Yusuf'u da elbiselerimizin yanında nöbetçi bırakmıştık. Tam o sırada kurt gelip Yusuf'u parçalamış!.." (Y, 13-17)

Yusuf'u canından çok seven babalarını ikna edememişlerdi. Bu raporun uydurma olduğu belliydi... Babaları sorular sormadan edemiyor, ama bu sorulara cevap verecek kimse çıkmıyordu.

Neden Yusuf kaçmadı? Niçin bağırip yardım istemedi? Niçin diremedi? Kurt onu parçalarken onun hiç mi gıki çıkmadı? Yoksa o feryat etti de yardımına koşan mı olmadı?

... Ve cevapsız kalan daha nice sorular...

Onca güçlü kuvvetli kardeş, bir Yusuf'u nasıl koruyamamıştı?

Korumaları katiliydi Yusuf'un çünkü...

Ne de kötü korumalardı onlar...

Babalarının karşısında gözyaşları döküp öyle ağlıyorlardı ki, onları katillikle suçlayabilmek hiç mi hiç bilgece bir davranış olamazdı. Kardeş kardeşe kıyar mıydı hiç? Kıyacak olsa, böylesine ağlayıp matemlere gömülür müydü?

Hız. Yakub (a.s) pek çetin bir imtihanla sınanmaktaydı...

Dahası, Yusuf'un gördüğü rüya ne olacaktı şimdi? Onun bütün kardeşlerinden üstün olacağı, parlak bir geleceğe sahip olacağı müjdeleniyordu o rüyada... Yakub peygamber (a.s) bunun herhangi bir rüya olmadığından emindi. Kalbinden yükselen bir fısıltı, Yusuf'un ölmediğini ve bütün bunların uyduruk şeyler olduğunu söylüyordu ona... Ama oğulları... Ağlayarak Yusuf'un öldüğüne şahadet ediyorlardı. On şahit ve onu da onun kardeşi...

Yusuf'unu almışlardı elinden...

Bilge baba, oğullarının sahte gözyaşlarını kendi gerçek gözyaşlarıyla karşıladı.

Ağladı.

Çünkü Yusuf hayatta da olsa, onu bir daha göremeyecekti artık... Yusuf ondan koparılmıştı işte...

Herşeyi anlamıştı, ama diğerlerini buna nasıl inandırabilirdi?

Anladığı hakikatin tamamını nasıl anlatabilirdi herkese?

"Yusufumu kopardınız benden" diyerek hazin hazin ağladı.

Oğullarına, pek anlamlı bir cevap verdi:

"Yaptığınız çirkin işe, makul bir kılıf uydurdunuz!"(Y. 18)

"Bu, bana gelen bir musibet, bana gelen bir acı... Bana, Rabbinin rızası ve O'nun yardımını umarak bu felaket karşısında gereğince sabretmek, tahammül göstermek düşer!

Ve Yakub, gece gündüz Yusuf'u hatırlayıp ağladı, bu büyük felakete peygamberce bir sabır gösterdi.

Oğulları, küçük kardeşlerini ortadan kaldıracılmayı başarmanın mutluluğunu yaşıyordu şimdi.

Başkalarının derdine sevinen, saadeti başkalarının felaketinde arayanlara yazıklar olsun!..

Ertesi gün kardeşleri, tekrar Yusuf'u attıkları kuyuya gittiler .

Ama ona yiyecek vermek veya onu giydirmek için değil, oraya onun hayatta kalıp kalmadığını öğrenmek için gitmişlerdi.

Kuyuda ölmüş olmasını arzuluyorlardı.

Ama ya birileri onu kuyudan çıkarır ve o da kim olduğunu söylese? O zaman onlar Yusuf'u alıp doğruca babasına getirmezler mi?!

Bütün plânları suya düşer, herkese rezil olurlardı o zaman!

Kuyuya vardıklarında bir kervanın orada mola verdiğini gördüler.

Kervanın sucusu kuyudan su çekmek istemiş, Yusuf'u bulmuştu.

Kovadan su yerine, ayın on dördü gibi bir mercan çıkmıştı adeta.

Üzerinde bir gömleği bile yoktu, çıplaktı, açtı...

Yusuf o gece kuyuda sabahlamış, ertesi gün kuyuya atılan kovaya sarılıp kuyudan çıkıvermişti.

O zor durumda, küçücük yaşta gösterdiği bu zeka, cesaret ve soğukkanlılık herkesi şaşırtmıştı.

Kervanın sucusu kovada su yerine Yusuf'u görünce hayretten küçük dilini yutacak gibi olmuştu.

Hayatı boyunca böylesine güzel ve melek yüzlü bir çocuk görmemişti.

İnsan olamazdı bu.

Ya periydi, ya da cin.

Üzerinde elbise yoktu.

İnsan yavrusunun bu ıssız yerde bu derin kuyunun dibinde ne işi vardı?

Hayır, hayır, insanoğlu böylesine büyüleyici bir güzelliğe sahip olamazdı.

Belki de hayaldi bu gördüğü?

Bu peri veya cin yavrusu neden göz açıp kapayıncaya kadar ortalıktan kaybolmuyordu hemen?

Korku ve merakla, ürkek adımlarla yaklaştı, biraz uzak durmaya çalışarak çocuğa dokundu!

Bu bir insandı!

Gayri ihtiyari bir sevinç çığlığı attı. Kervandakiler koşup geldiklerinde kuyudan çıkan bu mahlukun kim olduğunu değil, ne olduğunu tartışmaya başlamışlardı.

Kimi periler şahının çocuğu, kimi ayın, kimi güneşin oğlu diyordu...

Yusuf'un kardeşleri hemen yanlarına geldiler.

"Bu çocuk bizim kölemizdir, dün kaçmıştı" dediler, "Dünden beri aramadığımız yer kalmadı.

Kölenin kuyuda ne işi vardı?

Kervandakilerle Yusuf'un kardeşleri arasında kısa bir tartışma başladı.

Yusuf her şeyi görüyor, duyuyor, anlıyor, ama hiçbir şey söylemiyordu.

Kardeşleri onu vahşice soyup kuyuya atmış, şimdi yine çıkagelmişlerdi!

Ve onu satmak için pazarlık ediyorlardı kervandakilerle!

Ne diyebilirdi ki?

Henüz küçücük bir çocuktuktu o.

Bizzat kendi kardeşleri ona böyle davrandıktan sonra elin yabancısı neler yapmazdı ki?

Sustu Yusuf...

İnanılmaz bir sabır ve soğukkanlılıkla onları dinliyor, izliyordu.

Rabb'ini tevekkül ederek, olabilecekleri beklemekteydi.

Dürüsttü o; bu nedenle de kendine güveni sonsuzdu.

Tartışma fazla uzun sürmedi, ağabeyleri, az bir para karşılığında Yusuf'u bu yabancılara sattılar^[117].

Alan da razıydı, satan da.

Alan, böylesine emsalsiz bir cevheri neredeyse bedavaya getirebildiği için, satan da, yollarının üzerindeki maniayı ortadan kaldırıp onu uzak diyarlara köle olarak sattığı için memnundu... Yusuf da memnun muydu bu alışverişten acaba?

Ağlıyor muydu? Hayır...

Gözlerinin önünde ağabeyleri onu satmış, karşılığında para bile alıp gitmişlerdi işte!

Şimdi yapayalnızdı Yusuf.

Allah'tan başka sığınacağı, O'ndan başka derdini söyleyeceği kimsesi yoktu onun.

Bir köle olarak satılıvermişti göz açıp kapayıncaya kadar.

Her köle, köle pazarında satılığa çıkarılır ve satılmasına bizzat şahit olur.

Ama küçücük bir çocuğun, ağabeyleriyle yabancılar arasındaki bu pazarlığa şahit olması tarifi imkansız bir acı demektir.

Yusuf küçücük ve yapayalnızdı.

Onlarsa kocaman adamlar...

Güçlüler zayıfları ezerler, bu hep böyledir zaten.

Zenginler yoksulların, toklar açların halini sormaz hiçbir zaman...

Doğru bir alışveriş miydi bu?

Kardeş kardeşi satar mıydı?

Alıcı, mala, satıcı da aldığı fiyata sahip olabildi mi gerçekten?

Böyle bir mülkiyet anlayışı doğru mudur?

Bu sorulara cevap verecek kim vardı orada? Kardeşleri Yusuf'u köle olarak satıp gitmişlerdi işte...

Yusuf'un kardeşleri kendi beldelerine, kervan da, mallarını satacağı ülkeye doğru yola koyulmuştu bile.

Yusuf için yepyeni, karanlık ve belirsiz bir gelecek başlıyordu.

Ama o, sabır ve soğukkanlılıkla geleceği karşılamaya hazırды.

Rabb'ine inanıyor, O'nun daima hak ve mazlumiyetten yana olduğunu biliyordu.

Herkes kendi yurduna giderken Yusuf, yerinden yurdundan uzaklaşıyordu şimdi. Annesinin şefkatli kollarına bir kez olsun artık kendisini atamayacak, babasının o huzur ve güven veren tebessümünü bir daha hiç göremeyecekti.

İnsanoğlunun kaderi her an inanılmaz sürprizlerle doludur.

Yusuf bir gecede sultanlıktan köleliğe itilivermişti işte!

Babası şu anda neredeydi acaba?

Ne yapıyordu şimdi?

Ne önemi vardı ki bütün bunların? Olanlar olmuş, Yusuf bir köle olarak yabancılara satılmıştı.

Ya Yusuf? O sırada Yusuf ne haldeydi acaba? Kervan adım adım onu evinden barkından uzaklaştırırken o ne düşünüyordu o sırada?" Ağabeylerim bana bunu yaptıktan sonra, yabancılar neler etmez?" diye mi düşünüyordu kara kara?

İsrailoğulları kendilerinden birine böyle davrandıktan sonra, vay onlardan olmayanın haline...

Kendi kardeşini üç pula satan bu kavim, başkalarının kardeşine neler yapmaz ki...

Ve bugün bütün dünya bir kez daha bu yalın hakikati işgal altındaki Filistin topraklarında olanca acılığıyla seyretmiyor mu?

İsraili yahudiler bütün dünyanın gözü önünde Filistin Müslümanlarının kolunu, dirseğini taşlarla parçalayıp kaburgalarını dipcik darbeleriyle kırmıyorlar mı?

"Evimden çık!" diyerek kendilerine taştan başka atacak birşey bulamayan zavallı Filistinlileri bir yandan alabildiğine ezip katlederken, diğer taraftan onları bütün dünyaya teröristmiş gibi göstermiyor mu? İsrailoğulları...

Hepsi böyle değil elbet, Yusuf da onlardan biridir; ama acaba İsrailoğulları arasında kaç Yusuf vardır? "Yakup"lar kaç tanedir, bu insan eşkıyası ve cellatlar çetesi kavimde?

Yusuf nereye gittiğini ve bu işin sonunun nereye varacağını biliyor muydu acaba?

Kendisini nasıl bir kaderin beklediğinden haberi var mıydı?

Çok büyük bir ilahi göreve hazırlanmakta olduğunu biliyor muydu o sırada Yusuf?!

Yusuf Binlerce hür yaradılışlı insanı gerçek ve kalıcı kölelikten kurtarmaya ve ülkesini mutlak bir yok oluşun eşiğinden döndürmeye doğru adım attığının farkında mıydı?

Nuh tufanından sonra ilk kez dünyaya adil bir devlet düzenini kendisinin takdim edeceğini, kendisindeki bu inanılmaz güzelliği bütün insanlığa taksim edip yaşadığı beldeyi bütünüyle güzelleştireceğine akıl erdirebilir miydi o sırada?

Acının ne olduğunu, acı çekenler bilir.

Köleliğin ne demek olduğunu da çocukluğundan beri bu acıyı yaşamış olanlar... İnsanları kölelikten kurtaracak olan işte onlardır; acıları onlar teskin edebilir ancak. Ağır bir bedel ödeyerek hürriyetine kavuşabilen şerefli insanlar bilir ancak hürriyetin ne demek olduğunu... Ve ancak böyle insanlar beşeriyete hürriyeti armağan edebilecek mücadelelere öncülük edebilirler.

Tok karınla açlara liderlik edilemez.

Refah içinde yaşayanlar, yoksullarla, çıplakların davasını savunamaz...

Hürriyetinden mahrum edilmeyenler, başkalarının hürriyeti için kendilerini tehlikeye atamaz...

Yusuf, bütün bu acıları yaşamakta olan halkını kurtarmak için bu dünyaya gönderilmiştir. Bu yüzdendir ki onun da bütün bu acıları çekmesi, hepsini bilfiil yaşaması gerekmektedir. O, yiğit, fedakar, hür, dirençli, dürüst ve herşeye rağmen iffetli olunabileceğini şahsen ispatlayabilmelidir. İşte o zaman bir milleti peşinden sürükleyebilecek ve başkalarına söz geçirebilecektir.

Hiçbir kavmin akıllıları, birinin sözüne rastgele uymaz, ardından yürümezler... Önce onu tanımaya çalışır, kim olduğuna, neler görüp, nelere katlandığına bakarlar...

Kervandakiler Yusuf'a nasıl davrandılar acaba?

O devirlerde zengin köle sahipleri, kölelerine nasıl davranmaktaydılar?

Kardeşin kardeşe nasıl davrandığını gördük.

Bir de köle sahibinin köleye nasıl davrandığına bakalım şimdi.

Ve kölenin de, köle sahibinin de kalplerini elinde tutan bir "Yüceler yücesi merhametliler merhametlisi Rahman"ın, her işinde nice hikmetler, nice sırlar, nice nimet ve bereketler olduğunu da unutmadan ibretle, hayretle izleyelim Yusufu...

Görelim Mevlâ neyler.

Neylerse güzel eyler!..

~*~

Yusuf'u satın alan kervan uzun bir yolculuktan sonra Mısır'a vardı. Köle pazarında Yusuf'u satışı çıkardılar. Kısa zamanda Yusuf'a çok fazla müşteri çıktı. Bu görülmemiş güzelliğe kimse fiyat biçemiyor, fiyatı arttıkça artıyordu. Derken, Mısır kralı Yusuf'u satın aldı, ama köle edinmek için değil, evlatlık edinmek için.

Mısır kralı evlat sahibi olamıyordu.

Böylece Yusuf'un bu köleliği de çok kısa sürdü ve bir günde kölelikten veliahdlığa yükseliverdi!

Mısır kralı Yusufu evine götürüp eşine verdi, "İşte sana güzelim bir evlat!" dedi, "Ona iyi bak, onu iyi yetiştir, bundan iyi evlatlık bulamazsın!"

Evet, o dönemlerde zenginler ve soylular arasında çocuk sahibi olamayanlar, seçkin köleleri satın alıp evlatlık edinirlerdi. Çocukluktan satın alınarak yetiştirilen bu köleler, efendilerinin en yakını olurlardı.

Bu küçük kölenin fizikî yakışıklılığının yanısıra huy ve ahlakının da fevkalade güzel olması, edep ve zekaca da pek seçkin olduğunu göstermesi, Mısır kralını hayran bırakmış hiç tereddüt etmeden onu satın alıp evlatlık edinmek için yetiştirmeyi planlamıştı.

Şimdi Yusuf köle değil, Mısır hükümdarının evlatlığıydı.

Kaderin tuhaf cilveleri vardır...

Kardeşleri Yusuf'a düşmanlık etmiş, ama bir başkası onu azizleyip bağrına basarak evlatlık edinmişti.

Yusuf dürüst ve inançlıydı. Bu yüzdendir ki Yüceler Yücesi Rabb'i, onu sürekli kollamakta, gözetmekteydi.

Mısır sultanı elbette ki Yusuf'a layık bir baba değildi ve onunla Yakup Peygamber (a.s) kıyaslanamazdı; ama Yusuf, onun için pek ideal bir evlattı şüphesiz.

Yusuf'tan daha iyi bir oğul kime nasip olabilirdi ki o sırada?

Yusuf'un vücudu kralın sarayında nimetler içinde müreffeh bir hayat yaşıyor, ama ruhu kafesteki bir kuş gibi "baba" diyerek çırpınıyordu. Öz kardeşleri babasından annesinden ve doğup büyüdüğü diyarından koparmışlardı Yusuf'u.

Küçük yaşta hem anne babasından ayrılmış, hem vatanından sürülmüş, uzaklaştırılmıştı.

Yakup Peygamber de (a.s) Yusuf'unun yokluğuna dayanamamış, gece gündüz gözyaşı dökmüştü. Yusuf'un ayrılığıyla gözleri sağlığını yitirmiş, saçı-sakalı kısa sürede bembeyaz olmuştu.

Yusuf, Kur'an'ın terbiyesiyle eğitilen bir peygamber adayı olduğu halde, köle pazarında ağzını açıp tek kelime itiraz etmemişti.

Bütün insanlardan o sırada üstün olduğu halde kimseye karşı büyüklememiş, zerrece kibir göstermemişti... Mısır azizine kendisini tanıtmadı asla "Ben Hz. Halil İbrahim'in torunu, Hz. Yakub'un oğluyum" demedi.

"Devrin peygamberi benim babamdır" diyerek böbürlenmedi...

Hiç, ama hiçbir şey söylemedi kimseye...

Ağzını kapatabilmek ve sırrı açmamasını becermek her insanın yapabileceği bir şey değildir, bu sadece güçlü ve kendisinden emin insanların huyu ve hasletidir.

Zorluklar ve sıkıntılardan şikayetçi olup sızlanmak ve hayatın inişli çıkışlı yollarında kendine güvenini bir an olsun yitirmeyip, kişilik ve karakterini koruyabilmek, daha çocuk yaşındayken Hz. Yusuf'un (a.s) en belirgin özelliklerindendi.

O gurbet ellerde onca yalnızlık ve sıkıntılı anlarında bir kez olsun kimseye yalvarmadı, "ben şuyum, ben buyum, falan peygamberin oğlu, filan peygamberin soyundanım" demedi; hiç övünmedi, hiç kibirlenmedi.

Hz. Yusuf (a.s)'ın bu davranışında bütün insanlığın alması gereken bir ders vardır. Kendini tanıtmak istiyorsan babanla, dedenle, soy-sopunla tanıtmak; kendini kendi gayretin ve çabanla, kendi ahlakın ve kendi huyunla tanıtmak. Sen kendini tanıtabilirsene, gerisi kendiliğinden gelir zaten.

Kendisine şuradan buradan, şu veya bu şahıs veya hadiseden pay çıkarmaya çalışanlar, bizzat kendilerinde hiçbir olumlu haslet taşımayan karakter fakirleridir.

Güçlü karakterler Allah'tan başka dayanağa sırtlarını vermezler.

Yusuf giderek serpilip geliyor, büyüdükçe güzelliği, karakteri ve yetenekleriyle daha bir büyüleyici hal alıyordu.

O fevkaladeydi, ama zerrece gururlanmıyor, mağrur olmuyordu.

Kendisini bildi bileli hayat bir okuldu onun için. Her an yeni şeyler öğreniyor, öğrendikçe kulluğu ve tevazusu artıyordu. Onun öğretmeni, bütün öğretmenlerin öğretmeni idi; yaratılış aleminin öğreticisi, yetiştiricisiydi onun Rabb'i...

Onun ustası, üstatlar ustasıydı...

Ruh ve bilgi güzelliği, fiziki güzelliğinden kat kat fazlaydı ve Yusuf, her boyutuyla günden güne ilerliyor, kemale erişiyordu. Sevgili Rabb'i her gün ona yeni bir ders veriyor, ilmini, edebini ve kemalini doruğa ulaştırmasına yardımcı oluyordu.

Ne mutlu kendisini Rabb'inin öğretmenliğine teslim edenlere... Ne mutlu O'ndan öğrendiğini kulağına küpe edinenlere...

Geçmişte yaşadığı acı olaylar da onun için bir dersti. Babası, halası, atıldığı kuyu, ağabeylerinin hasedi, kervan başının kölesi olmak, Mısır azizinin evlatlığına seçilmek... Bütün bunlar birer okuldu Yusuf için, rengarenk bir ders cümbüşü, ibretler zinciriydi. İlmine ilim, tecrübesine tecrübe katıyor onu feleğin örsünde vura-vura çelikleştiriyordu.

Mısır azizinin evi, bu ders halkalarından biri ve en zor olanıydı.

Yusuf bu evde kemal ve olgunluğunun doruğuna ulaştığında sevgili Rabb'i onu peygamberlikle şerefletirdi.

Ve Yusuf (a.s) kavmi için Allah'ın rahmeti oldu, Rabb'inin mesajlarını insanlara iletmekle görevlendirildi.

Böylece çocukken gördüğü rüya gerçekleşmiş, babasının tabiri doğru çıkmıştı, Yusuf (a.s) insanları kula değil, Allah'a tapmaya davet etmekle mükellef kılınmıştı!..

O devirde Mısır, dünyanın en gelişmiş ülkesiydi, çağın en ileri medeniyeti Mısır'da kurulmuştu.

Ama Yusuf (a.s)'ın ilahi mektepte alması gereken bir ders daha kalmış, göğüslenmesi gereken bir felaket daha düşünülmüştü.

Bu, onun son sınavı olabilirdi...

Bu sınavdan sonra halk onu tanıyacak, iffet ve dürüstlüğü dillere destan olacaktı.

İşte o zaman insanları Rabb'ine davet ettiğinde herkes onu tanıyıp onun çağrısına canla başla koşacaklardı.

Evet, Yusuf'un bu kemal yolundaki son basamağı da tırmanabilmesi için bir sınavdan daha geçmesi gerekiyordu. Zor mu zor bir sınavdı bu; ama Yusuf'u çifte su verilmiş çeliğe dönüştürecekti sonuçta...

Nice büyük insanları dize getirmiş, nice temiz canları yenilgiye uğratmış bir sınavdı bu.

Genç Yusuf, bundan önceki sınavlardan başarıyla alınmış akıyla çıkmıştı. Bunu da başarıyla vermesi gerekiyordu. Böylece insanlar, Yüce Rablerinin gönderdiği elçilerin en zor sınavları başarıyla veren nâdide öğrenciler arasından seçilip görevlendirildiğini görecekti ve böylece onlara gereğince güvenebileceklerdi.

Bu, Yusuf'un o güne kadar verdiği bütün sınavlardan zordu.

Zira Yusuf'un en zayıf anında, gönül meselesine sırt çevirmesini gerektiriyordu!

İnsanın kendisiyle olan savaşı, başkasıyla savaşmasından çok daha zordur. Bundan önceki sınavlar Yusuf için "küçük cihad"dı, buysa Yusuf'un "cihad-ı ekber"iydi... Nice büyük insanların, nice yiğit erenlerin bir anlık olsun ayaklarının sürçtüğü çok zorlu, çok çetin bir cihad...

Yusuf kıssasının bu noktası, psikoloji ve insan bilim uzmanlarınca laboratuara alınması gereken son derece önemli noktaları kapsar. Burada insanın kendisiyle savaşında kadının mı, yoksa erkeğin mi daha güçlü olduğu, hangi şartlarda kimin mağlup, kimin gâlip geldiği konusu ele alınmaktadır.

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana bu zorlu savaşta kaybeden tarafın genellikle erkekler olduğunu itiraf etmek gerekir.

Evet, bir halter yarışında erkekler kadınlardan daha fazla ağırlık kaldırabilirler, ama insanın gücünü kudretini ölçen şey halter yarışı değildir. Kadınla erkek mücadelesinde sömürüye karşı bir mücadele türü vardır; biri diğerini sömürmek istediğinde, ona karşı direnç gösterebilmektir bu gücün ölçüsü...

Bu tür bir savaşta kadının çok güçlü iki silahı vardır. Her ikisini de kullanması halinde erkeği genellikle mağlup etmekte, sırtını yere vurmaktadır. Bu silahların her ikisi de erkeğin kalbini ve gönlünü hedef alır, vücudunu değil... Kadının erkeği dize getirmek için kullandığı birinci silah gözyaşındır; ağlayarak erkeğin şefkat ve sevgi duygusunu tahrik eder, kalbinde burukluk yaratır ve onun iradesini ele geçirme şansını kazanır.

İkinci silahıysa naz, cilve ve işvesidir.

Bu iki yolla kadın, erkeğin kalbini fethedip onun iradesine egemen olabilir ve onu mağlup eder.

Hz. Yusuf (a.s) bu savaşın nâdide kahramanıdır. Kadının gözyaşı ve dişilik silahı karşısında dize gelip yenilmeyen ve iffetini koruyarak bütün erkeklere pratik bir örnek kesilen seçkin bir insan olarak adını insanlık tarihine geçirmiş ve Hz. Nuh Tufanından sonra insanlığa "gönül fırtınası"nda geminin nasıl sapasağlam sahile vardırılabileceğini öğretmiş ve bunun mümkün olduğunu ispatlamıştır.

Hz. Ali (A.S) ve Arap Pehlivanı

Eyyub Sağlam

Ahzap savaşının en hassas ve tarihi kesimlerinden biri, Hz. Ali (a.s)'ın Amr b. Abdeved ile yaptığı dövüştü.

Tarih kitapları şöyle yazıyor: İslam düşmanları Arapların en güçlülerini, Müslümanlarla savaşmaları için Ahzap'a getirmişlerdi. Onlardan beş kişi kahramanlıkta çok meşhurdu: Amr b. Abdeved, İkrime b. Ebu Cehil, Hubeyre, Nevfel ve Zırar...

Bu beş kişi, savaşın sürdüğü günlerin birinde yakın dövüş için hendeğin dar yerinden karşı tarafa geçtiler. Burası, Müslümanların olduğu yere daha yakındı.

Amr b. Abdeved onların en güçlüsüydü. O, savaşlarda büyük tecrübeler kazandığı için gururlanıyordu. Yüksek sesle kendisiyle savaşacak birini istiyordu:

- Benimle savaşacak kimse yok mu? diye feryat ediyordu. Müslümanlardan karşısına çıkan birinin olmadığını görünce daha da küstahlaşıyor, hatta onların inançlarıyla alay ederek şöyle diyordu:

- Siz demiyor musunuz: Bizim ölülerimiz cennete, sizinkiler de cehenneme gidecek diye. İçinizde öyle biri yok mu, onu cennete göndereyim; ya da o beni cehenneme göndersin?

Sonra şu şiirini okudu:

*Benimle savaşacak yok mu diye
Bağırmaktan boğazım patladı
Şu anda öyle bir yerde duruyorum ki,
Kahramancıklar orada durmaktan korkarlar
Şüphesiz ki yiğit insanların cesareti
En güzel görevlerdendir*

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) bunu görünce, birinin gidip Müslümanları onun şerrinden kurtarması için emir verdi. Ancak Hz. Ali b. Ebu Talib (a.s)'ın dışında kimse bu işe yanaşmadı. Hz. Ali (a.s) gönüllü olduğunu ilan etti. Resulullah (s.a.a) ona şöyle buyurdu:

- Karşıdakinin Amr b. Abdeved olduğunu unutma!

Hz. Ali (a.s):

- Ben savaşa hazırım, karşıdaki Amr bile olsa, diye cevap verdi.

Bunun üzerine Peygamber (s.a.a) ona yakınına gelmesini buyurdu. Sarığını başına sarıp özel kılıcı Zülfikâr'ı ona verdi. Sonra şöyle dua etti: "Allah'ım! Onu önden, arkadan, sağdan, soldan, yukarıdan ve aşağıdan koru."

Hz. Ali (a.s) hızla savaş meydanına gitti. Orada Amr'ın şiirine karşılık şu şiiri okudu:

*Acele etme! Davetine karşılık veren
Cesur adam meydana geldi
Öyle biri ki, temiz niyetli ve basiretlidir
Doğruluğu galip insanı kurtuluşa erdirir
Ağitcıların feryadını cenazenin kenarında
Yükselteceğime inanıyorum
Öyle bir darbe indireceğim ki,
Yankısı savaş meydanlarında kalacak
Ve her yerde yayılacaktır*

İşte burada Resulullah (s.a.a) şu ünlü cümlesini buyurdu: "İmanın bütünüyle şirkin bütünü karşı karşıyadır."^[118]

Ve dövüş başladı. Amr, kılıcıyla Hz. Ali (a.s)'ın başına büyük bir darbe indirmek istedi. İmam, kendine özgü çevikliğiyle bu darbeden kurtuldu. Ancak, darbe öyle şiddetliydi ki, kalkanı ikiye bölüp Hz. Ali (a.s)'ın başını yaralamıştı. Hz. Ali (a.s) burada özel bir taktik kullandı, kılıcını onun ayaklarının altına soktu. Koskoca adam yere yuvarladı. Meydanı büyük bir toz bulutu kaplamıştı. Müslümanların arasındaki münafıklar Amr'ın Hz. Ali (a.s)'ı öldürdüğünü zannettiler. Ama, bu tahminlerin aksi çıktı. Hz. Ali (a.s)'ın tekbir sesi onun

zaferinin habercisiydi. Hz. Ali (a.s), başından kan aktığı halde tozların arasından yavaş yavaş İslam ordusuna doğru geliyordu. Dudaklarında galibiyet tebessümü vardı. Amr'ın cesedi ise başsız olarak meydanın bir köşesinde duruyordu.

Arapların meşhur pehlivanının ölümü şirk ordusuna telafisi mümkün olmayan bir darbe indirmiş, ümitlerini boşa çıkarmıştı. Ruhsal durumları çökmüş, galibiyet arzusu kursaklarında kalmıştı. Bu zaferden dolayı Resulullah (s.a.a) Hz. Ali (a.s)'a şöyle buyurdu: “Senin bu işini, Muhammed'in ümmetinin amellerinin tümüyle kıyas etsek bu zafer üstün gelecektir. Çünkü Amr'ın öldürülmesiyle, zilletin girmediği müşrik evi ve izzetin girmediği Müslüman evi kalmadı.”^[119]

Ehl-i Sünnet alimlerinden Hakim-i Nişaburi bu sözü başka bir tabirle şöyle naklediyor: “Ali b. Ebu Talib'in Hendek günü, Amr b. Ahdeved ile yaptığı savaş, ümmetimin kıyamete kadar yapacağı amellerden daha üstündür.”^[120]

Bu sözün felsefesi açıktır. Çünkü o gün, İslam ve Kur'an tehlikede idi ve en buhranlı anlarını yaşıyordu. Bu uğurda, Resulullah (s.a.a)'den sonra en büyük fedakârlığı o yapmıştı. Hz. Ali (a.s) fedakârlıklarıyla İslam'ı tehlikeden kurtarıp onun kıyamete kadar devamını sağladı. İslam, onun fedakârlığının bereketiyle kökleşip bütün insanlığa kanat gerdi. Dolayısıyla herkes ibadetini ona borçludur. Bazıları şöyle bir olayı naklediyorlar: Müşrikler, Amr'ın cenazesini almak için Peygamber (s.a.a)'e on bin dirhem gönderdiler. (Belki de Uhud'da kendilerinin Hz. Hamza'ya yaptıkları muameleyi Müslümanların da Amr'a yapacaklarını düşünüyorlardı.) Resulullah (s.a.a) onlara şöyle buyurdu: “Cenaze sizin olsun, biz ölümlerden para almayız.”

Şunu da aktarmada yarar var: Hz. Ali (a.s) Amr'ı öldürdükten sonra onun üzerindeki çok değerli zırhı olan çıkarmadı. Amr'ın kız kardeşi bu durumu görünce şöyle dedi: “Onu öldüren ne kadar üstün biridir.”^[121]

İMAN VE CESARET

Haccac Bin Yusuf dünyanın gelmiş geçmiş en kötü ve kan dökücü zalimlerinden birisidir. O yirmi yıl boyunca Benî Ümeyye halifeleri tarafından görevlendirilerek diktatörce ve zorbaca Kûfe şehri üzerinden İran'a Irak'a valilik yaptı. Bu taş kalpli insan her zaman için muhaliflerinin kanına susamış durumdaydı, suçsuz insanları öldürmekten hiç çekinmezdi.

Onun için en lezzetli anlar, gözlerinin önünde en korkunç vaziyette öldürülürken onun çırpınışlarını ve can çekişmesini seyretmekti!

Haccac savaşlarda öldürdüğü bir çok insanın dışında yüz yirmi bin insanı normal durumlarda öldürmüştü. Onun ölümünün ardından zindanlarında elli bin erkek ve otuz bin kadın bulundu. Bunlar arasında on altı bini çıplak vaziyetteydiler.

Onun zindanı etrafı duvarlarla çekilmiş çatısız ve geniş bir alandan ibaretti. Mahpuslardan biri yakıcı güneşin hararetinden kaçmak için duvarın gölgesine sığınmaya kalkışsa, acımasız bekçiler onu taşıyarak gölgeden uzaklaştırarak sıcaklığın altında daha çok acı çekmesini ve işkence görmesini sağlardı.

Bu zavallı mahkumların yemeği, arpa ve tuz ile biraz da kül karıştırılarak yapılan bir ekmekten başka bir şey değildi. Bu ekmeği yemenin kendisi bir başka işkenceydi. Zindanın vaziyeti o kadar kötüydü ki çok az bir süre içinde mahkumların çehresini değiştiriverirdi.

Şa'ba adlı meşhur alim şöyle der: Kıyamet Günü bütün ümmetler kendi en alçak ve fasık fertlerini ortaya koysalar, biz de sadece Haccac'ı ileri sürsek, tek başına onların hepsine üstün gelir!

Haccac Hz. Ali (a.s) ve onun takipçilerinin zorlu bir düşmanıydı. Bu yüzden de sayısız miktarda Şia'yı öldürmüştür. Özellikle Şiaların tanınan büyüklerinden, önderlerinden birine rastlasa acı verici bir şekilde şehit ediyordu.

Örneğin Kumeyl Bin Ziyad, Ali (a.s)'ın kölesi Kamber ve Said Bin Cubeyr'i o öldürmüştür. Bu insanların her üçü de İslam dünyasının ve Şia'nın en büyük şahsiyetlerindendirler.

Said Bin Cubeyr Peygamber (s.a.a)'nin ashabından sonra gelen tabaka olan "tabiin"den ve de meşhur sahabe Abdullah Abbas'ın öğrencisiydi.

Said, fıkıh, Kur-an tefsiri ve diğer dini bilimlerde tam bir bilgin sayılırdı. O dördüncü İmam olan Ali Bin Hüseyin (Zeynül Abidin)'in yakın adamlarındandı; öyle ki dönemin kötü şartları sırasında hazrete olan bağlılığını, muhabbetini koruyan beş kişiden birisiydi.

Onun güçlü imanı, büyük ruhu ve Peygamber hanedanına özellikle Hz. Ali (a.s)'ın şahsına duyduğu sevgisindeki yılmazlığı, kararlılığı bir örnek haline gelmişti. Altıncı İmam Hz. Cafer-i Sadık (a.s) buyuruyor ki: Said Bin Cubeyr'in şehid edilmesinin sebebi dördüncü imama sevgi ve muhabbet besliyor olmasıydı.

Haccac onun inançlarını öğrendiğinde, casuslarına onu tutuklamaları emrini verdi. Said kaçıp İsfahan'da gizlendi.

Said'in İsfahan'da gizlendiğini öğrenen Haccac İsfahan hükümrânına Said'i tutuklayıp kendisine göndermesini yazdı. Ancak İsfahan hükümrânı Said'in hürmetini koruyarak ona İsfahan'ı terk edip güvenli bir yerde saklanması için mesaj gönderdi.

Said İsfahan'dan Kum tarafına oradan da Azerbaycan'a gitti. Orada bir süre yaşadı fakat, öylesine uzak bir memlekette uzun süre kalmak onu mahzunlaştırmaktaydı. Çaresiz Irak'a dönüp Abdurrahman Bin Eş'as'ın Haccac aleyhine kıyam etmiş olan ordusuna katıldı.

Abdurrahman'ın ordusu yenik düşünce, Said Mekke'ye dönüp, kendisi gibi Haccac'ın zulümden kaçmış olan bir grupta birlikte tanınmayacak bir şekilde Allah'ın evi Kâbe'nin yakınlarına yerleşti.

O günlerde Halid Bin Abdullah Kasrî adlı acımasız ve kötü niyetli bir şahıs Emevi Halifesi Velid Bin Abdulmelik Mervan tarafından Mekke valiliğine atandı. Halit Mekke'ye yerleştikten

sonra Velid ona şöyle yazdı: Irak'ın Mekke'de saklanmakta olan ünlü adamlarını tutuklayıp Haccac'a gönder.

Mekke hakimi Said'i tutuklayıp zincire çekti ve Kûfe'ye yolladı. Said'i o vaziyetiyle Kûfe'ye soktular ve kendi isteği ile evine götürdüler.

Onun gelmesiyle Kûfe'nin bütün Kuran okuyucuları ve bilginleri görüşüne geldiler. Said de bu durumu ganimet sayarak, dudaklarından eksik olmayan tebessümle Peygamber (s.a.a)'in hadislerini nakletmeye başladı.

Sonra onu o zaman için Haccac'ın bulunmakta olduğu Vasıt Şehrine götürdüler.

Haccac uzun süredir kaçak olan, askerlerinin her yerde aramakta olduğu Said'i görünce oldukça öfkeleni ve sordu:

- Hey! Senin ismin ne?
- Said Bin Cubeyr.
- Hayır! Senin ismin Şaki b. Kuseyr'dir.^[1]
- Annem daha iyi biliyordu ki beni Said adlandırmış.
- Sen ve annen her ikiniz şakisiniz.
- Gaybı sadece her şeye alim olan Allah bilebilir.
- Cehennem ateşine atacağım!
- Bu işi başardığına inansam senin Allah olduğuna inanırdım!
- Senin Muhammed hakkında inancın nedir?
- Muhammed (s.a.a) rahmet peygamberidir.
- Ali'yi nasıl bilirsin? Yeri cennet midir, yoksa ateş mi?
- Cennete ve cehenneme gidebilseydim kimin oralarda olduğu konusunda bilgi verebilirdim.

- Ebu Bekir, Ömer ve Osman hakkında düşüncen ne?
- Onlar seni ne ilgilendirir? Onların vekili misin?
- Söyle bakayım Allah yanında Ali mi, yoksa onlar mı daha üstün?
- Bunu ancak onların kalbinde olanları bilen bilebilir.
- Bana doğrusunu söylemek istemiyor musun?
- Sana yalan söylemek istemiyorum.
- Niçin hiç gülmüyorsun?
- Topraktan yaratılan ve toprağın ateşte yandığını bilen birisi niçin gülmeli ki?
- Öyleyse biz niçin gülüyoruz?
- Çünkü sizin kalpleriniz birbirine karşı temiz değil.
- Şunu bil ki ben her durumda seni öldüreceğim.
- Bu durumda ben saadet ehli olurum. Nasıl ki annem beni Said adlandırmış.
- Seni nasıl öldürmemi dilersin?
- Ey zavallı adam! Nasıl öldüreceğini kendin seçmelisin. Allah'a ant olsun ki bugün beni nasıl öldürürsen yarının kıyametinde ona göre cezalandırılacaksın!
- Seni affetmemi ister misin?
- Af ve bağışlama Allah'tan olacaksa isterim, ama senden asla af dilemem.
- Haccac celladı çağırttı ve her zamanki gibi Said'in de karşısında boğazını kesmelerini emretti.

- Cellat Said'in ellerini arkadan bağladı. Başını kesmeye kalkışınca Said şu ayeti okudu: "Hiç şüphem olmaksızın mabudumu tek tanıyarak yüzümü, gökleri ve yeryüzünü yaratana döndüm ve ben, şirk koşanlardan değilim."^[2]

Haccac şöyle dedi: Onun yüzünü kıbleden başka bir yöne çevirin. Said'in yüzünü çevirdiklerinde şu ayeti okudu: "...Nereye dönerseniz dönün orada Allah'a dönmüş olursunuz."^[3]

Haccac: Onu yüzüstü yere yatırın. Said'i yere yatırdıklarında şöyle okudu: "Oradan yarattık sizi, gene oraya döndüreceğiz ve oradan çıkaracağız sizi bir kere daha."^[4]

Haccac dedi: Artık beklemeyin bir an önce öldürün onu. Son anları olduğunu anlayan Said şöyle dedi: Eşhedu en la ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasuluh. Ardından ekledi: Allahım! Haccac'a benden sonra bir başkasını öldürmesi için fırsat verme. Bu sözleriyle beraber o büyük ve imanlı insanın kafasını gövdesinden ayırdılar.

Said o zaman 49 yaşındaydı. Said'in şahadetinden sonra Haccac'ın durumu kötüleşti ve duyularında bozukluklar meydana geldi. On beş geceden fazla yaşamadı, bu on beş gece süresince de kimseyi öldürme fırsatı bulmamıştı.

Uyuduğunda Said'in öfkeliye kendisine saldırdığını ve ey Allah'ın düşmanı! Benim suçum neydi beni neden öldürdün? Demekte olduğunu görüyordu.

Haccac öldüğü vakit zorlukla can verdi. Bazı vakit bayılıyor, aklı başına gelince de: Benim Said Bin Cübeyr ile ne işim vardı? diyordu.[\[5\]](#)

---

1 - İbn-i Ebi'l-Hadid, *Nehc'ül-Belağa Şerhi*; c.20, s.274, Hutbe: 169

[\[2\]](#) - Ankebut/69.

[\[3\]](#) - Misbah'ul-Munir; s.112.

[\[4\]](#) - Necm/39.

[\[5\]](#) - Kenz'ul-Fevaid; c.1, s.139.

[\[6\]](#) - Gurer'ul-Hikem; Hadis: 8058.

[\[7\]](#) - a.g.e; Hadis: 6715.

[\[8\]](#) - a.g.e; Hadis: 8785.

[\[9\]](#) - a.g.e; Hadis: 8490.

[\[10\]](#) - a.g.e; Hadis: 9160.

[\[11\]](#) - a.g.e; Hadis: 6629.

[\[12\]](#) - a.g.e; Hadis: 2258.

[\[13\]](#) - a.g.e; Hadis: 9530.

[\[14\]](#) - *Nehc'ül-Belağa Tefsir ve Tercümesi'*nden özetle, c.13, s.247, Hutbe: 249

[\[15\]](#) - Bihar'ul-Envar; c.78, s.356

[\[16\]](#) - Gurer'ul-Hikem; Hadis: 3968

[\[17\]](#) - a.g.e; Hadis: 10028

[\[18\]](#) - a.g.e; Hadis: 7907

[\[19\]](#) - Tuhef'ul-Ukul; s.295

[\[20\]](#) - Bihar'ul-Envar; c.78, s.180; Tuhef'ul-Ukul; s. 219

[\[21\]](#) - Usul-u Kâfi; c.5, s.85, Hadis: 2

[\[22\]](#) - a.g.e; c.5, s.85, Hadis: 4

[\[23\]](#) - a.g.e; c.5, s.86, Hadis: 8

[\[24\]](#) - Men la Yehzur'ul-Fakih; c.1, s.335, Hadis: 981

[\[25\]](#) - Gurer'ul-Hikem; Hadis: 4471

[\[26\]](#) - a.g.e; Hadis: 5427

[\[27\]](#) - Men la Yehzur'ul-Fakih; c.4, s.400, Hadis: 5859

[\[28\]](#) - Gurer'ul-Hikem; Hadis: 5427.

[\[29\]](#) - *Nehc'ül-Belağa*; Mektup: 53.

[\[30\]](#) -

[\[31\]](#) Nisa/24

[\[32\]](#) Musennef-i Abdurrezzak, 7/497, bab'ul Mut'a; Tefsir-i Taberi, 5/9; Ahkam'ul Kur'an, 7/205; Beyhaki, 7/205; Tefsir-i İbn-i Kesir, 1/474 ve Kurtubi, 5/130 ve benzeri kaynaklara müracaat ediniz.

[\[33\]](#) a.g.e

[\[34\]](#) Müsned-i Ahmed, 4/436

[\[35\]](#) Tefsir-i Taberi, 5/9,

[\[36\]](#) Ahkam'ul- Kur'an , 5/130

[\[37\]](#) Sünen-i Beyhaki, 7/205,

[\[38\]](#) Cami-u Ahkam'ul- Kur'an, 5/130

[\[39\]](#) Tefsir-i Mefatih'il Gayb, 3/267

[\[40\]](#) Tefsir-i Kurtubi, 5/130

[\[41\]](#) Buhari, Kitab'ut-Tefsir, Bakara Suresinin tefsiri.

[\[42\]](#) Müslim, Kitab'un-Nikah, 1405.hadis; Müsned-i Ahmed, 3/380, Bidayet'ul-Müctehid, 1/63

[\[43\]](#) Müslim, Bab-u Nikah'ül mut'a, 8. hadis 4. cilt.

[\[44\]](#) Şerh-i Tecrid-i Kuşçu/484

[\[45\]](#) Tefsir-i Taberi, 5/9

- [46] Nisa/24
- [47] El-Gadir'den naklen, 3/329
- [48]- Tefsir-i Mefatih'il gayb, 5/132.
- [49]- El-Ukube/221, el-Muğni'den naklen.
- [50] - Haskani, Abdullah, Şevahid'ut-Tenzil, Vizaret-i İrşad-i İslami, Tahran, c.1, s.400; Kunduzi, Yenabi'ul-Meveddet, Beyrut basımı, Alemler müessesesi, c.1, s.307; Servi Mazenderani, İbn-i Şehraşub, Menakib-i Âl-i Ebi Talib, Tahran basımı, Mustefevi Müessesesi, c.2, s.255.
- [51] - Hakim Nişaburi, el-Müstedrek ala's-Sahihayn, Beyrut basımı, Dar'ul-Marifet, c.3, s.124 ve 134; Taberani, el-Mucem'us-Sağir, Kahire basımı, Dar'un-Nasr littibae, c.1, s.255.
- [52] - İbn-i Asakir, Tarih-i Medine-i Demeşk, c.3, s.45-46.
- [53] - Aynı eser, c.3, s.25-26.
- [54] - Suyuti, Celaluddin, el-İtkan fi Ulum'il-Kur'an, Beyrut basımı, el-Mektebet'us-Sakafiye, c.4, s.233; Zehebi, Muhammed Hüseyin, et-Tefsir ve'l-Müfessirin, Beyrut basımı, Dar-u İhya'ut-Teras'ul-Arabi, c.1, s.90.
- [55] - Şehristani, Muhammed b. Abdulkarim, Mefatih'ul-Esrar ve Mesabih'ul-Ebrar, hat nüshasından fotoğraf olarak alınmıştır.
- [56] - Haskani, Abdullah, Şevahid'ut-Tenzil, c.1, s.34-50.
- [57] - Hilali Küfi, Süleyman b. Kays, s.313; Saduk Kummi, Muhammed b. Ali b. Babeveyh, Kemal'ud-Din, Kum basımı, Neşr'ul-İslami Müessesesi, s.284.
- [58] - İbn-i Asakir, Tarih-i Medine-i Dimeşk, c.3, s.22-25.
- [59] - İbn-i Nedim, el-Fihrist, Beyrut basımı, Dar'ul-Marifet, s.41-42
- [60] - Suyuti, Celaluddin, el-İtkan, c.1, s.58; İbn-i Sâd, et-Tabakat'ul-Kubra, Liden basımı, c.2, s.101 ve Beyrut basımı, Dar'us-Sadır, c.2, s.338; Endülüsi, İbn-i Abdulberr, el-İstiab fi Marifet'il-Ashab (Haşiyet'ul-İsabe), c.2, s.253; Zerkani, Abdülazim, Menabi'ul-İrfan, Beyrut, Dar'ul-İhya'ul-Kutub'il-Arabiye, c.1, s.247; Sadr, Hasan, Tesis'uş-Şiy'e li Ulum'il-İslam, Tahran basımı, Elemler, s.317; Heytemi, İbn-i Hacer, es-Sevaik'ul-Mahrika, Kahire basımı, Dar'ut-Tibaet'ul-Muhammediye, s.126; Zencani, Ebu Abdullah, Tarih'ul-Kur'an, Beyrut basımı, Elemler Müessesesi, s.48; Marifet, Muhammed Hadi, et-Temhid fi Ulum'il-Kur'an, Kum basımı, Neşr'ul-İslami Müessesesi, c.1, s.289
- [61] - Kelbi, İbn-i Cezzi, et-Teshil li Ulum'it-Tenzil, c.1, s.4
- [62] - Şeyh Müfid, Muhammed b. Muhammed b. Numan, el-Mesail'us-Serviye, Kum basımı, Kongre-i Şeyh Müfid, s.79; Meclisi, Muhammed Bakır, Bihar'ul-Envar, Beyrut basımı, el-Vefa Müessesesi, c.92, s.88, Hadis: 27
- [63] - Servi Mazenderani, İbn-i Şehraşub, Menakib-i Âl-i Ebi Talib, c.2, s.40; Meclisi, Muhammed Bâkır, Bihar'ul-Envar, c.95, s.51
- [64] - Aynı kaynak.
- [65] - Meclisi, Muhammed Bâkır, Bihar'ul-Envar, c.92, s.48; Tefsir-i Kummi, s.2451; Mukaddeme-i Tefsir-i Burhan, s.36; Feyz-i Kaşani, Muhammed b. Murtaza, el-Mehcece'ül-Beyza, c.2, s.264; Suyuti, el-İtkan, c.1, s.57; es-Sırat'ul-Mustakim, s.366; Feyz-i Kaşani, Vafi, c.2, s.273-274; Zencani, Tarih'ul-Kur'an, s.44-64; Askalani, İbn-i Hacer, Feth'ul-Bari, c.9, s.10; Ayni, Umdet'ul-Kari, c.20, s.16 vs...
- [66] - Mutezili Hanefi, İbn-i Ebi'l-Hadid, Şerh-i Nehc'ül-Belağa, Kahire baskısı, c.1, s.27
- [67] - Meclisi, M. Bâkır, Bihar'ul-Envar, c.92, s.88
- [68] - Servi Mazenderani, İbn-i Şehraşub, Menakib-i Âl-i Ebi Talib, c.2, s.40-41
- [69] - Saduk, Kummi, Muhammed b. Ali b. Babeveyh, el-İtikadat, el-İtikad fi Mebleğ'il-Kur'an, s.93
- [70] - Tebersi, Fazl b. Hasan, el-İhticac, c.1, s.227; Saffar Kummi, Muhammed b. Hasan, Besair'ud-Derecat, Kum baskısı, Mektebet-i Ayetullah Meraşi Necfe, s.196; Meclisi, M. Bâkır, Bihar'ul-Envar, c.92, s.42-43
- * Bu konuyu işleyen bazı Ehl-i Sünnet müfessir, tarihçi ve yazarlarını zikredelim:
- Belazuri, Ensab'ul-Eşraf, c.1, s.586; İbn-i Ebu Davud, el-Mesahif, s.10; İbn-i Nedim, el-Fihrist, s.30; Abdurrezzak, el-Müsennif, c.5, s.45; Ebu Naim İsfahani, Hilyet'ül-Evliya, c.1, s.67; İbn-i Sâd, Tabakat, c.2, s.38; İbn-i Ebi Şeybe, el-Müsennif, c.1, s.545; İbn-i Cezzi, et-Teshil-u Ulum'ut-Tenzil, c.1, s.4; Hakim Nişaburi, el-Müstedrek, c.2, s.611; Teyalisi, Müsned, s.270; İbn-i Abdulberr, el-İstiab (el-İsabe kitabının Haşiyesi), c.2, s.253; Sahih-i Buhari, İlim Kitabı, s.39, Cihad Kitabı, s.171 ve Cizye Kitabı, s.10; Tarih-i Yakubi, c.2, s.154; İbn-i Eşte el-Mesahif'de İtkan Kitabı'ndan naklediyor; Hakim Haskani, Şevahid'ut-Tenzil, c.1, s.26-28; Askari, el-Evail, c.1, s.214; Harezmi, el-Menakıb, s.49; Sibt b. Cevzi, Tezkiret'ul-Mevas, s.148; Muhibuddin, Taberi, er-Riyaz'un-Nezret, c.1, s.242; Kunduzi, Yenabi'ul-Mevedde, c.1, s.149; İbn-i Ebi'l-Hadid, Nehc'ül-Belağa Şerhi, c.1, s.27; İbn-i Haym, el-Fasl, s.3; İbn-i Kesir Tefsiri, c.4, s.28-29; Muttaki Hindi, Kenz'ul-Ummal, c.2, s.373; İbn-i Hacer Heytemi, es-Sevaik'ul-Muhrika, s.126; Kandehlevi, Hayat'us-Sahabe, c.3, s.355; Suyuti, İtkan, c.1, s.57 ve 72 ve Tarih-i Hulefa'da, s.185; Nuveyri, Nihayet'ul-İrb, c.5, s.104; Tarih-i Şam, c.7, s.210; Kastalani, İrşad'us-Sari, c.7, s.459; İbn-i Hacer-i Askalani, Feth'ul-Bari, c.9, s.10; Ayni, Umdet'ul-Kari, c.20, s.16; İbn-i Nizamuddin Ensari, Fevatih'ur-Rahamat (el-Mustesfa'nın şerhi), c.2, s.12; Abyari, Tarih-i Kuran, s.84 ve 106; Zerkani, Menabi'ul-İrfan, c.1, s.247; Abdussebur Şahin, Tarih'ul-Kuran, s.71.
- Şii alimlerinden de büyük bir grup Ali (a.s)'ın mushafından bahsetmişlerdir. Örnek olarak:
- Şeyh Müfid, el-İrşad, s.365 ve el-Mesail'us-Sereviye, s.79; Şeyh Saduk, el-İtikadat, s.93 ve Kemal'ud-Din, c.1, s.284; Saffar Kummi, Besair'ud-Derecat, s.193, 198; Kuleyni, Kafi, c.1, s.178; Tabersi, el-İhticac, c.1, s.223, 228; İbn-i Şehraşub, Menakıb, s.41, 402 ve Mealim'ul-Ulema, s.2; Seyyid b. Tavus, Sâd'us-Suud'da; Feyz-i Kaşani, el-Vafi, c.2, s.130, 273-274 ve el-Mehcece'ül-Beyza, c.2, s.264; Bihar'ul-Envar, c.92, s.40, 74; Behrani, Tefsir-i Burhan, c.1, s.16; Muhaddis-i Kummi, Sefinet'ul-Bihar'da; Seyyid Şerefuddin Amuli, el-Müracaat, s.411 ve Müellif'uş-Şia fi Sadr'il-Islam, s.13; Seyyid Muhsin Emin, Eyan'uş-Şia, c.1, s.89; Seyyid Hasan Sadr, Tesis'uş-Şia, s.316-317; Allame Tabatabai, Kur'an der İslam, s.165; Allame Fani İsfahani, Âra-u Havle'l-Kur'an, s.97, 100; Zencani, Tarih'ul-Kur'an, s.26, 44, 48, 64; Allame Belaği, Ala'ur-Rahman, s.19; Ayetullah Hui, el-Beyan, s.242-243; Muhammed Hadi, Marifet'ut-Temhid, c.1, s.288-296 ve Siyanet'ul-Kur'an an'it-Tahrif, s.211; Seyyid Cafer Murtaza Amuli, Hakaik-u Hamme Havl'el-Kur'an'il-Kerim, s.153-172; Tefsir-i Kummi, c.2, s.451; Süleyman b. Kays'ın kitabı, s.99.

- [71] - Şerefuddîn Amulî, Abd'ul-Hüseyin, el-Müracaat, Beyrut baskısı, Hüseyin Razi Tahkiki, s.411; Müellifüŝ-Şia fi Sadr'ül-İslam, Necef baskısı, Matbaat'un-Numan, s.14
- [72] - Kummi, Tefsir'ul-Kummi, c.2, s.451; Meclisi, Bihar'ul-Envar, c.92, s.48
- [73] - Ayyaŝi, Muhammed b. Mesud, Tahran baskısı, Dar'ul-Kutub, c.1, s.47; Meclisi, Bihar'ul-Envar, c.92, s.55
- [74] - Numan'ul-Gaybet, Tahran baskısı, Mektebet'us-Saduk, s.318-319; Şeyh Müfid, el-Mesail'us-Serviye, s.79, 81 ve el-İrşad, s.356
- [75] - Tahriŝten anlaŝılanlar hakkında bu gibi rivayetlerden nakiller getireceğiz.
- [76] - Celali Hüseyini, Muhammed Cevad, Tevhid'us-Sünnet'iş-Şerife, Kum baskısı, Mektebet'ul-Âlam'ül-İslam, s.52-61
- [77] - Aynı kaynak, s.62-76; Bu kitapta Ali (a.s)'in bu iki kitabı hakkında geniş ve tafsilatlı bir şekilde araştırmaya tabi tutulmuştur.
- [78] - Tebersi, Fazl b. Hasan, el-İhticac, s.155; Meclisi, M. Bâkır, Bihar'ul-Envar, c.44, s.100
- [79] - Şerefuddîn Amulî, Abd'ul-Hüseyin, el-Müracaat, s.411
- [80] - Zerkeşi, Bedruddin, el-Burhan fi Ulum'il-Kuran, Beyrut baskısı, Dar'ul-Marife, c.1, s.242-243
- [81] - Allame Seyyid Cafer Murtaza Amulî, bu rivayet Ahmed'in Müsned'inden, c.2, s.173 ve Kenz'ul-Ummal, c.1, s.477 ve el-İtkan, c.1, s.108 ve el-Burhan, c.1, s.462 ve Mucem-i Taberani ve Beyhaki'nin Şuab'ul-İman'ından ve Heysemi'nin Mecma'uz-Zevaid'inden ve Ebu Naim İsfahani'nin Hilvet'ul-Evliya'sından ve Hakim'in Nevadir'ul-Usul ve Müstedrek'inden ve Sahih-i Müslim, c.6, s.30 ve Sahih-i Buhari, c.2, s.109 ve Malik'in Muvatta'sı, c.2, s.5 ve diğerkaynaklardan bir araya toplamıştır. Bu konuyla ilgili olarak yine bkz: Hakaik-i Hammetu Havl'el-Kuran'il-Kerim, Kum baskısı, Neşr'ul-İslami Müessesesi, s.82, 86
- [82] - Zerkeşi, Muhammed Bedruddin, el-Burhan, c.1, s.281; Suyuti, Celaluddin, el-İtkan, c.1, s.58; Secistani, el-Mesahif, c.11, s.14
- [83] - Marifet, Muhammed Hadi, et-Temhid, c.1, s.288
- [84] - Bu zikredilen özelliklerin bazıları şu kaynaklarda görölmektedir:
Şeyh Müfid, Evail'ul-Makalat, s.55 ve el-Mesail'us-Serviye, s.79; Aŝtiyani, Muhammed Hasan, Behr'ul-Fevaid, Kum baskısı, Mektebet-u Ayetullah Necefî Meraşi, s.99; Hoyi, Ebul Kasım, el-Beyan, s.244; Şerefuddîn Amulî, Abd'ul-Hüseyin, el-Müracaat, s.411; Marifet, M. Hadi, et-Temhid, c.1, s.292; Amulî, Cafer Murtaza, Hakaik-u Amme Havle'l-Kur'an'il-Kerim, s.160-161
- [85] - Ahmed Emin, Fecr'ul-İslam, Beyrut baskısı, Dar'ul-Kitab'il-Arabi, s.202
- [86] - Yakubi, Ahmed b. Ebu Yakub, Tarih-i Yakubi, Almanya baskısı, Brill baskısı; Beyrut baskısı, Âlemi Müessesesi, c.2, s.22-23
- [87] - Marifet, M. Hadi, et-Temhid, c.1, s.294-295
- [88] - Şehristani, Muhammed b. Abdulkarim, Mefatih'ul-Esrar, Hat nüshalarından fotoğraf.
- [89] - Sağır, Muhammed Hüseyin Ali, Tarih'ul-Kur'an (Mecmua-i Diraset-i Kur'aniye) Kum baskısı, Mektebet'ül-Âlam'ül-İslami, s.69
- [90] - Hoyi, Ebul Kasım, el-Beyan, Beyrut baskısı, Dar'uz-Zehra, c.1, s.239-253; Belaği, Muhammed Cevad, Ala'ur-Rahman fi Tefsir'il-Kur'an, s.19
- [91] - Hoyi, el-Beyan, s.249-251
- [92] - Suyuti, Celaluddin, el-İtkan, Beyrut, Dar'ul-Kutub, c.1, s.135
- [93] - Tefsir-i Kummi, c.2, s.451; Meclisi, Bihar'ul-Envar, c.92, s.485; Feyz-i Kaşani, el-Vafi, c.5, s.274; Behrani, Haşim, el-Burhan fi Tefsir'il-Kur'an, c.1, s.15; Muttaki Hindi, Kenz'ul-Ummal, c.2, s.373; Saffar Kummi, Muhammed b. Hasan, Besair'ud-Derecat, s.193; Kuleyni, Muhammed b. Yakub, el-Kafi, c.1, s.78.
- [94] - Hakim Nişaburi, el-Müstedrek, c.2, s.228; Suyuti, el-İtkan, s.126-130.
- [95] - Zerkeşi, el-Burhan, Kahire baskısı, c.1, s.273; Beyrut baskısı, Dar'ul-Marife, c.1, s.331.
- [96] - Zerkani, Muhammed Abdulazim, Menahil'ul-İrfan, Beyrut baskısı, Dar'ul-Kutub'il-İlmiye, c.1, s.240.
- [97] - Molla Huveyş Âl-i Gazi, Abdulkadir, Beyan'ul-Maani, Beyrut baskısı, Dar-u İhyat'it-Terasuh-i Arabi, c.1, s.31; Ulum'ul-Kur'an İnd'el-Müfessirin, Kum baskısı, Mekteb'ul-Alam'ül-İslami, c.1, s.360 adlı kitaptan nakledilmiştir.
- [98] - Tabatabai, Muhammed Hüseyin, Kur'an der İslam, Tahran baskısı, Bonyad-ı Kur'an, s.173-174; Asif-i Âl-i Muhammed, Dirasat fil-Kur'an'il-Kerim, Necef baskısı, Matbaat'un-Numan, s.246-249; Ramyar, Mahmud, Tarih-i Kur'an, Tahran baskısı, Emir-i Kebir İntiŝarati, s.211, 212.
- [99] - Feyz-i Kaşani, Muhammed b. Murtaza, Tefsir-i Safi, c.1, s.25.
- [100] - İbn-i Nedim, el-Fihrist, s.42.
- [101] - Kuleyni, Muhammed b. Yakub, el-Kafi, c.2, s.461; Feyz-i Kaşani, el-Mehecce't'ul-Beyza, c.2, s.262; el-Vafi, c.5, s.273; Meclisi, Bihar'ul-Envar, c.92, s.54.
- [102] - Daha fazla bilgi için bkz: Tarih'ul-Kur'an (Zencani), Ramyar'ın Tarih-i Kur'an'ı, s.373-379
- [103] - Saffari Kummi, Besair'ud-Derecat, s.193; Kuleyni, el-Kafi, c.2, s.263; Tebersi, el-İhticac, c.1, s.228; Feyz-i Kaşani, el-Mehecce't'ül-Beyza, c.2, s.263; Meclisi, Bihar'ul-Envar, c.92, s.42-43; Hamedani, Rıza, Misbah'ul-Fakih, s.275; Amulî, Cafer Murtaza, Hakikat'ul-Hamme, s.160
- [104] - Meclisi, Bihar'ul-Envar, s.92, s.42
- [105] - Kitab-ı Selim b. Kays, s.110; Tebersi, el-İhticac, s.81; Feyz-i Kaşani, Tefsir-i Safi, c.1, s.27, 6. mukaddime; Meclisi, Bihar'ul-Envar, c.92, s.43
- [106] - Kitab-ı Selim b. Kays, s.110; Meclisi, Bihar'ul-Envar, c.92, s.42
- [107] - Kuleyni, Muhammed b. Yakub, el-Kafi, c.1, s.633
- [108] - Saffar Kummi, Muhammed b. Hasan, Besair'ud-Derecat, s.193
- [109] - Tabatabai, Muhammed Hüseyin, Kur'an der İslam, s.165-166.
- [110] - Nuri, Mirza Hüseyin, Fas'l'ul-Hitab, Taş basması, s.120-134; Marifet, M. Hadi, Siyanet'ul-Kur'an an'it-Tahrif, Kum baskısı, Neşr'ül-İslami Müessesesi, s.211.
- [111] - Şeyh Müfid, Evail'ul-Makalat, s.55; Aŝtiyani, M. Hasan, Bahr'ul-Fevaid, s.99.
- [112] - Fani İsfahani, Ali, Âra-u Havl'el-Kur'an, Beyrut baskısı, Dar'ul-Huda, s.102.

- [113] - Hoyi, Ebul Kasım, el-Beyan, s.223-225; M. Hüseyin, Ali, es-Sağır, Tarih'ul-Kur'an (Mecmua-i Diraset-i Kur'an), s.172.
- [114] - Şehy Saduk, Muhammed b. Ali Babeveyh, el-İtikadat, s.93.
- [115] - Kuleyni, Muhammed b. Yakub, Ravzat'ul-Kafi, c.8, s.53; Feyz-i Kaşani, Tefsir-i Safi, c.1, s.34.
- [116] - Peygamber-i Ekrem (s.a.a) bu cümleyi üç kere tekrarladı. Hanbeli mezhebi İmamı, İmamı Ahmed b. Hanbel Şeybanî, "Müsned"de bu cümlenin dört kere tekrarlandığını rivayet ediyor. (el-Kadir, c.1, s.11)
- [117] - Hadisenin tamamı Yusuf Suresi'nin ayetlerinden aktarıldığı için sık sık bu ayetleri tekrarlamak yerine, okuyucuların Kur'an'da Yusuf Suresi'ne bakmaları daha isabetli olacaktır. İ. Bendiderya-
- [118] - Bihar'ul-Envar; c.20, s.215
İbn-i Ebi'l-Hadid, "Şerh-i Nehc'ül-Belağa"da (c.4, s.244) bu cümleyi "İhkak'ul-Hak"tan aynen nakletmiştir.
- [119] - Bihar'ul-Envar; c.20, s.216.
- [120] - Müstedrek-i Hakim; c.3, s.32.
- [121] - Bu bölüm için İhkak'ul-Hak, c.6; Bihar'ul-Envar, c.20, Tefsir'ul-Mizan, c.16; Habib'ul-Seyr, c.1 ve Furuğ-u Ebediyet, c.2'den yararlanılmıştır.

---

[1] - Haccac burada Said'in isminin anlamına değinmiştir. Said saadet ve kurtuluş ehli demektir ama şaki saadetsiz anlamında. Cubeyr ise iyileşmiş demek oluyorken, kuseyr kırık anlamındadır.

[2] - En'am Sûresi 79. ayet

[3] - Bakara Sûresi 115. ayet

[4] - Tâha Sûresi 55. ayet

[5] - Muruc-uz Zeheb, Mısır baskısı, c:3, s:173 ve Kamil-i İbn-i Esir, Mısır baskısı c:4, s:130

[YUKARI GİT]